

Πρόσβαση των παιδιών-μεταναστών σε δίκαιες διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων ακροάσεως και συμμετοχής στις διαδικασίες

Υλικό επιμόρφωσης για την πρόσβαση των
παιδιών-μεταναστών στη δικαιοσύνη

Πρόγραμμα FAIR, Απρίλιος 2018

icj

International
Commission
of Jurists

® Πρόσβαση των παιδιών-μεταναστών σε δίκαιες διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων ακροάσεως και συμμετοχής στις διαδικασίες

© Copyright International Commission of Jurists - European Institutions

Απρίλιος 2018

The FAIR (Fostering Access to Immigrant children's Rights) project has been implemented by the International Commission of Jurists - European Institutions in 2016-2018 and supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union and Open Society Foundations.

I. Πρόσβαση των παιδιών-μεταναστών σε δίκαιες διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων ακροάσεως και συμμετοχής στις διαδικασίες

Υλικό επιμόρφωσης για την πρόσβαση των παιδιών-μεταναστών στη δικαιοσύνη

Πρόγραμμα FAIR

Απρίλιος 2018

Περιεχόμενα

I.	Εισαγωγή: Δικαίωμα ακροάσεως	2
II.	Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και πρόσβασης στη δικαιοσύνη	9
III.	Ορισμός επιτρόπου	13
IV.	Δημόσια ακρόαση	16
V.	Νομική βοήθεια και εκπροσώπηση	20
VI.	Πρόσβαση σε πληροφορίες	33
VII.	Δικαίωμα για διερμηνεία	37
VIII.	Εύλογες προθεσμίες.....	40
IX.	Νόμιμη διαδικασία σε διαδικασίες απέλασης ή εισόδου σε μια χώρα	42
X.	Πρόσβαση σε αποτελεσματική ένδικη προστασία	45
	1. Γενικές αρχές	45
	2. Πρόσβαση σε αποτελεσματική ένδικη προστασία σε διαδικασίες απέλασης, δικαίωμα προσφυγής με ανασταλτικό αποτέλεσμα	50
	3. Τα δικαιώματα των παιδιών-θυμάτων εγκληματικών πράξεων	57

ΧΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ:

ΠΟΡΤΟΚΑΛΙ ΠΛΑΙΣΙΑ	ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ
ΠΡΑΣΙΝΑ ΠΛΑΙΣΙΑ	ΜΗ ΔΕΣΜΕΥΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ
ΚΟΚΚΙΝΑ ΠΛΑΙΣΙΑ	ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ
ΚΕΙΜΕΝΟ	ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΝΟΜΙΚΩΝ (INTERNATIONAL COMMISSION OF JURISTS - ICJ)

Το παρόν εγχειρίδιο κατάρτισης (μέρος του υλικού επιμόρφωσης ¹ που αφορά την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών-μεταναστών) παρέχει μια επισκόπηση για την πρόσβαση των παιδιών-μεταναστών σε διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος ακροάσεως και συμμετοχής στις διαδικασίες.

I. Εισαγωγή: Δικαίωμα ακροάσεως

Τα παιδιά² είναι φορείς δικαιωμάτων και έχουν το δικαίωμα να ακούγονται για κάθε απόφαση που τα αφορά. Το δικαίωμα ακροάσεως είναι ουσιώδες για την πρόσβαση του παιδιού στα δικαιώματά του και σε δίκαιες διαδικασίες, έτσι ώστε οι αποφάσεις να μπορούν να ληφθούν προς το συμφέρον του. Το δικαίωμα ακροάσεως θεωρείται ότι περιλαμβάνεται μεταξύ των τεσσάρων αρχών, που βρίσκονται στο επίκεντρο του σεβασμού των δικαιωμάτων του παιδιού στο πλαίσιο της ΣΔΤΠ. Αυτές οι κατευθυντήριες αρχές περιλαμβάνουν:

1. Την αρχή της μη διάκρισης
2. Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού
3. Το δικαίωμα στη ζωή, την επιβίωση και την ανάπτυξη, και
4. Το δικαίωμα συμμετοχής και ακροάσεως.

Όλες αυτές οι αρχές πρέπει να εφαρμόζονται στα παιδιά-μετανάστες.

Το δικαίωμα ακροάσεως πρέπει να εφαρμόζεται σε κάθε διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος παραμονής σε μια χώρα ή δικαιωμάτων ή σε όποια διαδικασία επηρεάζει το παιδί με άλλον τρόπο, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών και ποινικών δίκων.

Το δικαίωμα ακροάσεως συνιστά ένα ουσιαστικό δικαίωμα από μόνο του, αλλά είναι απαραίτητο για την ερμηνεία και εφαρμογή και των λοιπών δικαιωμάτων.

Τα κράτη έχουν την υποχρέωση να σέβονται και να προστατεύουν το δικαίωμα ακροάσεως του παιδιού. Αυτό σημαίνει ότι σε ένα παιδί πρέπει να δίνεται η δυνατότητα να εκφράζει ελεύθερα τις απόψεις του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα το αφορά και υφίσταται η υποχρέωση να αποδίδεται η προσήκουσα βαρύτητα σε αυτές, ακόμη και όταν το παιδί δεν είναι σε θέση να εκφράσει τις απόψεις του προφορικά.

Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνεται στα διεθνή νομικά πρότυπα, συμπεριλαμβανομένης της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΤΠ) και του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (Χάρτης της ΕΕ).

Προκειμένου να ασκήσουν αποτελεσματικά το δικαίωμα ακροάσεως, τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην παροχή συμβουλών (πρόσβαση σε δικηγόρο), στην ενημέρωση, στη διερμηνεία, όπου απαιτείται, καθώς και σε άλλα διαδικαστικά δικαιώματα που αναλύονται κατωτέρω στην παρούσα ενότητα.

¹ Το υλικό επιμόρφωσης για την πρόσβαση των παιδιών-μεταναστών στη δικαιοσύνη δημιουργήθηκε ως μέρος του προγράμματος FAIR (Ενίσχυση της Πρόσβασης των παιδιών-μεταναστών στα Δικαιώματα) και περιλαμβάνει τα ακόλουθα εγχειρίδια κατάρτισης:

0. Κατευθυντήριες αρχές και ορισμοί,

I. Πρόσβαση των παιδιών-μεταναστών σε δίκαιες διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων ακροάσεως και συμμετοχής στις διαδικασίες,

II. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για τα παιδιά-μετανάστες υπό καθεστώς κράτησης,

III. Πρόσβαση των παιδιών-μεταναστών στη δικαιοσύνη για οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα

IV. Πρόσβαση των παιδιών-μεταναστών στη δικαιοσύνη σχετικά με την προστασία του δικαιώματός τους στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή

V. Προσφυγή μέσω διεθνών οργάνων και μηχανισμών για τα δικαιώματα του ανθρώπου

VI. Πρακτικό εγχειρίδιο για δικηγόρους κατά την εκπροσώπηση παιδιών

² Ως «παιδί» ορίζεται οποιοδήποτε άτομο κάτω των δεκαοκτώ ετών. (για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τους ορισμούς, ανατρέξτε στο εγχειρίδιο κατάρτισης 0. Κατευθυντήριες αρχές και ορισμοί).

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Άρθρο 12.

1. Τα Συμβαλλόμενα κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με τον βαθμό της ωριμότητάς του.

2. Για τον σκοπό αυτόν θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμοδίου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 12 : σχετικά με το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού (έγγραφο CRC/C/GC/12, 1η Ιουλίου 2009)

1. Το άρθρο 12 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (η Σύμβαση) αποτελεί μια μοναδική διάταξη μιας συνθήκης για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η οποία αντιμετωπίζει τη νομική και κοινωνική κατάσταση των παιδιών, τα οποία, από τη μια πλευρά δεν έχουν την πλήρη αυτονομία των ενηλίκων, αλλά, από την άλλη, είναι φορείς δικαιωμάτων. Η παράγραφος 1 διασφαλίζει, για κάθε παιδί ικανό να σχηματίσει τη δική του γνώμη, το δικαίωμα να εκφράζει τη γνώμη του ελεύθερα για όλα τα θέματα που το αφορούν, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και τον βαθμό ωριμότητάς του. Η παράγραφος 2 ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι πρέπει να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά.

2. Το δικαίωμα όλων των παιδιών να ακουστούν και να ληφθούν σοβαρά υπόψη οι απόψεις τους, αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις αξίες της Σύμβασης. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού (η Επιτροπή) έχει αναγνωρίσει το άρθρο 12 ως μία από τις τέσσερις γενικές αρχές της Σύμβασης, οι άλλες δύο είναι το δικαίωμα για μη διακριτική μεταχείριση, το δικαίωμα στη ζωή και την ανάπτυξη, και να λαμβάνεται το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού υπόψη ως πρωταρχικό μέλημα, το οποίο αναδεικνύει το γεγονός ότι το εν λόγω άρθρο δεν προβλέπει απλώς ένα δικαίωμα, αλλά ότι αυτό το δικαίωμα θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή όλων των άλλων δικαιωμάτων.

[...]

21. Η Επιτροπή τονίζει ότι το άρθρο 12 δεν θέτει κανένα όριο ηλικίας για το δικαίωμα του παιδιού να εκφράζει τις απόψεις του, και αποθαρρύνει τα κράτη από τη θέσπιση ορίων ηλικίας με νομοθετήματα ή στην πράξη, καθώς κάτι τέτοιο θα περιόριζε το δικαίωμα του παιδιού να ακουστεί σε όλα θέματα που το αφορούν. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή τονίζει τα εξής:

- Πρώτον, η πλήρης εφαρμογή του άρθρου 12 απαιτεί την αναγνώριση και τον σεβασμό για τις μη λεκτικές μορφές επικοινωνίας, όπως τα παιχνίδια, η γλώσσα του σώματος, τις εκφράσεις του προσώπου, το σχέδιο και η ζωγραφική, μέσω των οποίων τα πολύ μικρά παιδιά επιδεικνύουν αντίληψη, επιλογές και προτιμήσεις,
- Δεύτερον, δεν είναι απαραίτητο το παιδί να έχει πλήρη γνώση όλων των πτυχών του θέματος που το αφορούν, αλλά να έχει επαρκή κατανόηση, ώστε να είναι σε θέση να διαμορφώνει κατάλληλα τις δικές του απόψεις για το θέμα,
- Τρίτον, τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν επίσης την υποχρέωση να εξασφαλίσουν την εφαρμογή αυτού του δικαιώματος για τα παιδιά που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην

έκφραση των απόψεών τους. Για παράδειγμα, τα παιδιά με αναπηρία πρέπει να έχουν τον διαθέσιμο εξοπλισμό, και τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν, κάθε τρόπο επικοινωνίας, που απαιτείται για να διευκολύνει την έκφραση των απόψεών τους. Πρέπει επίσης να γίνουν προσπάθειες για να αναγνωριστεί το δικαίωμα έκφρασης των απόψεων των παιδιών που ανήκουν σε μειονότητες, αυτόχθονες φυλές και των παιδιών-μεταναστών, καθώς και των υπολοίπων παιδιών που δεν μιλούν τη γλώσσα της πλειοψηφίας του πληθυσμού,

- Τέλος, τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να έχουν επίγνωση των πιθανών αρνητικών συνεπειών μιας αλόγιστης άσκησης του δικαιώματος αυτού, ιδίως σε περιπτώσεις που αφορούν πολύ μικρά παιδιά, ή σε περιπτώσεις όπου το παιδί είναι θύμα αξιόποινης πράξης, σεξουαλικής κακοποίησης, βίας, ή άλλης μορφής κακομεταχείρισης. Τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα, για να εξασφαλίσουν ότι το δικαίωμα ακρόασης ασκείται, με πλήρη διασφάλιση της προστασίας του παιδιού.

34. Δεν είναι δυνατή η ουσιαστική ακρόαση ενός παιδιού όταν το περιβάλλον είναι εκφοβιστικό, εχθρικό, αδιάφορο ή ακατάλληλο για την ηλικία του. Οι διαδικασίες πρέπει να είναι και προσιτές και κατάλληλες για την ηλικία του παιδιού. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στη παροχή πληροφόρησης, κατά τρόπο φιλικό προς τα παιδιά, στην επαρκή υποστήριξη για αυτοσυνήγορία, στο κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό, στον σχεδιασμό των δικαστικών αιθουσών, στον ρουχισμό των δικαστών και των δικηγόρων, στην τοποθέτηση ειδικών παραπετασμάτων και στις ξεχωριστές αίθουσες αναμονής.

Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, 17 Νοεμβρίου 2010

44. Οι δικαστές θα πρέπει να σέβονται το δικαίωμα ακρόασης των παιδιών σε όλα τα ζητήματα που τα αφορούν ή τουλάχιστον όταν κρίνουν ότι τα παιδιά είναι σε θέση να κατανοήσουν επαρκώς τα συναφή ζητήματα. Τα χρησιμοποιούμενα μέσα για τον συγκεκριμένο σκοπό θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένα στο επίπεδο κατανόησης του παιδιού και στην ικανότητα επικοινωνίας του, καθώς και να λαμβάνουν υπόψη τις περιστάσεις της υπόθεσης. Θα πρέπει να ζητείται η γνώμη των παιδιών σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο επιθυμούν να υποβληθούν σε ακρόαση.

45. Θα πρέπει να δίδεται η δέουσα βαρύτητα στις απόψεις και στη γνώμη του παιδιού ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά του.

46. Το δικαίωμα ακρόασης συνιστά δικαίωμα του παιδιού και όχι υποχρέωσή του.

47. Η ηλικία του παιδιού δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να αποτελεί από μόνη της λόγο μη ακρόασής του. Όταν ένα παιδί λαμβάνει την πρωτοβουλία να υποβληθεί σε ακρόαση σε μία υπόθεση που το αφορά άμεσα, ο δικαστής δεν θα πρέπει, εκτός και αν υφίστανται λόγοι προστασίας του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού, να αρνείται να δεχθεί το παιδί σε ακρόαση, και θα πρέπει να ακούει τις απόψεις και τη γνώμη του επί των θεμάτων που το αφορούν στο πλαίσιο της εκάστοτε υπόθεσης.

48. Θα πρέπει να δίδονται στα παιδιά όλες οι αναγκαίες πληροφορίες σχετικά με τους τρόπους ουσιαστικής άσκησης του δικαιώματος ακρόασης. Θα πρέπει, πάντως, να διευκρινίζεται στα παιδιά ότι το δικαίωμα ακρόασής τους και έκφρασης των απόψεών τους από το δικαστήριο δεν καθορίζει απαραίτητως την τελική απόφαση.

49. Οι δικαστικές αποφάσεις που αφορούν παιδιά θα πρέπει να είναι δεόντως αιτιολογημένες και να εξηγούνται στα παιδιά σε γλώσσα την οποία δύνανται να κατανοήσουν. Αυτό αφορά ιδίως τις αποφάσεις εκείνες που είναι αντίθετες με τις απόψεις και τη γνώμη που εξέφρασε το παιδί.

Έκθεση Υπατού Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα σχετικά με την πρόσβαση των παιδιών στη δικαιοσύνη (A/HRC/25/35), 16η Δεκεμβρίου 2013

59. Τα κράτη πρέπει επίσης να διασφαλίζουν ότι οι απόψεις των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών πολύ μικρής ηλικίας, ακόμα και όταν δεν είναι σε θέση να εκφραστούν προφορικά, λαμβάνονται δεόντως υπόψη. Επιπλέον, προκειμένου

να αποφευχθεί η (επανα)θυματοποίηση των παιδιών που συμμετέχουν σε δικαστικές διαδικασίες, τα κράτη θα πρέπει να διασφαλίζουν το απόρρητο και την εμπιστευτικότητα ανά πάσα στιγμή. Τα κράτη μέλη πρέπει επίσης να διασφαλίζουν ότι τα παιδιά προστατεύονται από κάθε μορφή βίας, όταν έρχονται σε επαφή με το δικαστικό σύστημα.

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, [Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 6: Μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους \(έγγραφο CRC/GC/2005/6, Σεπτέμβριος 2005\), παράγραφοι 71-72](#)

71. Οι ελάχιστες διαδικαστικές εγγυήσεις πρέπει να περιλαμβάνουν την εξέταση του αιτήματος ασύλου από αρμόδια αρχή πλήρως εξειδικευμένη σε θέματα ασύλου και προσφυγικού δικαίου. Ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητα του παιδιού πρέπει να διεξάγεται προσωπική συνέντευξη με εξειδικευμένο αξιωματούχο πριν την έκδοση της οριστικής απόφασης. Όταν το παιδί αδυνατεί να επικοινωνήσει άμεσα σε κοινή γλώσσα με τον εντεταλμένο αξιωματούχο πρέπει να εξασφαλίζονται οι υπηρεσίες ειδικευμένου διερμηνέα. Επιπλέον, στο παιδί πρέπει να αναγνωρίζεται «το ευεργέτημα της αμφιβολίας» όταν υπάρχουν ερωτηματικά για την αξιοπιστία της ιστορίας που διηγείται καθώς και να του παρέχεται η δυνατότητα άσκησης προσφυγής κατά της απορριπτικής απόφασης που εκδίδεται επί του αιτήματός του για παροχή διεθνούς προστασίας.

72. Οι συνεντεύξεις πρέπει να διεξάγονται από εκπροσώπους της αρμόδιας για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα αρχής που λαμβάνει υπόψη την ιδιαίτερη κατάσταση των ασυνόδευτων παιδιών κατά την αξιολόγηση των ισχυρισμών για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα και την κατανόηση του ιστορικού, πολιτισμικού και του γενικότερου υπόβαθρου του παιδιού. Η διαδικασία αξιολόγησης πρέπει να περιλαμβάνει εξατομικευμένη εξέταση του μοναδικού συνδυασμού των στοιχείων που παρουσιάζει κάθε παιδί, συμπεριλαμβανομένου του προσωπικού, οικογενειακού και πολιτισμικού του υπόβαθρου. Κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων επιβάλλεται να παρίστανται ο επίτροπος και ο νομικός συμπαραστάτης.

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, [Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 14 σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του \(άρθρο 3, παράγραφος 1\), έγγραφο CRC/C/GC/14, \(29 Μαΐου 2013\) παράγραφοι 43-45](#)

43. Η αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού πρέπει να περιλαμβάνει τον σεβασμό του δικαιώματος του παιδιού να εκφράζει ελεύθερα τις απόψεις του και να δίνεται η δέουσα βαρύτητα στις εν λόγω απόψεις, σε όλα τα θέματα που αφορούν το παιδί. Αυτό ορίζεται με σαφή τρόπο στο γενικό σχόλιο υπ' αριθ. 12 της Επιτροπής, η οποία υπογραμμίζει επίσης τους άρρηκτους δεσμούς μεταξύ των άρθρων 3, παράγραφος 1, και 12. Τα δύο άρθρα αλληλοσυμπληρώνονται: το πρώτο έχει ως στόχο να διαπιστωθεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, ενώ το δεύτερο παρέχει τη μεθοδολογία για την ακρόαση των απόψεων του παιδιού ή των παιδιών και τη συμμετοχή του σε όλα τα θέματα που το αφορούν, συμπεριλαμβανομένης της αξιολόγησης του βέλτιστου συμφέροντός του. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, δεν μπορεί να εφαρμοστεί ορθά, αν δεν πληρούνται οι απαιτήσεις του άρθρου 12. Ομοίως, το άρθρο 3, παράγραφος 1, ενισχύει τη λειτουργικότητα του άρθρου 12, διευκολύνοντας τον ουσιαστικό ρόλο των παιδιών σε όλες τις αποφάσεις που επηρεάζουν τις ζωές τους.

44. Η ανάπτυξη των ικανοτήτων του παιδιού (άρθρο 5) πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, όταν το βέλτιστο συμφέρον και το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού βρίσκονται σε κίνδυνο. Η Επιτροπή έχει ήδη διαπιστώσει ότι όσα περισσότερα γνωρίζει, έχει βιώσει και αντιλαμβάνεται ένα παιδί, τόσο περισσότερο ο γονέας, ο νόμιμος επίτροπος ή άλλα πρόσωπα που έχουν νόμιμη ευθύνη γι' αυτό, οφείλουν να μετατρέψουν την κατεύθυνση και την καθοδήγηση σε υπενθυμίσεις και συμβουλές, και μετέπειτα σε ανταλλαγή απόψεων επί ίσοις όροις. Ομοίως, καθώς το παιδί ωριμάζει, οι απόψεις του θα έχουν αυξημένη βαρύτητα κατά την αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντός του.

Τα μωρά και τα πολύ μικρά παιδιά έχουν τα ίδια δικαιώματα με όλα τα παιδιά στην αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντός τους, ακόμη και αν δεν μπορούν να εκφράσουν τις απόψεις τους ή να εκπροσωπούν τον εαυτό τους με τον ίδιο τρόπο όπως τα μεγαλύτερα παιδιά. Τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν τις κατάλληλες ρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένης της εκπροσώπησης, κατά περίπτωση, για την αξιολόγηση των βέλτιστων συμφερόντων τους. Το ίδιο ισχύει και για τα παιδιά που δεν δύνανται ή δεν επιθυμούν να εκφράσουν τις απόψεις τους.

45. Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, της Σύμβασης προβλέπει να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου [...].

Ο τρόπος για να εξακριβωθούν/ακουστούν οι απόψεις ενός παιδιού ενδέχεται να ποικίλλει, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητα του παιδιού και τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, για παράδειγμα, όπου ένα παιδί πρέπει να εμφανιστεί στο δικαστήριο, κάτι τέτοιο μπορεί να μην είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού - για παράδειγμα, μπορεί να υπάρχει κίνδυνος το παιδί να τραυματιστεί ψυχολογικά. Εξ αυτού του λόγου, το ΕΔΔΑ στην ερμηνεία του για το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (άρθρο 8 της ΕΣΔΑ), δεν απαιτεί πάντα να ακούγεται το παιδί στο δικαστήριο.

Στην ιδιαίτερη υπόθεση *Sahin κατά Γερμανίας* (βλ. κατωτέρω), το παιδί ήταν μικρότερο των 4 ετών, όταν ξεκίνησε η δίκη επί της προσφυγής. Το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του τη μαρτυρία εμπειρογνώμονα, η οποία έκανε αρκετές συναντήσεις με το παιδί, και βάσισε τη γνώμη της στην προσεκτική ανάλυση της γνώμης του παιδιού.

***Sahin κατά Γερμανίας*, ΕΔΔΑ (Ευρεία Σύνθεση), προσφυγή αριθ.30943/96, απόφαση της 8ης Ιουλίου 2003**

73. Αναφορικά με το θέμα της ακροάσεως του παιδιού στο δικαστήριο, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά γενικό κανόνα, εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια η εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων που τίθενται υπόψη τους, συμπεριλαμβανομένων των μέσων που χρησιμοποιούνται για την εξακρίβωση των σχετικών πραγματικών περιστατικών [...]. «Θα ήταν υπερβολικό να ειπωθεί ότι τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν πάντοτε να ακούν τη γνώμη του παιδιού κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας, όταν η υπόθεση αφορά το δικαίωμα επίσκεψης του μη έχοντος την επιμέλεια γονέα. Τούτο εξαρτάται από τις ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε υπόθεσης, λαμβανομένων δεόντως υπόψη πάντοτε της ηλικίας και της ωριμότητας του ενδιαφερόμενου παιδιού».

Ευρωπαϊκό δίκαιο

Βάσει του δικαίου της ΕΕ, το άρθρο 24, παρ. 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ προβλέπει ότι τα παιδιά μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους, και ότι η γνώμη τους σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν λαμβάνεται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους. Η διάταξη αυτή έχει γενική εφαρμογή και δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένες διαδικασίες (Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, [Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για τα δικαιώματα του παιδιού](#), σελ. 41).

Το Δικαστήριο της ΕΕ ερμήνευσε την έννοια της εν λόγω διάταξης, σε συνδυασμό με τις υποχρεώσεις των Κρατών, που απορρέουν από τον [Κανονισμό Βρυξέλλες II](#) . Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι η ακρόαση του παιδιού, ιδίως όταν, όπως εν προκειμένω, απαιτείται η φυσική παρουσία του παιδιού ενώπιον του δικαστηρίου, μπορεί να αντενδείκνυται ή να είναι ακόμη και επιβλαβής για την ψυχική υγεία του παιδιού, το οποίο συχνά εκτίθεται σε εντάσεις μεταξύ των γονέων και επηρεάζεται αρνητικά από

αυτούς. Το εθνικό δικαστήριο οφείλει να λάβει υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού κατά τη διενέργεια αυτής της αξιολόγησης.

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ

Άρθρο 24 Δικαιώματα του παιδιού

1. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους. Τα παιδιά μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους. Η γνώμη τους σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν λαμβάνεται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους.
2. Σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1347/2000
(**Κανονισμός Βρυξέλλες ΙΙα**)

Άρθρο 11

Επιστροφή του παιδιού

[...]

2. Κατά την εφαρμογή των άρθρων 12 και 13 της σύμβασης της Χάγης του 1980, εξασφαλίζεται ότι παρέχεται στο παιδί η δυνατότητα ακρόασης κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, εκτός αν αυτό αντενδείκνυται λόγω της ηλικίας του ή του βαθμού ωριμότητάς του.

Joseba Andoni Aguirre Zarraga κατά Simone Pelz, ΔΕΕ, C-491/10 PPU
(**απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010**)

62 Συναφώς, τονίζεται κατ' αρχάς ότι από το άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και από το άρθρο 42, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', του κανονισμού 2201/2003 προκύπτει ότι αμφότερες οι διατάξεις δεν αφορούν αυτή καθαυτή την ακρόαση του παιδιού, αλλά την παροχή στο παιδί της δυνατότητας ακρόασης.

63 Πράγματι, αφενός, το άρθρο 24, παράγραφος 1, επιβάλλει να παρέχεται στα παιδιά η δυνατότητα να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους και η γνώμη τους αυτή να λαμβάνεται υπόψη για τα θέματα που τα αφορούν, απλώς «σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους», ενώ το άρθρο 24, παράγραφος 2, επιτάσσει να δίνεται, σε όλες τις πράξεις που αφορούν το παιδί, πρωταρχική σημασία στο συμφέρον του, το οποίο μπορεί, επομένως, να δικαιολογεί τη μη πραγματοποίηση ακρόασής του. Αφετέρου, το άρθρο 42, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', απαιτεί να παρέχεται στο παιδί η δυνατότητα ακρόασης, «εκτός αν η ακρόαση αντενδείκνυται δεδομένης της ηλικίας ή του βαθμού ωριμότητάς του».

64 Τούτο σημαίνει ότι απόκειται στον δικαστή, ο οποίος πρόκειται να αποφανθεί επί της ενδεχόμενης επιστροφής του παιδιού, να εκτιμήσει αν είναι σκόπιμη η πραγματοποίηση ακρόασης, καθόσον οι συγκρούσεις που καθιστούν απαραίτητη την έκδοση αποφάσεως σχετικά με την ανάθεση της επιμέλειας του τέκνου σε έναν από τους γονείς και οι εντάσεις που προκαλούνται συναφώς αποτελούν καταστάσεις, στις οποίες η ακρόαση του παιδιού, ιδίως αν ενέχει τη φυσική του παρουσία ενώπιον του δικαστή, μπορεί να αποδειχθεί ακατάλληλη, ακόμη και βλαπτική για την ψυχική υγεία

παιδιού που εκτίθεται συχνά σε τέτοιες εντάσεις και υφίσταται τις αρνητικές τους συνέπειες. Έτσι, καίτοι πρόκειται οπωσδήποτε για δικαίωμα του παιδιού, η ακρόαση δεν μπορεί να συνιστά απόλυτη υποχρέωση, αλλά πρέπει να εκτιμάται κατά περίπτωση σε συνάρτηση με τις επιταγές του συμφέροντος του παιδιού, σύμφωνα με το άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

65 Επομένως, το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, όπως κατοχυρώνεται με το άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και το άρθρο 42, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', του κανονισμού 2201/2003, δεν συνεπάγεται ότι πρέπει κατ' ανάγκην να πραγματοποιηθεί ακρόαση ενώπιον του δικαστή του κράτους μέλους προελεύσεως, αλλά επιβάλλει, αφενός, να τίθενται στη διάθεση του παιδιού οι διαδικασίες και οι νόμιμες προϋποθέσεις που θα του παράσχουν τη δυνατότητα να εκφράσει ελεύθερα τη γνώμη του και, αφετέρου, να γίνεται δεκτή η γνώμη αυτή από τον δικαστή.

66 Με άλλα λόγια, ναι μεν αληθεύει ότι το άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και το άρθρο 42, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', του κανονισμού 2201/2003 δεν επιβάλλουν στο δικαστήριο του κράτους μέλους προελεύσεως την υποχρέωση να καλεί σε όλες τις περιπτώσεις το παιδί να εκφράσει τη γνώμη του στο πλαίσιο ειδικής προς τούτο ακρόασεως, αφήνοντας έτσι ορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως στο εν λόγω δικαστήριο, πλην όμως, εφόσον αποφασίσει να προχωρήσει σε ακρόαση του παιδιού, οι ως άνω διατάξεις απαιτούν από το δικαστήριο αυτό να λάβει, με γνώμονα το συμφέρον του παιδιού και ανάλογα με τις περιστάσεις της συγκεκριμένης περιπτώσεως, όλα τα πρόσφορα ενόψει της ακρόασεως μέτρα, προς διασφάλιση της πρακτικής αποτελεσματικότητας των επίμαχων διατάξεων, παρέχοντας στο παιδί, στην πράξη και κατ' ουσίαν, τη δυνατότητα να εκφράσει τη γνώμη του.

II. Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και πρόσβασης στη δικαιοσύνη

Το εθνικό δίκαιο θα πρέπει να διευκολύνει κατά περίπτωση, τη δυνατότητα πρόσβασης στη δικαιοσύνη για τα παιδιά εκείνα, τα οποία έχουν επαρκή κατανόηση των δικαιωμάτων τους.

Τα παιδιά πρέπει να τυγχάνουν ειδικής προστασίας σε κάθε διαδικασία ενώπιον δικαστηρίων. Τα παιδιά πρέπει να έχουν αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη, προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία των δικαιωμάτων τους.

Ειδικά δικαιώματα ισχύουν μόνο για εκείνους που κατηγορούνται για ποινικά αδικήματα, ωστόσο, κατά περίπτωση, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει κρίνει ότι απαιτούνται παρόμοιες εγγυήσεις και σε αστικές υποθέσεις, προκειμένου η δίκη να κριθεί «δίκαιη».

Στις υποθέσεις T. κατά Ηνωμένου Βασιλείου και V. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι η ποινική διαδικασία πρέπει να προσαρμοστεί στις ανάγκες των παιδιών. Οι κατηγορούμενοι T. και V. (και οι δύο 10 ετών) κατηγορήθηκαν για ανθρωποκτονία ενός παιδιού δύο ετών. Τα αγόρια δικάστηκαν σε δημόσια συνεδρίαση επί 3 εβδομάδες, σαν να ήταν ενήλικες. Προτού ξεκινήσει η δίκη, το θέμα είχε προσελκύσει τα φώτα της δημοσιότητας και το αυξημένο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Μάλιστα, ορισμένοι αποπειράθηκαν να επιτεθούν στα οχήματα που τα μετέφεραν στο δικαστήριο. Ένα παιδί ηλικίας 11 είναι πολύ πιθανό να θεωρεί το επίσημο περιβάλλον του δικαστηρίου εκφοβιστικό, είτε εμπλέκεται ως μάρτυρας, είτε ως κατηγορούμενος. Τα παιδιά υπέστησαν μετατραυματικό σοκ από τη δίκη.

Σύμφωνα με το άρθρο 6, παρ. 1, ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να κατανοεί τα τεκταινόμενα της δίκης και να διαδραματίζει ενεργό ρόλο στην υπεράσπισή του, τουλάχιστον στον βαθμό που εύλογα αναμένεται από ένα παιδί. Η φυσική παρουσία, από μόνη της, δεν αρκεί.

Διεθνές δίκαιο

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Άρθρο 14

11. Όλοι είναι ίσοι ενώπιον των δικαστηρίων. Κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα η υπόθεσή του να δικασθεί δίκαια και δημόσια από αρμόδιο, ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει συσταθεί με νόμο, το οποίο θα αποφασίσει για το βάσιμο κάθε κατηγορίας σχετικά με ποινικό αδίκημα η οποία έχει απαγγελθεί εναντίον του, καθώς και για αμφισβητήσεις δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αστικού χαρακτήρα. Η διεξαγωγή δίκης κεκλεισμένων των θυρών μπορεί να αποφασισθεί για το σύνολο ή μέρος της, είτε για την προστασία των χρηστών ηθών, της δημόσιας τάξης ή της εθνικής ασφάλειας σε μία δημοκρατική κοινωνία είτε όταν αυτό απαιτεί η προστασία της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων είτε ακόμη στο μέτρο που το δικαστήριο κρίνει ότι κάτι τέτοιο είναι απολύτως απαραίτητο δεδομένου ότι, λόγω ειδικών συνθηκών της υπόθεσης, η δημοσιότητα θα ζημίωνε την ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Ωστόσο, οποιαδήποτε απόφαση, που εκδίδεται σε ποινική υπόθεση ή αστική διαφορά, δημοσιοποιείται, εκτός εάν το συμφέρον των ανηλίκων απαιτεί το αντίθετο ή εάν η δίκη αφορά διαφορές συζύγων ή γονική μέριμνα ή επιτροπεία ανηλίκων. [...]

δ) να παρίσταται στη δίκη και να υπερασπισθεί τον εαυτό του αυτοπροσώπως ή με τη

βοήθεια του συνηγόρου της επιλογής του. Εάν δεν έχει συνήγορο, να ενημερωθεί για το δικαίωμά του αυτό και να διορισθεί συνήγορος αυτεπαγγέλτως σε κάθε περίπτωση που αυτό απαιτείται για το συμφέρον της δικαιοσύνης, χωρίς ο κατηγορούμενος να βαρύνεται με την αμοιβή του, εάν δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να τον πληρώσει

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΤΠ)

Άρθρο 40

2. Για τον σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε: [...]

β. κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις: [...]

iii. να κρίνεται η υπόθεσή του χωρίς καθυστέρηση από μια αρμόδια, ανεξάρτητη και αμερόληπτη αρχή ή δικαστικό σώμα, σύμφωνα με μία δίκαιη κατά τον νόμο διαδικασία, με την παρουσία ενός νομικού ή άλλου συμβούλου και την παρουσία των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του, εκτός αν αυτό θεωρηθεί αντίθετο προς το συμφέρον του παιδιού, λόγω κυρίως της ηλικίας ή της κατάστασής του,

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ή ΕΣΔΑ)

Άρθρο 6

Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης

1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δίκαιως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίο θα αποφασίσει, είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η απόφασις δέον να εκδοθή δημοσία, η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθή εις τον τύπον και τον κοινόν καθ' όλην ή μέρος της διαρκείας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημοσίας τάξεως ή της εθνικής ασφαλείας εν δημοκρατική κοινωνία, όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν τω κρινομένω υπό του Δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίου μέτρω, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότητα θα ηδύνατο να παραβλάβη τα συμφέροντα της δικαιοσύνης [...]

3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα :
[...]

γ) όπως υπερασπίσει ο ίδιος εαυτόν ή αναθέσει την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν ή δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει συνήγορον να τω παρασχεθή τοιούτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης. [...]

Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, 17 Νοεμβρίου 2010

Δ. Φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη κατά τη δικαστική διαδικασία

1. Πρόσβαση στο δικαστήριο και στη δικαστική διαδικασία

34. Ως φορείς δικαιωμάτων, τα παιδιά θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε μέσα που τους επιτρέπουν να ασκούν ουσιαστικά τα δικαιώματά τους ή να αντιδρούν αποτελεσματικά σε παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους. Το εθνικό δίκαιο θα πρέπει να διευκολύνει,

κατά περίπτωση, τη δυνατότητα πρόσβασης στη δικαιοσύνη των παιδιών που κατανοούν επαρκώς τα δικαιώματά τους καθώς και τη δυνατότητα χρησιμοποίησης των μέσων που έχουν στη διάθεσή τους για την προστασία των εν λόγω δικαιωμάτων, βάσει προσήκουσας νομικής καθοδήγησης.

35. Θα πρέπει να αίρεται κάθε εμπόδιο που δυσχεραίνει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, όπως το κόστος της διαδικασίας ή η απουσία νομικού συμβούλου.

36. Για συγκεκριμένες αξιόποινες πράξεις που τελούνται εις βάρος παιδιών ή για ορισμένες πτυχές του αστικού ή οικογενειακού δικαίου, η πρόσβαση στη δικαιοσύνη θα πρέπει να επιτρέπεται, κατά περίπτωση, για καθορισμένο χρονικό διάστημα μετά την ενηλικίωση του παιδιού. Τα κράτη μέλη ενθαρρύνονται να επανεξετάσουν τις ισχύουσες διατάξεις περί παραγραφής αδικημάτων.

V. κατά Ηνωμένου Βασιλείου , ΕΔΔΑ (Ευρεία Σύνθεση) προσφυγή αριθ. 24888/94, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1999

88. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η δίκη του προσφεύγοντος διήρκησε πάνω από τρεις εβδομάδες σε δημόσια συνεδρίαση ενώπιον του Δικαστηρίου του Στέμματος (Crown Court). Ελήφθησαν ειδικά μέτρα λόγω της μικρής ηλικίας του προσφεύγοντος και για τη βελτίωση της κατανόησής του για τη διαδικασία: για παράδειγμα, του εξήγησαν τη διαδικασία της δίκης, τον πήγαν εκ των προτέρων στην αίθουσα του δικαστηρίου για να τη δει και οι χρόνοι της ακροαματικής διαδικασίας συντμήθηκαν, ώστε να μην να κουράσουν υπερβολικά τον κατηγορούμενο. Παρ' όλα αυτά, οι διατυπώσεις και το Πρωτόκολλο του Crown Court πρέπει να είχαν φανεί ακατανόητα και να είχαν προκαλέσει συναισθήματα φόβου σε ένα παιδί έντεκα ετών, και υπάρχουν αποδείξεις ότι ορισμένες από τις αλλαγές στο δικαστήριο, και ιδίως το ανυψωμένο εδώλιο, που είχε σχεδιαστεί για να επιτρέπει στον κατηγορούμενο να βλέπει τι διαμείβεται, είχε ως αποτέλεσμα να αυξήσει το αίσθημα δυσφορίας του κατά τη διάρκεια της δίκης, εφόσον αισθανόταν εκτεθειμένος στα μάτια του τύπου και του κοινού. Η δίκη προσέλκυσε τα φώτα της δημοσιότητας και το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης, εντός και εκτός της αίθουσας συνεδριάσεων, σε τέτοιον βαθμό, ώστε ο δικαστής στη δευτερολογία του αναφέρθηκε στα προβλήματα που προκλήθηκαν στους μάρτυρες από την εκτεταμένη δημοσιότητα, και ζήτησε από τους ενόρκους να λάβουν αυτό το στοιχείο υπόψη τους κατά την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων [...].

89. Υπάρχουν ουσιώδη ψυχιατρικά αποδεικτικά στοιχεία, που αφορούν την ικανότητα του προσφεύγοντος να συμμετάσχει στις διαδικασίες. Για παράδειγμα, η Δρ. Susan Bailey, η οποία κατέθεσε κατά τη διάρκεια της δίκης τον Νοέμβριο του 1993, ότι όλες τις φορές που είχε δει τον προσφεύγοντα πριν τη δίκη, αυτός έκλαιγε απαρηγόρητα, και δεν ήταν σε θέση να μιλήσει για τα πραγματικά περιστατικά του αδικήματος με κανέναν τρόπο [...]. Ο Δρ. Bentovim ομοίως στην έκθεσή του τον Σεπτεμβρίου του 1993, διαπίστωσε ότι ο προσφεύγων πάσχει από μετατραυματικό σοκ, και ότι του ήταν εξαιρετικά δύσκολο και οδυνηρό να σκεφτεί ή να μιλήσει για τα πραγματικά περιστατικά, γεγονός που καθιστά αδύνατη τη διαλεύκανση πολλών πτυχών [...]. Μετά τη δίκη, τον Ιανουάριο του 1995, ο προσφεύγων ανέφερε στον Δρ. Bentovim ότι είχε τρομοκρατηθεί από το πώς τον κοιτούσαν στο δικαστήριο και ότι συχνά ανησυχούσε για το τι σκέπτονται γι' αυτόν οι άνθρωποι. Δεν μπόρεσε να δώσει προσοχή στη διαδικασία και περνούσε τον χρόνο μετρώντας (από μέσα του) ή κάνοντας σχήματα με τα παπούτσια του. Ο Δρ. Bentovim έκρινε ότι, λόγω της ανωριμότητας του V., ήταν «πολύ αμφίβολο» εάν είχε αντίληψη της κατάστασης και εάν ήταν σε θέση να δώσει έγκυρες πληροφορίες στους δικηγόρους του [...]. Η έκθεση του Δρ. Bailey με ημερομηνία Νοεμβρίου 1997 περιέγραφε επίσης τις προσπάθειες του προσφεύγοντος να αποσπάσει την προσοχή του κατά τη διάρκεια της δίκης, την αδυναμία του να ακούσει ό, τι λεγόταν, και την δυσφορία που του προκαλούσε ο δημόσιος χαρακτήρας της διαδικασίας [...].

90. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο δεν θεωρεί αρκετό, για τους σκοπούς του

άρθρου 6, παρ. 1, ότι ο προσφεύγων εκπροσωπήθηκε από ικανούς και έμπειρους δικηγόρους. Η επίδικη υπόθεση διαφέρει από την υπόθεση Στάνφορντ [...], όπου το Δικαστήριο δεν διαπίστωσε κάποια παραβίαση λόγω του ότι ο κατηγορούμενος δεν μπορούσε να ακούσει μερικά από τα στοιχεία, που παρουσιάστηκαν στη δίκη, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι ο δικηγόρος του, ο οποίος μπορούσε να ακούσει τα πάντα, και ήταν σε θέση να λάβει οδηγίες από τον πελάτη του, ανά πάσα στιγμή, επέλεξε, για λόγους τακτικής, να μην ζητήσει να καθίσει ο κατηγορούμενος πιο κοντά στους μάρτυρες. Εν προκειμένω, αν και οι δικηγόροι του προσφεύγοντος είχαν καθίσει, όπως ανέφερε η κυβέρνηση, «σε απόσταση αναπνοής», είναι εξαιρετικά απίθανο ο προσφεύγων να αισθανόταν αρκετά χαλαρός, στην αίθουσα του δικαστηρίου, όπου η ατμόσφαιρα ήταν τεταμένη και ήταν εκτεθειμένος στα βλέμματα όλων, και να μπορεί να συμβουλευτεί τους δικηγόρους του κατά τη διάρκεια της δίκης ή, ότι, στην πραγματικότητα, λόγω της ανωριμότητάς του και της διαταραγμένης συναισθηματικής του κατάστασης, ήταν σε θέση να συνεργάζεται και να δίνει πληροφορίες στους δικηγόρους του προς υπεράσπισή του έξω από την αίθουσα του δικαστηρίου.

91. Εν κατακλείδι, το Δικαστήριο αποφαινεται ότι ο προσφεύγων δεν ήταν σε θέση να συμμετέχει αποτελεσματικά στην ποινική δίκη στην οποία ήταν κατηγορούμενος, και, κατά συνέπεια, δεν απόλαυσε το δικαίωμά του για μια δίκαιη δίκη κατά παράβαση του άρθρου 6, παρ. 1.

III. Ορισμός επιτρόπου

Οι επιτροποι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε διάφορες καταστάσεις της ζωής των παιδιών που είτε είναι ασυνόδευτα ή χωρισμένα από τις οικογένειές τους, είτε δεν απολαμβάνουν την προστασία των γονέων/φροντιστών τους.

Για κάθε ασυνόδευτο ή χωρισμένο από την οικογένειά του παιδί πρέπει να οριστεί το συντομότερο δυνατόν ένας επιτρόπος. Τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίσουν ότι έχουν θεσπίσει το απαιτούμενο νομικό πλαίσιο προς αυτόν τον σκοπό. Οι επιτροποι πρέπει να έχουν λάβει και να συνεχίζουν να λαμβάνουν την κατάλληλη επαγγελματική κατάρτιση.

Ο επιτρόπος ορίζεται ανεξαρτήτως της υπάρξεως δικηγόρου και δεν τον αντικαθιστά.

Είναι καθήκον του επιτρόπου να διασφαλίζει ότι το ασυνόδευτο παιδί έχει πρόσβαση σε νομική συνδρομή ή τον διορισμό συμβούλου για το παιδί.

Ο επιτρόπος είναι ανεξάρτητο πρόσωπο που διασφαλίζει το μείζον συμφέρον και τη συνολική ευημερία του παιδιού και προς τούτο συμπληρώνει την περιορισμένη δικαιοπρακτική ικανότητα του παιδιού. Ο επιτρόπος ενεργεί ως νόμιμος αντιπρόσωπος του παιδιού σε όλες τις διαδικασίες κατά τον ίδιο τρόπο που ένας γονέας αντιπροσωπεύει το παιδί του.

Οι εκπρόσωποι ή νόμιμοι εκπρόσωποι διαφέρουν από τον ειδικευμένο δικηγόρο ή άλλον επαγγελματία νομικό, ο οποίος παρέχει νομική συνδρομή, ομιλεί εξ ονόματος του παιδιού και ασκεί τη νομική εκπροσώπηση του με έγγραφες δηλώσεις και αυτοπροσώπως ενώπιον διοικητικών και δικαστικών αρχών σε ποινικές διαδικασίες, διαδικασίες ασύλου ή άλλες νομικές διαδικασίες κατά τα προβλεπόμενα στο εθνικό δίκαιο.

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, Επιτροπεία για παιδιά τα οποία στερούνται τη γονική φροντίδα, Ένα εγχειρίδιο για την ενίσχυση των συστημάτων επιτροπείας με σκοπό την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας, 2014

Διεθνές δίκαιο

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 6: *Μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους, παρ. 21, 33, 69*

21. Τα επόμενο βήμα, όπως είναι ο διορισμός επιτρόπου το συντομότερο δυνατό ικανοποιεί την καθοριστική διαδικαστική εγγύηση που διασφαλίζει τον σεβασμό του μείζονος συμφέροντος του ασυνόδευτου ή του χωρισμένου από την οικογένειά του παιδιού. Κατά συνέπεια, μόνο μετά τον διορισμό επιτρόπου μπορεί να παραπεμφθεί το ασυνόδευτο ή το χωρισμένο από την οικογένειά του παιδί στη διαδικασία ασύλου ή σε άλλες διαδικασίες. Στις περιπτώσεις όπου τα ασυνόδευτα ή τα χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά παραπέμπονται στις διαδικασίες ασύλου ή σε άλλες διοικητικές ή δικαστικές διαδικασίες, πρέπει να ορίζεται επιπλέον νομικός συμπαραστάτης.

Διορισμός επιτρόπου ή συμβούλου και νόμιμου εκπροσώπου (άρθρα 18 παρ. 2 και 20 παρ. 1)

33. Τα κράτη υποχρεούνται να υιοθετήσουν νομικό πλαίσιο και να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσουν την προσήκουσα νομική εκπροσώπηση του μείζονος συμφέροντος των ασυνόδευτων ή των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών. Κατά συνέπεια, κατά τα οριζόμενα στη Σύμβαση και προς εκπλήρωση του συνόλου των διεθνών υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει πρέπει να διορίζουν επιτρόπο ή σύμβουλο το συντομότερο μετά τον εντοπισμό του ασυνόδευτου ή του χωρισμένου από την οικογένειά του παιδιού και να διατηρούν τις σχετικές ρυθμίσεις έως την ενηλικίωσή του

ή την οριστική αναχώρησή του από το έδαφός τους οπότε παύει να υπάγεται στη δικαιοδοσία τους. Οφείλουν να συμβουλευόμαστε τον επίτροπο τον οποίο υποχρεούνται να ενημερώνουν για όλες τις ενέργειες που αφορούν το παιδί. Ο επίτροπος πρέπει να έχει το δικαίωμα να παρίσταται σε όλες τις διαδικασίες προγραμματισμού και λήψης αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένων των ακροαματικών διαδικασιών του μεταναστευτικού πλαισίου και της εξέτασης των προσφυγών, των ρυθμίσεων της επιμέλειας και όλων των προσπαθειών που καταβάλλονται για την ανεύρεση βιώσιμης και διαρκούς λύσης. Ο επίτροπος ή ο σύμβουλος πρέπει να έχει την αναγκαία τεχνογνωσία στον τομέα της παιδικής πρόνοιας ώστε να διασφαλίζει το μείζον συμφέρον του παιδιού και να ικανοποιεί τις νομικές, κοινωνικές, ψυχολογικές, υλικές και εκπαιδευτικές ανάγκες του ενεργώντας μεταξύ άλλων ως σύνδεσμος μεταξύ του παιδιού και των εξειδικευμένων επαγγελματιών/οργανώσεων που παρέχουν την απαιτούμενη αδιάλειπτη και συνεχή φροντίδα στο παιδί. Δεν πρέπει να επιλέγονται ως επίτροποι οι οργανώσεις ή οι επαγγελματίες των οποίων τα συμφέροντα μπορεί να συγκρούονται με αυτά του παιδιού. Για παράδειγμα, πρέπει να αποκλειστούν από το ρόλο του επιτρόπου ενήλικες που υπήρξαν εργοδότες του παιδιού.

69. Το παιδί αιτών άσυλο πρέπει να εκπροσωπείται από ενήλικα που είναι εξοικειωμένος με το υπόβαθρο του παιδιού και είναι αρμόδιος και ικανός να εκπροσωπεί το μείζον συμφέρον του. Σε κάθε περίπτωση ασυνόδευτου ή χωρισμένου από την οικογένειά του παιδιού πρέπει να εξασφαλίζεται η πρόσβαση στο σύστημα της δωρεάν νομικής συνδρομής συμπεριλαμβανομένης της κανονικής διαδικασίας εξέτασης των αιτημάτων ασύλου που εφαρμόζεται στους ενήλικες αιτούντες άσυλο.

Ευρωπαϊκό δίκαιο

ΟΔΗΓΙΑ 2004/83/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 29ης Απριλίου 2004 για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους ([Οδηγία για την αναγνώριση](#))

Άρθρο 31

1. Το συντομότερο δυνατόν από τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα ή του καθεστώτος επικουρικής προστασίας, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν την εκπροσώπηση των ασυνόδευτων ανηλίκων με τον διορισμό κηδεμόνα ή, όπου χρειάζεται, με την ανάθεση της σχετικής ευθύνης σε οργάνωση επιφορτισμένη με τη μέριμνα και την ευημερία ανηλίκων ή με οποιαδήποτε άλλη ενδεδειγμένη μορφή εκπροσώπησης, συμπεριλαμβανομένης της βασιζόμενης στη νομοθεσία ή σε απόφαση Δικαστηρίου.
2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι ανάγκες του ανηλίκου να καλύπτονται δεόντως κατά την εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας οδηγίας από τον διορισμένο κηδεμόνα ή εκπρόσωπο. Οι αρμόδιες αρχές αξιολογούν τακτικά την κατάσταση.
3. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι ασυνόδευτοι ανήλικοι να τοποθετούνται είτε:
 - α) μαζί με ενήλικους συγγενείς· ή
 - β) σε οικογένεια που θα έχει την επιμέλεια του ανηλίκου· ή
 - γ) σε ειδικά κέντρα φιλοξενίας ανηλίκων· ή
 - δ) σε άλλου είδους καταλύματα κατάλληλα για ανηλίκους.Εν προκειμένω, οι απόψεις του τέκνου λαμβάνονται υπόψη, ανάλογα με την ηλικία του και το βαθμό ωριμότητάς του.
4. Τα αδέρφια παραμένουν ενωμένα, στο μέτρο του δυνατού, λαμβανομένου υπόψη του μείζονος συμφέροντος του ενδιαφερομένου ανηλίκου και, ειδικότερα, της ηλικίας και του βαθμού ωριμότητάς του/της. Οι μεταβολές κατοικίας των ασυνόδευτων ανηλίκων περιορίζονται στο ελάχιστο.
5. Τα κράτη μέλη, στο πλαίσιο της προστασίας του μείζονος συμφέροντος του ασυνόδευτου ανηλίκου, καταβάλλουν προσπάθεια για τον ταχύτερο δυνατό εντοπισμό των μελών της οικογένειάς του ανηλίκου. Σε περιπτώσεις ενδεχόμενης απειλής κατά της ζωής ή της ακεραιότητας του ανηλίκου ή των στενών συγγενών του, ιδίως εάν έχουν παραμείνει στη χώρα καταγωγής, θα πρέπει να ληφθεί μέριμνα ούτως ώστε η

συλλογή, επεξεργασία και ανταλλαγή πληροφοριών σχετικών με τα πρόσωπα αυτά να γίνεται σε εμπιστευτική βάση.

6. Τα άτομα που ασχολούνται με ασυνόδευτους ανήλικους έχουν ήδη ή λαμβάνουν κατάλληλη κατάρτιση όσον αφορά τις ανάγκες τους.

Η Οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου (Άρθρο 2, στοιχείο ιδ΄) και η Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής (Άρθρο 2, στοιχείο ι΄) ορίζουν τον «εκπρόσωπο» ως εξής:

Το πρόσωπο ή η οργάνωση που έχει ορισθεί από τους αρμόδιους φορείς για να συνδράμει και να αντιπροσωπεύει ασυνόδευτο ανήλικο, έτσι ώστε να διασφαλίζει το μείζον συμφέρον του παιδιού και να διενεργεί νομικές πράξεις για λογαριασμό του ανήλικου οσάκις είναι αναγκαίο. Όταν μια οργάνωση έχει ορισθεί εκπρόσωπος, ορίζει ένα πρόσωπο που θα είναι υπεύθυνο για την άσκηση των καθηκόντων του εκπροσώπου όσον αφορά τον ασυνόδευτο ανήλικο, σύμφωνα με την παρούσα οδηγία.

Οδηγία 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Και Του Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 2011 για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου (Οδηγία ΕΕ κατά της εμπορίας ανθρώπων)

Άρθρο 15 Προστασία των παιδιών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων στο πλαίσιο ποινικής έρευνας και διαδικασίας

1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν στο πλαίσιο ποινικής έρευνας και διαδικασίας, ανάλογα με τον ρόλο των θυμάτων στο οικείο σύστημα απονομής δικαιοσύνης, ότι οι αρμόδιες αρχές διορίζουν εκπρόσωπο για παιδί που έχει πέσει θύμα εμπορίας ανθρώπων, στην περίπτωση που, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, οι δικαιούχοι της γονικής μέριμνας αποκλείονται από την εκπροσώπηση του παιδιού λόγω σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ αυτών και του παιδιού θύματος.

IV. Δημόσια ακρόαση

Κατ' αρχήν, κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαια και δημόσια από αρμόδιο, ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει συσταθεί με νόμο και οι αποφάσεις να δημοσιεύονται, προκειμένου να διασφαλιστεί η διαφάνεια. Αυτό αποτελεί μέρος του δικαιώματος ακρόασης.

Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει πάντοτε να λαμβάνεται υπόψη ως πρωταρχικό μέλημα. Τα δικαστήρια έχουν την εξουσία να αποκλείουν το σύνολο ή μέρος του ακροατηρίου για συγκεκριμένους λόγους, ιδίως ενόψει των δικαιωμάτων του παιδιού στην ιδιωτική ζωή και της αρχής του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

Ακόμη και στις περιπτώσεις που δεν επιτρέπεται το ακροατήριο στη δίκη, η απόφαση, συμπεριλαμβανομένων των ουσιωδών διαπιστώσεων, αποδεικτικών στοιχείων και νομικών συλλογισμών, πρέπει να δημοσιεύεται, εκτός εάν το συμφέρον των ανηλίκων απαιτεί το αντίθετο ή εάν η δίκη αφορά διαφορές συζύγων ή γονική μέριμνα ή επιτροπεία ανηλίκων.

Διεθνές δίκαιο

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Άρθρο 14

1. Όλοι είναι ίσοι ενώπιον των δικαστηρίων. Κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα η υπόθεσή του να δικασθεί δίκαια και δημόσια από αρμόδιο, ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει συσταθεί με νόμο, το οποίο θα αποφασίσει για το βάσιμο κάθε κατηγορίας σχετικά με ποινικό αδίκημα η οποία έχει απαγγελθεί εναντίον του, καθώς και για αμφισβητήσεις δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αστικού χαρακτήρα. Η διεξαγωγή δίκης κεκλεισμένων των θυρών μπορεί να αποφασισθεί για το σύνολο ή μέρος της, είτε για την προστασία των χρηστών ηθών, της δημόσιας τάξης ή της εθνικής ασφάλειας σε μία δημοκρατική κοινωνία είτε όταν αυτό απαιτεί η προστασία της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων είτε ακόμη στο μέτρο που το δικαστήριο κρίνει ότι κάτι τέτοιο είναι απολύτως απαραίτητο δεδομένου ότι, λόγω ειδικών συνθηκών της υπόθεσης, η δημοσιότητα θα ζημίωνε την ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Ωστόσο, οποιαδήποτε απόφαση, που εκδίδεται σε ποινική υπόθεση ή αστική διαφορά, δημοσιοποιείται, εκτός εάν το συμφέρον των ανηλίκων απαιτεί το αντίθετο ή εάν η δίκη αφορά διαφορές συζύγων ή γονική μέριμνα ή επιτροπεία ανηλίκων.

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΤΠ)

Άρθρο 12

1. Τα Συμβαλλόμενα κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με το βαθμό ωριμότητάς του.

2. Για το σκοπό αυτόν θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.

Άρθρο 40

2. Για τον σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των διεθνών

οργάνων, τα Συμβαλλόμενα κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε: [...]

β. κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις: [...]

iii. να κρίνεται η υπόθεσή του χωρίς καθυστέρηση από μια αρμόδια, ανεξάρτητη και αμερόληπτη αρχή ή δικαστικό σώμα, σύμφωνα με μία δίκαιη κατά τον νόμο διαδικασία, με την παρουσία ενός νομικού ή άλλου συμβούλου και την παρουσία των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του, εκτός αν αυτό θεωρηθεί αντίθετο προς το συμφέρον του παιδιού, λόγω κυρίως της ηλικίας ή της κατάστασής του

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών

(ΕΣΔΑ)

Άρθρο 6 Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης

1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα **όπως η υπόθεσής του δικασθή δίκαιως, δημοσία** και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίο θα αποφασίσει, είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η απόφασις **δέον να εκδοθή δημοσία**, η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθή εις τον τύπον και τον κοινόν καθ' όλην ή μέρος της διαρκείας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημοσίας τάξεως ή της εθνικής ασφαλείας εν δημοκρατική κοινωνία, όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν τω κρινομένω υπό του Δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίου μέτρω, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότητα θα ηδύνατο να παραβιάση τα συμφέροντα της δικαιοσύνης

Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 32, σχετικά με το άρθρο 14 του ΔΣΑΠΔ, Δικαίωμα ισότητας ενώπιον των δικαστηρίων και δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, έγγραφο CCPR/C/GC/32 (2007)

28. Όλες οι ποινικές ή αστικές δίκες πρέπει να διεξάγονται κατ' αρχήν με προφορικό λόγο και σε δημόσια συνεδρίαση. Η δημοσιότητα των συνεδριάσεων εξασφαλίζει τη διαφάνεια των διαδικασιών και, ως εκ τούτου, αποτελεί σημαντική διασφάλιση για το συμφέρον του ατόμου και της κοινωνίας γενικότερα. Τα δικαστήρια οφείλουν να θέτουν στη διάθεση του κοινού πληροφορίες σχετικά με τον χρόνο και τον τόπο διεξαγωγής των προφορικών ακροάσεων και να παρέχουν επαρκείς διευκολύνσεις για τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων, εντός λογικών ορίων, λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ άλλων, το πιθανό συμφέρον για την κάθε υπόθεση και τη διάρκεια της προφορικής συνεδρίασης. Η υποχρέωση δημόσιας δικαστικής ακροάσεως δεν ισχύει αναγκαστικά για όλες τις δίκες σε δεύτερο βαθμό που μπορούν να διεξαχθούν βάσει εγγράφων προτάσεων ή επί προδικαστικών αποφάσεων που εκδίδονται από εισαγγελείς και άλλες δημόσιες αρχές.

29. Το άρθρο 14, παράγραφος 1, ορίζει ότι τα δικαστήρια έχουν την εξουσία να αποφασίσουν τη διεξαγωγή δίκης κεκλεισμένων των θυρών για το σύνολο ή μέρος της, είτε για την προστασία των χρηστών ηθών, της δημόσιας τάξης ή της εθνικής ασφαλείας σε μία δημοκρατική κοινωνία είτε όταν αυτό απαιτεί η προστασία της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων είτε ακόμη στο μέτρο που το δικαστήριο κρίνει ότι κάτι τέτοιο είναι απολύτως απαραίτητο δεδομένου ότι, λόγω ειδικών συνθηκών της υπόθεσης, η δημοσιότητα θα ζημίωνε την ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Εκτός από τέτοιες εξαιρετικές περιστάσεις, οι ακροάσεις πρέπει να δημόσιες,

συμπεριλαμβανομένων των μελών των μέσων μαζικής ενημέρωσης, και δεν πρέπει, για παράδειγμα, να περιορίζονται σε συγκεκριμένη κατηγορία προσώπων. Ακόμη και σε περιπτώσεις όπου διεξάγεται δίκη κεκλεισμένων των θυρών οποιαδήποτε απόφαση, συμπεριλαμβανομένων των ουσιωδών διαπιστώσεων, αποδεικτικών στοιχείων και νομικών συλλογισμών, πρέπει να δημοσιεύεται, εκτός εάν το συμφέρον των ανηλίκων απαιτεί το αντίθετο ή εάν η δίκη αφορά διαφορές συζύγων ή γονική μέριμνα ή επιτροπεία ανηλίκων.

B. και P. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 36337/97 και 35974/97, απόφαση της 24ης Απριλίου 2001

37. η υποχρέωση διεξαγωγής δημόσιας δικαστικής ακροάσεως υπόκειται σε εξαιρέσεις. Αυτό προκύπτει και από το ίδιο το κείμενο του άρθρου 6, παρ. 1, το οποίο περιέχει τον όρο ότι «η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθή εις τον τύπον και τον κοινόν καθ' όλην ή μέρος της διαρκείας της δίκης... όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν τω κρίνομένω υπό του Δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίου μέτρω, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότης θα ηδύνάτο να παραβλάψη τα συμφέροντα της δικαιοσύνης». [...]

38. Οι δίκες τις οποίες οι προσφεύγοντες επιθυμούσαν να διεξαχθούν δημοσίως αφορούσαν τον καθορισμό της διαμονής των τέκνων του κάθε ενός μετά το διαζύγιο ή τη διάσταση. Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι η εν λόγω δίκη συνιστά χαρακτηριστικό παράδειγμα περίπτωσης στις οποίες μπορεί κάλλιστα να δικαιολογηθεί η απαγόρευση εισόδου του Τύπου και του κοινού στη δικαστική αίθουσα, προκειμένου να προστατευθεί η ιδιωτική ζωή του παιδιού και των λοιπών διαδίκων, και να μπορέσει η δικαιοσύνη να επιτελέσει ανενόχλητη το έργο της. Προκειμένου να μπορέσει το επιληφθέν δικαστήριο να αποκτήσει όσο το δυνατόν πληρέστερη και ακριβέστερη εικόνα των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων των διαφόρων επιλογών διαμονής και επικοινωνίας για το παιδί είναι σημαντικό να μπορούν οι γονείς και οι άλλοι μάρτυρες να εκφραστούν ειλικρινά επί ιδιαιτέρως προσωπικών θεμάτων χωρίς τον φόβο της περιέργειας ή των σχολίων του κοινού. [...]

47. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι οποιοσδήποτε μπορεί να θεμελιώσει έννομο συμφέρον μπορεί να συμβουλευθεί ή να λάβει αντίγραφο του πλήρους κειμένου των διατάξεων και / ή αποφάσεων πρωτοβάθμιων δικαστηρίων σε υποθέσεις διαμονής τέκνων και ότι οι αποφάσεις του Εφετείου και των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων, επί υποθέσεων ιδιαίτερου ενδιαφέροντος δημοσιεύονται συστηματικά, επιτρέποντας έτσι στο κοινό να μελετήσει την προσέγγιση που ακολουθούν γενικώς τα δικαστήρια σε αυτές τις περιπτώσεις και τις αρχές που εφαρμόζουν κατά την έκδοση απόφασης. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι ο πρώτος προσφεύγων, παρά την επιθυμία του να μοιραστεί πληροφορίες σχετικά με τον υιό του με τους παππούδες του παιδιού, ουδέποτε υπέβαλε αίτηση είτε για να παρευρίσκονται οι παππούδες στο περιφερειακό δικαστήριο, είτε για να τους επιτραπεί η γνώση του αποτελέσματος της απόφασης διαμονής.

48. Λαμβάνοντας υπόψη τη φύση της δίκης και τη μορφή δημοσιότητας που εφαρμόζεται από το εθνικό δίκαιο, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η γραμματική ερμηνεία των όρων του άρθρου 6, παρ. 1 σχετικά με την έκδοση αποφάσεων δεν θα ήταν απλώς περιττή για τους σκοπούς του δημόσιου ελέγχου αλλά θα μπορούσε να εμποδίσει ακόμη και τον πρωταρχικό στόχο του άρθρου 6, παρ. 1, που είναι να εξασφαλίσει τη δίκαιη δίκη (βλ., *mutatis mutandis*, Sutter, προμνημονευθείσα απόφαση, σελ. 14, σκέψη 34).

49. Συνεπώς, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η Σύμβαση δεν έθετε ως προϋπόθεση τη διάθεση στο ευρύ κοινό των αποφάσεων διαμονής στις υπό κρίση

υποθέσεις και ότι εν προκειμένω δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6, παρ. 1.

Moser κατά Αυστρίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 12643/02, απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 2006

97. [...]Η υπό κρίση υπόθεση αφορά τη μεταβίβαση της γονικής μέριμνας του υιού του πρώτου προσφεύγοντος σε δημόσιο φορέα, ήτοι στην «Υπηρεσία ευημερίας νέων», και επομένως αφορά προσφυγή ιδιώτη κατά του κράτους. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι στον τομέα αυτό, η απόφαση για τη διεξαγωγή μιας δίκης κεκλεισμένων των θυρών πρέπει να λαμβάνεται κατόπιν προσεκτικής εξέτασης. Αυτό δεν συνέβη στην υπό κρίση υπόθεση, δεδομένου ότι η νομοθεσία δεν προέβλεπε επί του θέματος και τα δικαστήρια ακολούθησαν απλώς μια πάγια πρακτική για την ακρόαση κεκλεισμένων των θυρών χωρίς να εξετάσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της υπόθεσης. [...]

102. Δεν αμφισβητείται το γεγονός ότι οι αποφάσεις των δικαστηρίων δεν δημοσιεύθηκαν. Συνεπώς, απομένει να εξεταστεί κατά πόσον η δημοσιότητα εξασφαλίστηκε επαρκώς με άλλα μέσα [...].

103. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι, εν προκειμένω, όπου η διεξαγωγή δίκης κεκλεισμένων των θυρών δεν δικαιολογούνταν υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις, τα μέσα δημοσιοποίησεως των αποφάσεων, ήτοι η παροχή πρόσβασης στον φάκελο σε άτομα που θεμελιώνουν έννομο συμφέρον στην υπόθεση και η δημοσίευση των αποφάσεων ειδικού ενδιαφέροντος κυρίως των δευτεροβάθμιων δικαστηρίων ή του Ανωτάτου Δικαστηρίου, δεν αρκούν για να συμμορφωθούν με τις απαιτήσεις του άρθρου 6, παρ. 1.

104. Κατά συνέπεια, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 εξαιτίας της μη δημοσίευσης των αποφάσεων των δικαστηρίων.

V. Νομική βοήθεια και εκπροσώπηση

Οι δικηγόροι διαδραματίζουν καίριο ρόλο στη διασφάλιση του σεβασμού, της προστασίας και της πρόσβασης στα δικαιώματα όλων των ατόμων, πολλώ δε μάλλον στις περιπτώσεις παιδιών. Η διαθεσιμότητα της νομικής βοήθειας καθορίζει στην πλειονότητα των περιπτώσεων αν ένα άτομο μπορεί να έχει πρόσβαση στις σχετικές διαδικασίες ή να συμμετέχει σε αυτές με ουσιαστικό τρόπο.

Ένας δικηγόρος που εκπροσωπεί ένα παιδί εξηγεί στο παιδί τα δικαιώματά του, τις διαδικασίες, και διασφαλίζει ότι οι απόψεις του ακούγονται και λαμβάνονται δεόντως υπόψη. Ως εκ τούτου, οι δικηγόροι πρέπει να λάβουν ειδική κατάρτιση για τα δικαιώματα του παιδιού και για τη συνεργασία με τα παιδιά.

Τα παιδιά θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε δωρεάν νομική βοήθεια, ώστε να έχουν πρόσβαση σε νομική συνδρομή χωρίς κόστος. Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη σε όλες τις αποφάσεις νομικής βοήθειας που επηρεάζουν τα παιδιά. Τα παιδιά που τελούν υπό κράτηση πρέπει να έχουν νομική βοήθεια. Η νομική συνδρομή, που παρέχεται στα παιδιά, θα πρέπει να είναι προσιτή, κατάλληλη για την ηλικία τους, διεπιστημονική, αποτελεσματική και να ανταποκρίνεται στις συγκεκριμένες νομικές και κοινωνικές ανάγκες των παιδιών. Τα κράτη θα πρέπει να λάβουν ενεργά μέτρα, για να εξασφαλίσουν, στο μέτρο του δυνατού, ότι υπάρχουν γυναίκες δικηγόροι για να εκπροσωπούν κορίτσια.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ότι η ανάκριση ενός δεκαπεντάχρονου χωρίς τον δικηγόρο του, και το γεγονός ότι το κράτος δεν επέτρεψε την πρόσβαση του δικηγόρου στον πελάτη του, κατά τα πρώτα στάδια της διαδικασίας, παραβίασε το δικαίωμα του παιδιού για μια δίκαιη δίκη. Λόγω της ηλικίας του, δεν θα ήταν εύλογο να αναμένουμε από το παιδί να έχει γνώση του δικαιώματός του για παροχή νομικών συμβουλών ή να κατανοεί τις συνέπειες μιας τέτοιας παράλειψης (ΕΔΔΑ, *Panovits κατά Κύπρου* (4268/04), (2008) σκέψη 84, *Salduz κατά Τουρκίας* (36391/02), Ευρεία Σύνθεση του ΕΔΔΑ (2008) σκέψεις 60, 63). Το Δικαστήριο διαπίστωσε επίσης ότι η «πρόδηλη αδυναμία» του δικηγόρου του παιδιού να τον εκπροσωπεί σωστά, σε συνδυασμό με παράγοντες όπως η ηλικία του παιδιού και η σοβαρότητα των κατηγοριών, θα έπρεπε να οδηγήσει το δικαστήριο να κρίνει ότι ο προσφεύγων έχρηζε επειγόντως κατάλληλης νομικής εκπροσώπησης (*Güneş κατά Τουρκίας* (70337/01), ΕΔΔΑ (2009) σκέψη 131).

Διεθνή νομικά πρότυπα

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Άρθρο 37

Τα Συμβαλλόμενα κράτη επαγρυπνούν ώστε: [...]

δ) Τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους να έχουν το δικαίωμα για ταχεία πρόσβαση σε νομική ή σε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση, καθώς και το δικαίωμα να αμφισβητούν τη νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας τους ενώπιον ενός δικαστηρίου ή μιας άλλης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής, και για τη λήψη μιας ταχείας απόφασης πάνω σ' αυτό το ζήτημα.

Άρθρο 40

[...]

2. ... τα Συμβαλλόμενα κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε:

[...]

β) Κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις:

[...]

II) Να ενημερώνεται χωρίς καθυστέρηση και απευθείας για τις εναντίον του κατηγορίες ή, κατά περίπτωση, μέσω των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του και **να έχει νομική ή οποιαδήποτε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση** για την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισής του.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ)

Άρθρο 6 Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης [...]

3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα : [...]

γ. όπως υπερασπίσει ο ίδιος εαυτόν ή αναθέσει την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν η δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει συνήγορον, να τω παρασχεθῇ τοιοῦτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης.

Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 32, σχετικά με το άρθρο 14 του ΔΣΑΠΔ, Δικαίωμα ισότητας ενώπιον των δικαστηρίων και δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, έγγραφο CCPR/C/GC/32 (2007), παράγραφος 10

10. Η διαθεσιμότητα ή η απουσία **νομικής συνδρομής** καθορίζει συχνά το εάν ένα άτομο μπορεί να έχει πρόσβαση στις σχετικές διαδικασίες ή να συμμετέχει σε αυτές με ουσιαστικό τρόπο. Ενώ στο άρθρο 14 αναφέρεται ρητά η εγγύηση της **νομικής συνδρομής σε ποινικές διαδικασίες** στην παράγραφο 3 (δ), τα κράτη ενθαρρύνονται να **παρέχουν δωρεάν νομική βοήθεια και σε άλλες περιπτώσεις**, για τα άτομα που δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους για να πληρώσουν συνήγορο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί ακόμη και να υποχρεούνται να το πράξουν. Για παράδειγμα, όταν ένα άτομο, που καταδικάστηκε σε θάνατο, επιδιώκει τη συνταγματική αναθεώρηση των παρατυπιών μέσω μιας ποινικής δίκης, αλλά δεν διαθέτει επαρκή μέσα για να καλύψει το κόστος της νομικής συνδρομής, προκειμένου να ασκήσει ένα ένδικο μέσο, το κράτος υποχρεούται να παρέχει νομική συνδρομή σύμφωνα με το άρθρο 14, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το δικαίωμα πρόσφορης προσφυγής, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 2, παράγραφος 3 του Συμφώνου.

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 14 σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του

96. Το παιδί θα χρειαστεί κατάλληλη νομική εκπροσώπηση, όταν πρόκειται να αξιολογηθεί και να καθορισθεί επίσημα το βέλτιστο συμφέρον του από δικαστήρια και αντίστοιχους φορείς. Ειδικότερα, στις περιπτώσεις που ένα παιδί παραπέμπεται σε διοικητική ή δικαστική διαδικασία, που ενέχει τον καθορισμό του βέλτιστου συμφέροντός του, θα πρέπει να του παρέχεται νομικός παραστάτης, εκτός από τον επίτροπο ή τον εκπρόσωπο για την έκφραση των απόψεών του, όταν υπάρχει πιθανότητα σύγκρουσης μεταξύ των μερών σε μια απόφαση.

Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή του ΟΗΕ για την ανεξαρτησία των δικαστών και των δικηγόρων, Νομική βοήθεια, έγγραφο A/HRC/23/43 (9 Απριλίου 2013)

3... «Η νομική βοήθεια αποτελεί βασικό στοιχείο ενός δίκαιου, ανθρώπινου και αποτελεσματικού συστήματος απονομής δικαιοσύνης, που βασίζεται στο κράτος δικαίου. Αποτελεί ένα θεμέλιο για την απόλαυση των υπόλοιπων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος για δίκαιη δίκη και του δικαιώματος πρόσφορης προσφυγής, αποτελεί προϋπόθεση για την άσκηση των εν λόγω δικαιωμάτων και μια σημαντική εγγύηση που διασφαλίζει τη θεμελιώδη δικαιοσύνη και την εμπιστοσύνη του κοινού στην απονομή της δικαιοσύνης».γ

20. Η νομική βοήθεια αποτελεί βασική συνιστώσα ενός δίκαιου και αποτελεσματικού δικαστικού συστήματος, που βασίζεται στο κράτος δικαίου. Συνιστά, επίσης, ένα δικαίωμα από μόνη της και απαραίτητη προϋπόθεση για την άσκηση και απόλαυση άλλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος για δίκαιη δίκη και του δικαιώματος πρόσφορης προσφυγής. Η πρόσβαση σε νομικές συμβουλές και συνδρομή αποτελεί ακόμη μια σημαντική ασφαλιστική δικλείδα για την εξασφάλιση της δικαιοσύνης και της δημόσιας εμπιστοσύνης στην απονομή της δικαιοσύνης.

Έκθεση Ύπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα σχετικά με την [πρόσβαση των παιδιών στη δικαιοσύνη](#) (A/HRC/25/35), 16 Δεκεμβρίου 2013

40. Δεδομένου ότι τα παιδιά βρίσκονται συνήθως σε μειονεκτική θέση σε σχέση με την επαφή τους με το νομικό σύστημα, είτε ως αποτέλεσμα της απειρίας τους, είτε της έλλειψης πόρων για να εξασφαλίσουν συμβουλές και εκπροσώπηση, χρειάζονται πρόσβαση σε δωρεάν ή επιδοτούμενη νομική και άλλου είδους κατάλληλη βοήθεια, για να εμπλακούν αποτελεσματικά στο νομικό σύστημα. Χωρίς τη βοήθεια αυτή, τα παιδιά σε μεγάλο βαθμό, δεν θα μπορούν να έχουν πρόσβαση στα περίπλοκα νομικά συστήματα, που είναι γενικά σχεδιασμένα για ενήλικες. Η δωρεάν και αποτελεσματική νομική βοήθεια είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους.

Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή για την ανεξαρτησία των δικαστών και των δικηγόρων, [Προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού στο σύστημα δικαιοσύνης](#), 1 Απριλίου 2015

Νομική βοήθεια φιλική προς τα παιδιά

35. Το δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το **δικαίωμα σε νομική συνδρομή**. Όπως τονίστηκε σε προηγούμενες εκθέσεις, ο σκοπός της νομικής βοήθειας είναι «να συμβάλει στην εξάλειψη των εμποδίων και των φραγμών, που κωλύουν ή περιορίζουν την πρόσβαση στη δικαιοσύνη με την παροχή συνδρομής σε ανθρώπους που διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να στηρίξουν οικονομικά τη νομική εκπροσώπηση και την πρόσβαση στο δικαστικό σύστημα» [...]. Ως εκ τούτου, ο Ειδικός Εισηγητής έχει υποστηρίξει για τον **ορισμό της νομικής βοήθειας, να είναι όσο το δυνατόν ευρύτερος**, και να περιλαμβάνει «όχι μόνο το δικαίωμα δωρεάν νομικής συνδρομής σε ποινικές υποθέσεις, όπως ορίζεται στο άρθρο 14, παρ. 3, περ. δ' του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά δικαιώματα, αλλά και την παροχή αποτελεσματικής νομικής συνδρομής σε κάθε δικαστική ή εξωδικαστική διαδικασία, που αποσκοπεί στον καθορισμό δικαιωμάτων και υποχρεώσεων» (ό.π.). Ένας ευρύς ορισμός και η ευρεία εφαρμογή της νομικής βοήθειας είναι ακόμη πιο σημαντική, όταν πρόκειται για τα παιδιά και δικαιώματα παιδιών.

36. Όπως έχει ήδη αναφέρει ο Ειδικός Εισηγητής, η «περιήγηση» των παιδιών στα νομικά συστήματα μπορεί να είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη και δύσκολη, αν όχι αδύνατη, ιδίως χωρίς τη βοήθεια ενός επαγγελματία νομικού. «Η νομική συνδρομή παρέχει στα παιδιά τα μέσα για να κατανοήσουν τις νομικές διαδικασίες, να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους και να κάνουν τις φωνές τους να ακουστούν» [...]. Το δικαίωμα των παιδιών να έχουν πρόσβαση σε νομική συνδρομή αναγνωρίζεται σε διάφορα διεθνή κείμενα, συμπεριλαμβανομένης της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ιδίως στα άρθρα 12 και 40), καθώς και στις αρχές και κατευθυντήριες οδηγίες για πρόσβαση σε νομική βοήθεια στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης.

37. Στο Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 10, η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του

Παιδιού σχολίασε αναλυτικά ότι, κατά την προετοιμασία της υπεράσπισής του, σε κάθε παιδί που έχει πρόβλημα με τον νόμο, πρέπει να εξασφαλίζεται δωρεάν και κατάλληλη νομική και άλλου είδους βοήθεια. Πράγματι, λόγω της ηλικίας τους, της ψυχολογικής τους κατάστασης και των οικονομικών δυνατοτήτων, τα περισσότερα παιδιά δεν είναι σε θέση να πληρώσουν για νομική βοήθεια. Ο Ειδικός Εισηγητής θεωρεί ότι, με αυτό το δεδομένο, «τα παιδιά πρέπει να έχουν πρόσβαση σε δωρεάν νομική συνδρομή σε ποινικές και αστικές δίκες και δεν πρέπει να τους επιβάλλονται διοικητικά έξοδα».

38. Όπως επισημάνθηκε σε μελέτη του 2011, «η παροχή έγκαιρης, κατάλληλης και αναπτυξιακά κατάλληλης νομικής συνδρομής, προωθεί άμεσα το δικαίωμα του παιδιού για μια δίκαιη, απλή και συμμετοχική νομική διαδικασία. Η φιλική προς το παιδί νομική βοήθεια δίνει επίσης τη δυνατότητα για προώθηση των ουσιαστικών δικαιωμάτων των παιδιών». Από την άποψη αυτή, οι δικηγόροι έχουν μια επαγγελματική ευθύνη απέναντι στα παιδιά και θα πρέπει, ως εκ τούτου, να αποκτήσουν τις ειδικές εκείνες δεξιότητες, για να είναι σε θέση να λαμβάνουν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των παιδιών-πελατών και να μπορούν να παράσχουν με αποτελεσματικό τρόπο φιλική προς το παιδί νομική βοήθεια.

Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή υπουργών (2009), Κατευθυντήριες οδηγίες για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο των ταχέων διαδικασιών ασύλου, 1η Ιουλίου 2009

IV. Διαδικαστικές εγγυήσεις

1. Όταν εφαρμόζονται ταχείες διαδικασίες χορήγησης ασύλου, οι αιτούντες άσυλο πρέπει να απολαμβάνουν τις ακόλουθες ελάχιστες διαδικαστικές εγγυήσεις: [...] (στ) το **δικαίωμα πρόσβασης σε νομικές συμβουλές και βοήθεια**, με την προϋπόθεση ότι η νομική βοήθεια πρέπει να παρέχεται σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία.

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 6 : Μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους, έγγραφο CRC/GC/2005/6, 1 Σεπτεμβρίου 2005

36. Για τα παιδιά που συμμετέχουν στη διαδικασία ασύλου ή σε διοικητικές ή δικαστικές διαδικασίες πρέπει να διορίζεται εκτός από επίτροπο και νομικός συμπαραστάτης.

Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης Ψήφισμα 1810 (2011): Ασυνόδευτα παιδιά στην Ευρώπη: θέματα άφιξης, παραμονής και επιστροφής

5.8 (...) Όλα τα ασυνόδευτα παιδιά στις διαδικασίες ασύλου πρέπει να εκπροσωπούνται από δικηγόρο, εκτός από επίτροπο, που θα παρέχεται δωρεάν από το κράτος και πρέπει να είναι σε θέση να προσβάλλουν, ενώπιον δικαστηρίου, τις αποφάσεις σχετικά με τους ισχυρισμούς προστασίας τους.

Αρχές και κατευθυντήριες οδηγίες Η.Ε. για πρόσβαση σε νομική βοήθεια στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης (Ιούνιος 2013)

Αρχή 11. Η νομική συνδρομή να είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού

34. Σε όλες τις αποφάσεις νομικής βοήθειας που επηρεάζουν τα παιδιά, το βέλτιστο

συμφέρον του παιδιού πρέπει να είναι το πρωταρχικό μέλημα.

35. Η νομική συνδρομή, που παρέχεται στα παιδιά, θα πρέπει να δίνεται κατά προτεραιότητα, να είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, προσιτή, κατάλληλη για την ηλικία τους, διεπιστημονική, αποτελεσματική και να ανταποκρίνεται στις συγκεκριμένες νομικές και κοινωνικές ανάγκες των παιδιών.

Κατευθυντήρια οδηγία 1. Παροχή νομικής βοήθειας

41. Κάθε φορά που τα κράτη διενεργούν έλεγχο για τον καθορισμό της επιλεξιμότητας για τη νομική βοήθεια, θα πρέπει να εξασφαλίσουν ότι: (...)

(γ) Στα άτομα που χρήζουν επείγοντως νομικής βοήθειας και βρίσκονται σε αστυνομικά τμήματα, κέντρα κράτησης ή δικαστήρια, θα πρέπει να παρέχεται προκαταρκτική νομική βοήθεια, ενόσω διενεργείται ο έλεγχος επιλεξιμότητάς τους. Τα παιδιά εξαιρούνται πάντα από τον εν λόγω έλεγχο.

Κατευθυντήρια οδηγία 6. Νομική βοήθεια στο μεταδικαστικό στάδιο

46. Τα κράτη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι φυλακισμένοι και τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους έχουν πρόσβαση σε νομική βοήθεια. Όταν η νομική βοήθεια δεν είναι διαθέσιμη, τα κράτη πρέπει να εξασφαλίζουν ότι η κράτηση των εν λόγω ατόμων είναι νόμιμη.

Κατευθυντήρια οδηγία 9. Εφαρμογή του δικαιώματος των γυναικών να έχουν πρόσβαση σε νομική βοήθεια

52. Τα κράτη θα πρέπει να λάβουν εφαρμοστέα και κατάλληλα μέτρα, για να διασφαλίσουν το δικαίωμα των γυναικών να έχουν πρόσβαση σε νομική βοήθεια, συμπεριλαμβανομένων: [...]

(β) Λήψη ενεργών μέτρων για να διασφαλιστεί ότι, στο μέτρο του δυνατού, υπάρχουν γυναίκες δικηγόροι για να εκπροσωπούν γυναίκες εναγόμενες, κατηγορούμενες, και θύματα.

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, [Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 10 σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών στη δικαιοσύνη ανηλίκων, έγγραφο CRC/C/GC/10, \(25 Απριλίου 2007\)](#), παράγραφοι 49-50

Νομική ή άλλη κατάλληλη συνδρομή (άρθρο 40 παρ. 2, περ. β', στοιχείο ii)

49. Στο παιδί πρέπει να εξασφαλίζεται νομική ή οποιαδήποτε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση για την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισής του. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού όντως απαιτεί την παροχή συμπαράστασης στο παιδί, η οποία μπορεί να μην έχει πάντα νομική μορφή, αλλά να είναι η κατάλληλη. Εναπόκειται στην ευχέρεια των Συμβαλλόμενων Κρατών να καθορίσουν τον τρόπο παροχής αυτής της συμπαράστασης και μάλιστα δωρεάν. Η Επιτροπή συνιστά στα Συμβαλλόμενα κράτη να παρέχουν όσο το δυνατό πιο άρτια νομική συνδρομή όπως έμπειρους δικηγόρους ή βοηθούς νομικών. Είναι δυνατή και η παροχή άλλης κατάλληλης συμπαράστασης (π.χ. από κοινωνική λειτουργό), ωστόσο το πρόσωπο αυτό πρέπει να έχει επαρκείς γνώσεις, να κατανοεί τις διάφορες νομικές πτυχές της διαδικασίας της δικαιοσύνης ανηλίκων και να έχει εκπαιδευτεί στην εργασία με παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με τον νόμο.

50. Κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 14, παρ. 3, περ. β' του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ), το παιδί και ο βοηθός του πρέπει να διαθέτουν επαρκή χρόνο και ευκολίες για την προετοιμασία της υπεράσπισής του. Η

επικοινωνία μεταξύ του παιδιού και του ατόμου που του συμπαρίσταται, είτε γίνεται γραπτώς είτε προφορικώς, πρέπει να πραγματοποιείται υπό συνθήκες τέτοιες ώστε το απόρρητο των επικοινωνιών να γίνεται πλήρως σεβαστό σύμφωνα με την εγγύηση που προβλέπεται στο άρθρο 40, παρ. 2, περ. β', στοιχείο vii της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, και το δικαίωμα του παιδιού να προστατεύεται από παράνομες επεμβάσεις στην ιδιωτική ζωή και την αλληλογραφία του (άρθρο 16 της ΣΔΤΠ). Ένας αριθμός συμβαλλόμενων κρατών έχουν εκφράσει την επιφύλαξή τους σχετικά με την προαναφερθείσα εγγύηση (άρθρο 40 παρ. 2, περ. β', στοιχείο ii της ΣΔΤΠ), προφανώς θεωρώντας ότι απαιτεί αποκλειστικά την παροχή νομικής συμπαράστασης και δη από δικηγόρο. Τούτο δεν ισχύει και τα κράτη αυτά οφείλουν να άρουν τις επιφυλάξεις αυτές.

Quaranta κατά Ελβετίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 12744/87, απόφαση της 24ης Μαΐου 1991

32. Προκειμένου να καθοριστεί αν το «συμφέρον της δικαιοσύνης» απαιτούσε ο προσφεύγων να λάβει δωρεάν νομική συνδρομή, το Δικαστήριο θα λάβει υπόψη διάφορα κριτήρια [...].

33. Καταρχάς, θα πρέπει να εξεταστεί η σοβαρότητα του αδικήματος για το οποίο κατηγορείται ο κος Quaranta και η σοβαρότητα της ποινής που απειλείτο. [...]

34. Ένας επιπλέον παράγοντας είναι η πολυπλοκότητα της υπόθεσης. [...]

35. Τέτοια ερωτήματα, τα οποία είναι περίπλοκα από μόνα τους, ακόμα περισσότερο για τον κύριο Quaranta λόγω της προσωπικής του κατάστασης: νεαρός ενήλικας αλλοδαπής προέλευσης από μη προνομιούχο περιβάλλον, που δεν είχε ποτέ καμία πραγματική επαγγελματική κατάρτιση και είχε βεβαρυμένο ποινικό μητρώο. Ξεκίνησε τη χρήση ναρκωτικών από το 1975, η οποία έγινε σχεδόν καθημερινή από το 1983, και, κατά τον κρίσιμο χρόνο, ζούσε με την οικογένειά του, λαμβάνοντας επίδομα κοινωνικής ασφάλισης.

36. Δεδομένων των περιστάσεων της υπό κρίση υπόθεσης, η αυτοπρόσωπή του εμφάνιση ενώπιον του ανακριτή, και στη συνέχεια, ενώπιον του ποινικού δικαστηρίου, χωρίς τη συνδρομή δικηγόρου, δεν του έδινε, ως εκ τούτου, τη δυνατότητα να παρουσιάσει την υπόθεσή του με τον προσήκοντα τρόπο.

Salduz κατά Τουρκίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 36391/02, απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 2008

Ο προσφεύγων, ο οποίος ήταν 17 ετών, συνελήφθη από την αστυνομία με την υποψία ότι συμμετείχε σε παράνομη διαδήλωση για την υποστήριξη του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν (ΡΚΚ). Ανακρίθηκε από την αστυνομία χωρίς παρουσία δικηγόρου. Παραδέχτηκε τη συμμετοχή του στη διαδήλωση. Έπειτα, ενώπιον του εισαγγελέα και του ανακριτή, αρνήθηκε την εμπλοκή του, υποστηρίζοντας ότι οι προηγούμενες δηλώσεις του είχαν γίνει υπό πίεση. Διορίστηκε δικηγόρος, αφότου ο προσφεύγων είχε τεθεί υπό κράτηση. Στη δίκη, αρνήθηκε το περιεχόμενο της δήλωσής του ενώπιον της αστυνομίας. Οι πέντε συγκατηγορούμενοί του, που είχαν καταθέσει εναντίον του κατά τη διάρκεια της προδικαστικής έρευνας ανακάλεσαν τις δηλώσεις τους στη δίκη. Το δικαστήριο, ωστόσο, έκρινε τον προσφεύγοντα ένοχο βασιζόμενο στη δήλωσή του, που έγινε όταν βρισκόταν υπό αστυνομική κράτηση. Και τα λοιπά αποδεικτικά στοιχεία, που τέθηκαν ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου ήταν αμφίβολα, ωστόσο ερμηνεύθηκαν βάσει της δήλωσης του προσφεύγοντος στην αστυνομία.

60. Το Δικαστήριο επισήμανε, επίσης, ότι ένα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης υπόθεσης ήταν η ηλικία του αιτούντος. Παραπέμποντας στην πληθώρα διεθνών νομικών πράξεων περί παροχής νομικής συνδρομής σε ανήλικους που τελούν υπό την κράτηση της αστυνομίας, (βλ. σκέψεις 32-36 ανωτέρω), το Δικαστήριο τόνισε τη θεμελιώδη σημασία της δυνατότητας πρόσβασης σε δικηγόρο, κάθε ανηλίκου που κρατείται από την αστυνομία.

63. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6, παρ. 3, περ. γ' της Σύμβασης, σε συνδυασμό με το άρθρο 6, παρ. 1.

Panovits κατά Κύπρου, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 4268/04, απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2008

67. Το δικαστήριο τονίζει ότι ο προσφεύγων ήταν 17 ετών κατά τη διάπραξη του εγκλήματος. Στη νομολογία του περί του Άρθρου 6 το Δικαστήριο κρίνει ότι όταν παρουσιάζονται κατηγορίες για ποινικό αδίκημα κατά ανηλίκου, είναι κεφαλαιώδους σημασίας, αυτές να εξετάζονται με τέτοιον τρόπο ώστε να λαμβάνονται υπ' όψιν η ηλικία, ο βαθμός ωριμότητας και οι διανοητικές και συναισθηματικές ικανότητες, και τα μέτρα που λαμβάνονται να μπορούν να ενισχύσουν την ικανότητά του να αντιληφθεί και να συμμετάσχει στις διαδικασίες [...]. Το δικαίωμα του ανηλίκου κατηγορούμενου στην αποτελεσματική συμμετοχή στην ποινική δίκη απαιτεί όπως ο ίδιος εξετάζεται, με γνώμονα την ευαλωτότητά του και την ικανότητα από τα πρώτα στάδια συμμετοχής του στην ποινική έρευνα, και ιδιαίτερα, κατά τη διάρκεια οποιασδήποτε ανάκρισης από την αστυνομία. Οι αρχές οφείλουν να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να περιορίζεται στο μέτρο του δυνατού η πρόκληση εκφοβισμού και αναστολών (βλ., τηρουμένων των αναλογιών, Τ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, που αναφέρεται ανωτέρω, υπό σκέψη 85) και για να εξασφαλίζουν ότι ο ανήλικος κατηγορούμενος έχει πλήρη επίγνωση της φύσης της έρευνας, του τι συνιστά κίνδυνο για αυτόν, συμπεριλαμβανομένης της σημασίας οποιασδήποτε ποινής που δύναται να επιβληθεί, καθώς επίσης και του δικαιώματος υπεράσπισης, και ιδιαίτερα του δικαιώματός του να παραμείνει σιωπηλός [...]. Συνεπάγεται, εφόσον παρίσταται ανάγκη, τη βοήθεια, επί παραδείγματι, διερμηνέα, δικηγόρου, κοινωνικού λειτουργού ή φίλου, ώστε να μπορεί να καταλάβει τα κίνητρα αυτών που λέγονται από τους αστυνομικούς που τον συνέλαβαν και κατά τη διάρκεια της ανάκρισής του από την αστυνομία.

68. [...] Το Δικαστήριο θεωρεί λόγω της ευαλωτότητας του ανηλίκου κατηγορούμενου και της δυσαναλογίας της πίεσης στην οποία υποβλήθηκε, ένεκα της ίδιας της φύσης των ποινικών διαδικασιών, η άρνηση εκ μέρους του ενός θεμελιώδους δικαιώματός του σύμφωνα με το Άρθρο 6 δύναται να γίνει αποδεκτή μόνο όπου εκφράζεται κατά τρόπον σαφή, κατόπιν λήψεως όλων των απαραίτητων μέτρων εκ μέρους των αρχών ώστε να επιβεβαιωθεί ότι ο κατηγορούμενος είχε πλήρη επίγνωση των δικαιωμάτων υπεράσπισής του και ότι ήταν σε θέση να εκτιμήσει, στο μέτρο του δυνατού, τη συνέπεια της συμπεριφοράς του. [...]

84. Ως προς τα γεγονότα της παρούσας υπόθεσης, το Δικαστήριο αναφέρεται εκ νέου στα πορίσματά του επί της παραβίασης των δικαιωμάτων υπεράσπισης του προσφεύγοντος, στο προδικαστικό στάδιο των διαδικασιών, λόγω του ότι, ενώ ήταν ανήλικος, η ανάκριση λήφθηκε εν τη απουσία του κηδεμόνα του και χωρίς να ενημερωθεί επαρκώς για τα δικαιώματά του να τύχει νομικής εκπροσώπησης και να παραμείνει σιωπηλός. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η ομολογία του προσφεύγοντος, η οποία λήφθηκε υπό τις προαναφερθείσες περιστάσεις αποτέλεσε καθοριστική μαρτυρία για την υπόθεση της κατηγορούσας αρχής κατά του αιτούντος, σε βαθμό που αποτέλεσε τροχοπέδη στη δυνατότητα υπεράσπισής του εντός της δίκης, που δεν αποκαταστάθηκε με ένδικα μέσα κατά τις μετέπειτα διαδικασίες.

Günces κατά Τουρκίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 70337/01, απόφαση της 20ης Ιανουαρίου 2009

131. Στην προκειμένη περίπτωση, ο δικηγόρος που εκπροσωπούσε τον προσφεύγοντα, δεν είχε διοριστεί στο πλαίσιο του ευεργετήματος πενίας. Παρ' όλα αυτά, το Δικαστήριο εκτιμά ότι το νεαρό της ηλικίας του προσφεύγοντος, η σοβαρότητα των κατηγοριών, οι φαινομενικά αντιφατικοί ισχυρισμοί που υπέβαλε εναντίον του η αστυνομία και ένας μάρτυρας κατηγορίας [...], η πρόδηλη αδυναμία του δικηγόρου να εκπροσωπήσει τον ανήλικο σωστά και οι επανειλημμένες απουσίες του από τις ακροάσεις θα έπρεπε να οδηγήσει το δικαστήριο να κρίνει ότι ο προσφεύγων έχρηζε επειγόντως κατάλληλης νομικής εκπροσώπησης. Πράγματι, ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να διοριστεί δικηγόρος από το δικαστήριο αυτεπαγγέλτως «όταν είναι προς το συμφέρον της δικαιοσύνης» [...].

Ευρωπαϊκό δίκαιο

ΟΔΗΓΙΑ 2013/32/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΨ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 26ης Ιουνίου 2013 σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου)

Άρθρο 20 Δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση στις διαδικασίες άσκησης ένδικου μέσου

1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να παρέχεται, κατόπιν αιτήματος, δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση στο πλαίσιο των διαδικασιών άσκησης ένδικου μέσου που προβλέπονται στο κεφάλαιο V. Περιλαμβάνει, τουλάχιστον, την κατάρτιση των αναγκαίων διαδικαστικών εγγράφων και τη συμμετοχή εξ ονόματος του αιτούντος σε ακροαματική διαδικασία ενώπιον πρωτοβάθμιου δικαστηρίου.

2. Επίσης, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν δωρεάν νομική συνδρομή και/ή εκπροσώπηση στις πρωτοβάθμιες διαδικασίες που προβλέπονται στο κεφάλαιο III [διαδικασίες σε πρώτο βαθμό, μεταγενέστερες αιτήσεις, διαδικασίες στα σύνορα]. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, δεν εφαρμόζεται το άρθρο 19.

3. Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι δεν χορηγείται δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση εάν ένα δικαστήριο ή άλλη αρμόδια αρχή θεωρεί ότι το ένδικο μέσο του αιτούντος δεν έχει πραγματικές πιθανότητες επιτυχίας.

Όταν λαμβάνεται απόφαση για τη μη παροχή δωρεάν νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης σύμφωνα με την παρούσα παράγραφο από αρχή η οποία δεν είναι δικαστήριο, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι ο αιτών έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής κατά της εν λόγω απόφασης ενώπιον δικαστηρίου.

Κατ' εφαρμογή της παρούσας παραγράφου, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να μην περιορίζεται αυθαιρέτως η νομική συνδρομή και εκπροσώπηση και να μην εμποδίζεται η ουσιαστική πρόσβαση του αιτούντος στη δικαιοσύνη.

4. Η δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση υπόκειται στους όρους που θεσπίζονται στο άρθρο 21.

Άρθρο 22 Δικαίωμα νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης σε όλα τα στάδια της διαδικασίας

1. Στους αιτούντες παρέχεται η δυνατότητα, να συμβουλευούνται, ιδία δαπάνη και κατά τρόπο ουσιαστικό, νομικό ή άλλο σύμβουλο, που γίνεται δεκτός ή αναγνωρίζεται με την ιδιότητα αυτή βάσει του εθνικού δικαίου, σε θέματα σχετικά με τις οικείες αιτήσεις διεθνούς προστασίας, σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, ακόμα και μετά από αρνητική απόφαση.

ΟΔΗΓΙΑ 2013/33/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 26ης Ιουνίου 2013 σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία ([Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής](#))

Άρθρο 26

2. Σε περιπτώσεις προσφυγής ή επανεξέτασης ενώπιον δικαστικής αρχής που αναφέρεται στην παράγραφο 1, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι διατίθενται κατόπιν αιτήματος δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση, στον βαθμό που αυτή η βοήθεια είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της ουσιαστικής πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Τούτο περιλαμβάνει τουλάχιστον την κατάρτιση των απαιτούμενων διαδικαστικών εγγράφων και τη συμμετοχή εξ ονόματος του αιτούντος σε ακροαματική διαδικασία ενώπιον των δικαστικών αρχών.

Η δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση παρέχονται από κατάλληλα ειδικευμένα πρόσωπα, εφόσον είναι αποδεκτά ή αναγνωρίζονται βάσει του εθνικού δικαίου, τα συμφέροντα των οποίων δεν συγκρούονται ή δεν θα μπορούσαν δυνητικά να συγκρούονται με εκείνα του αιτούντος.

3. Τα κράτη μέλη δύνανται επίσης να προβλέπουν ότι δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση παρέχεται:

α)μόνο σε όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους και/ή

β)μόνο μέσω των υπηρεσιών που παρέχονται από τους νομικούς ή άλλους συμβούλους που καθορίζονται ειδικά από το εθνικό δίκαιο για συνδρομή και εκπροσώπηση των αιτούντων.

Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι δεν θα πρέπει να παρέχεται δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση εάν μια αρμόδια αρχή θεωρεί ότι η προσφυγή ή επανεξέταση δεν έχει πραγματικές πιθανότητες επιτυχίας. Σ' αυτήν την περίπτωση, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να μην περιορίζεται αυθαιρέτως η νομική συνδρομή και εκπροσώπηση και να μην εμποδίζεται η ουσιαστική πρόσβαση του αιτούντος στη δικαιοσύνη.

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 604/2013 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 26ης Ιουνίου 2013 για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα ([Κανονισμός Δουβλίνο](#))

Άρθρο 26 Κοινοποίηση της απόφασης μεταφοράς

1. Όταν το κράτος μέλος προς το οποίο απευθύνεται το αίτημα δέχεται την αναδοχή ή την εκ νέου ανάληψη του αιτούντος ή άλλου προσώπου όπως αναφέρεται στο άρθρο 18 παράγραφος 1 στοιχείο γ) ή δ), το κράτος μέλος που υπέβαλε το αίτημα κοινοποιεί στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο την απόφαση για τη μεταφορά του προς το υπεύθυνο κράτος μέλος και, κατά περίπτωση, για την απόφαση περί μη εξέτασης της αίτησής του για διεθνή προστασία. Εάν το ενδιαφερόμενο πρόσωπο εκπροσωπείται από νομικό ή άλλο σύμβουλο, τα κράτη μέλη δύνανται να επιλέξουν να κοινοποιήσουν

σε εκείνον την απόφαση και όχι στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο και, κατά περίπτωση, να ανακοινώσουν την απόφαση στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο.

2. Η απόφαση της παραγράφου 1 περιλαμβάνει πληροφορίες για τα διαθέσιμα ένδικα μέσα, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος αίτησης αναστολής, κατά περίπτωση, και για τις προθεσμίες προσφυγής και μεταφοράς και περιλαμβάνει, εφόσον είναι απαραίτητο, τις πληροφορίες σχετικά με τον τόπο στον οποίο, και την ημερομηνία κατά την οποία, θα πρέπει να παρουσιασθεί το ενδιαφερόμενο πρόσωπο, εφόσον το εν λόγω πρόσωπο μεταβαίνει στο υπεύθυνο κράτος μέλος με δικά του μέσα.

Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν επίσης ότι οι πληροφορίες σχετικά με τα πρόσωπα και τις οντότητες που μπορούν να παράσχουν νομική συνδρομή στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο τού ανακοινώνονται μαζί με την απόφαση της παραγράφου 1, όταν οι εν λόγω πληροφορίες δεν έχουν ήδη ανακοινωθεί.

3. Όταν το ενδιαφερόμενο πρόσωπο δεν επικουρείται ή δεν εκπροσωπείται από νομικό ή άλλο σύμβουλο, τα κράτη μέλη το ενημερώνουν σχετικά με τα κύρια στοιχεία της απόφασης· η ενημέρωση αυτή πάντοτε περιλαμβάνει πληροφορίες για τα διαθέσιμα ένδικα μέσα και τις προθεσμίες άσκησής τους, σε γλώσσα την οποία κατανοεί ή ευλόγως τεκμαίρεται ότι κατανοεί το ενδιαφερόμενο πρόσωπο.

Άρθρο 27, παράγραφος 6

6. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν τη χορήγηση, κατόπιν αιτήματος, δωρεάν νομικής συνδρομής, όταν το ενδιαφερόμενο πρόσωπο δεν μπορεί να καταβάλει τις σχετικές δαπάνες. Όσον αφορά τα τέλη και άλλα έξοδα, τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν ότι η μεταχείριση των αιτούντων δεν είναι ευνοϊκότερη από εκείνη που επιφυλάσσεται κατά γενικό κανόνα στους υπηκόους τους σε θέματα σχετικά με τη νομική συνδρομή.

Χωρίς να περιορίζεται αυθαίρετα η πρόσβαση στη νομική συνδρομή, τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν ότι δεν χορηγείται δωρεάν νομική συνδρομή και εκπροσώπηση, όταν η αρμόδια αρχή ή το δικαστήριο θεωρεί ότι το ένδικο μέσο ή η επανεξέταση δεν έχει πραγματικές πιθανότητες επιτυχίας.

Όταν η απόφαση για τη μη χορήγηση δωρεάν νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης σύμφωνα με την παρούσα παράγραφο λαμβάνεται από αρχή η οποία δεν είναι δικαστήριο, τα κράτη μέλη προβλέπουν δικαίωμα πραγματικής προσφυγής κατά της εν λόγω απόφασης ενώπιον δικαστηρίου.

Κατά την εφαρμογή των απαιτήσεων της παρούσας παραγράφου, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η νομική συνδρομή και εκπροσώπηση δεν περιορίζονται αυθαίρετα και ότι δεν παρεμποδίζεται η πραγματική πρόσβαση του αιτούντος στη δικαιοσύνη.

Η νομική συνδρομή περιλαμβάνει, οπωσδήποτε, την κατάρτιση των αναγκαίων δικονομικών εγγράφων και την εκπροσώπηση ενώπιον δικαστηρίου και μπορεί να περιορίζεται στους νομικούς συμβούλους ή τους συνηγόρους που καθορίζονται ειδικά από το εθνικό δίκαιο για την παροχή συνδρομής και εκπροσώπησης.

Οι διαδικασίες για την πρόσβαση στη νομική συνδρομή ορίζονται στο εθνικό δίκαιο.

ΟΔΗΓΙΑ (ΕΕ) 2016/800 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΨ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 11ης Μαΐου 2016 σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (Οδηγία για τα δικαιώματα των παιδιών στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών)

Άρθρο 6 Συνδρομή από δικηγόρο

1. Τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι σε ποινικές διαδικασίες έχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο σύμφωνα με την οδηγία 2013/48/ΕΕ. Καμία διάταξη της παρούσας οδηγίας, και ειδικότερα του παρόντος άρθρου, δεν θίγει το δικαίωμα αυτό.

2. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα παιδιά λαμβάνουν τη συνδρομή δικηγόρου σύμφωνα με το παρόν άρθρο ούτως ώστε να μπορούν να ασκούν αποτελεσματικά τα δικαιώματα υπεράσπισής τους.

3. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα παιδιά λαμβάνουν τη συνδρομή δικηγόρου χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση μόλις τα παιδιά ενημερώνονται ότι είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι. Σε κάθε περίπτωση, τα παιδιά λαμβάνουν τη συνδρομή δικηγόρου από όποιο από τα ακόλουθα γεγονότα επισυμβεί νωρίτερα:

α) προτού εξεταστούν από την αστυνομία ή άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή δικαστική αρχή·

β) κατά τη διενέργεια ανακριτικής πράξης ή άλλης πράξης συλλογής αποδεικτικών στοιχείων από ανακριτική ή άλλη αρμόδια αρχή σύμφωνα με την παράγραφο 4 στοιχείο γ)·

γ) χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση μετά τη στέρηση της ελευθερίας·

δ) όταν έχουν κλητευθεί ενώπιον δικαστηρίου με δικαιοδοσία σε ποινικές υποθέσεις, εγκαίρως πριν παραστούν ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου.

4. Η συνδρομή από δικηγόρο περιλαμβάνει τα εξής:

α) τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα παιδιά έχουν το δικαίωμα κατ' ιδίαν συνάντησης και επικοινωνίας με τον δικηγόρο που τα εκπροσωπεί, μεταξύ άλλων πριν από την εξέτασή τους από την αστυνομία ή άλλη αρχή επιβολής του νόμου ή δικαστική αρχή·

β) τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα παιδιά έχουν τη συνδρομή δικηγόρου όταν υποβάλλονται σε εξέταση, και ότι ο δικηγόρος μπορεί να συμμετέχει ουσιαστικά κατά τη διάρκεια της εξέτασης. Η συμμετοχή αυτή συνάδει με διαδικασίες του εθνικού δικαίου, υπό την προϋπόθεση ότι οι εν λόγω διαδικασίες δεν θίγουν την αποτελεσματική άσκηση ή την ουσία του συγκεκριμένου δικαιώματος. Στις περιπτώσεις που ο δικηγόρος συμμετέχει κατά την εξέταση, το γεγονός της συμμετοχής αυτής σημειώνεται χρησιμοποιώντας τη διαδικασία καταγραφής δυνάμει του εθνικού δικαίου·

γ) τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα παιδιά λαμβάνουν τη συνδρομή δικηγόρου τουλάχιστον κατά τις ακόλουθες ανακριτικές πράξεις ή πράξεις συλλογής αποδεικτικών στοιχείων, εφόσον οι πράξεις αυτές προβλέπονται σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο και εφόσον ο ύποπτος ή κατηγορούμενος υποχρεούται ή επιτρέπεται να παραστεί στη συγκεκριμένη πράξη:

i) διέλευση προσώπων για αναγνώριση·

ii) κατ' αντιπαράσταση εξετάσεις·

iii) αναπαραστάσεις του εγκλήματος.

5. Τα κράτη μέλη σέβονται το απόρρητο της επικοινωνίας μεταξύ των παιδιών και του δικηγόρου τους κατά την άσκηση του δικαιώματος συνδρομής από δικηγόρο που προβλέπεται από την παρούσα οδηγία. Η εν λόγω επικοινωνία περιλαμβάνει τις συναντήσεις, την αλληλογραφία, τις τηλεφωνικές συνομιλίες και άλλες μορφές επικοινωνίας που επιτρέπονται βάσει του εθνικού δικαίου.

6. Υπό την προϋπόθεση ότι δεν θίγεται το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, τα κράτη μέλη μπορούν να παρεκκλίνουν από την παράγραφο 3 στις περιπτώσεις που η συνδρομή δικηγόρου δεν έχει αναλογικό χαρακτήρα υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης, λαμβάνοντας υπόψη τη βαρύτητα του εικαζόμενου ποινικού αδικήματος, την περιπλοκότητα της υπόθεσης και τα μέτρα που θα μπορούσαν να ληφθούν όσον αφορά το εν λόγω αδίκημα, ενώ είναι αυτονόητο ότι δίνεται πάντοτε πρωταρχική σημασία στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.

Σε κάθε περίπτωση, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα παιδιά λαμβάνουν τη συνδρομή δικηγόρου:

α) όταν προσάγονται ενώπιον αρμόδιου δικαστηρίου ή δικαστή προκειμένου να ληφθεί απόφαση σχετικά με την κράτησή τους σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας εντός του πεδίου εφαρμογής της παρούσας οδηγίας· και

β) κατά τη διάρκεια της κράτησης.

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν επίσης ότι η στέρηση της ελευθερίας δεν επιβάλλεται ως ποινή, εκτός εάν το παιδί έχει λάβει τη συνδρομή δικηγόρου κατά τρόπο ώστε να επιτρέπεται στο παιδί να ασκεί τα δικαιώματα υπεράσπισης αποτελεσματικά και, οπωσδήποτε, κατά τη διάρκεια των ακροαματικών διαδικασιών ενώπιον δικαστηρίου.

7. Όταν το παιδί πρέπει να λαμβάνει τη συνδρομή δικηγόρου σύμφωνα με το παρόν άρθρο, αλλά δεν παρίσταται δικηγόρος, οι αρμόδιες αρχές αναβάλλουν την εξέταση του παιδιού, ή άλλη ανακριτική πράξη ή πράξη συλλογής αποδεικτικών στοιχείων που προβλέπεται στην παράγραφο 4 στοιχείο γ), για εύλογο χρονικό διάστημα, είτε προκειμένου να αναμείνουν την άφιξη του δικηγόρου, είτε προκειμένου να εξασφαλίσουν δικηγόρο για το παιδί, όταν αυτό δεν έχει διορίσει δικηγόρο.

8. Σε εξαιρετικές περιστάσεις και μόνο κατά το προδικαστικό στάδιο, τα κράτη μέλη μπορούν να παρεκκλίνουν προσωρινά από την εφαρμογή των προβλεπόμενων στην παράγραφο 3 δικαιωμάτων, στον βαθμό που ειδικές περιστάσεις της υπόθεσης το δικαιολογούν, για έναν από τους ακόλουθους επιτακτικούς λόγους:

α) όταν υπάρχει επείγουσα ανάγκη να αποτραπούν σοβαρές δυσμενείς επιπτώσεις για τη ζωή, την ελευθερία ή τη σωματική ακεραιότητα προσώπου·

β) όταν είναι επιτακτική η ανάληψη άμεσης δράσης από τις ανακριτικές αρχές προς αποτροπή σημαντικού κινδύνου για την ποινική διαδικασία σε σχέση με σοβαρό ποινικό αδίκημα.

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι αρμόδιες αρχές, κατά την εφαρμογή της παρούσας παραγράφου, λαμβάνουν υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.

Απόφαση διεξαγωγής εξέτασης απουσία δικηγόρου δυνάμει της παρούσας παραγράφου μπορεί να ληφθεί μόνο κατά περίπτωση, είτε από δικαστική αρχή, είτε άλλη αρμόδια αρχή υπό την προϋπόθεση ότι η απόφαση μπορεί να υποβληθεί σε δικαστικό έλεγχο.

Άρθρο 18 Δικαίωμα στη χορήγηση νομικής συνδρομής

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η εθνική νομοθεσία σχετικά με το ευεργέτημα πενίας εγγυάται την ουσιαστική άσκηση του δικαιώματος συνδρομής από δικηγόρο δυνάμει του άρθρου 6.

Ένας μικρός αριθμός κρατών παρέχουν νομική βοήθεια στα παιδιά αυτομάτως, όταν καλύπτεται ένα συγκεκριμένο είδος νομικής ενέργειας από το σύστημα νομικής βοήθειας. Το Βέλγιο έχει εξαιρετικά ισχυρούς και σαφείς κανόνες, με τους οποίους εξαιρούνται αυτοδικαίως τα παιδιά από την καταβολή όλων των δαπανών που σχετίζονται με νομικές διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένων των δικαστικών δαπανών. Συνήθως, όμως, τα κριτήρια επιλεξιμότητας που σχετίζονται με την οικονομική κατάσταση των αιτούντων θα περιορίζουν τις καλύψεις της δωρεάν νομικής βοήθειας. Είναι σύνηθες οι εν λόγω κανόνες να λαμβάνουν υπόψη την οικονομική κατάσταση των γονέων του παιδιού, κανόνες οι οποίοι ενδέχεται να αποτρέψουν παιδιά πλουσιότερων οικογενειών, οι οποίες δεν υποστηρίζουν τη νομική δράση των παιδιών τους, από την πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Η Λιθουανία και το Λουξεμβούργο έχουν παρακάμψει αυτό το εμπόδιο, εξαιρώντας το εισόδημα των γονέων του παιδιού από τη διαδικασία λήψης απόφασης για το αν θα χορηγήσουν νομική βοήθεια σε ένα παιδί, ενώ η Φινλανδία λαμβάνει υπόψη το εισόδημα των γονέων, όταν οι γονείς βοηθούν το παιδί να εκκινήσει τη δικαστική διαδικασία.

CRIN- Δίκτυο Πληροφόρησης για τα δικαιώματα του Παιδιού Δικαιώματα, ένδικα μέσα και εκπροσώπηση Παγκόσμια έκθεση για την πρόσβαση των παιδιών στη δικαιοσύνη, σελ. 29

VI. Πρόσβαση σε πληροφορίες

Η διασφάλιση ότι τα παιδιά-μετανάστες γνωρίζουν και έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματά τους και πώς να τα διεκδικήσουν και να προσφεύγουν σε ένδικη προστασία επί ενδεχόμενων παραβιάσεών τους, συνιστά βασικό στοιχείο των υποχρεώσεων κάθε κράτους προς διασφάλιση του σεβασμού και της προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού. Οι πληροφορίες πρέπει να είναι κατάλληλες για την ηλικία τους και προσαρμοσμένες στις ανάγκες των παιδιών. Θα πρέπει να παρουσιάζονται με τρόπο (σχήματα, είδη και γλώσσα (-ες)) κατανοητό για τα παιδιά. Το δικαίωμα στη μετάφραση αποτελεί σημαντικό στοιχείο του δικαιώματος στην πληροφόρηση.

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην ενημέρωση σχετικά με τα δικαιώματά τους και τις διαδικασίες, στο πλαίσιο της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος παραμονής τους, σε αστικές και ποινικές διαδικασίες.

Επιπλέον, πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών και τα ένδικα μέσα, πρέπει να τίθενται στη διάθεση των γονέων και λοιπών ατόμων, που ενεργούν ως νόμιμοι εκπρόσωποι των παιδιών.

Διεθνές δίκαιο

Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης [Ψήφισμα 1810 \(2011\)](#): Ασυνόδετα παιδιά στην Ευρώπη: θέματα άφιξης, παραμονής και επιστροφής

5.3. σε κανένα παιδί δεν θα πρέπει να απαγορεύεται η είσοδος στο έδαφος κράτους μέλους, ούτε θα πρέπει να είναι δυνατή η απέλασή του με συνοπτικές διαδικασίες. Αμέσως μετά την άφιξη ο ανήλικος θα πρέπει να παραπέμπεται σε εξειδικευμένες υπηρεσίες, με στόχο τον προσδιορισμό της ηλικίας του, της διαπίστωσης της προσωπικής του κατάστασης και των αναγκών προστασίας του, και, τελικά, την εξεύρεση μιας βιώσιμης λύσης προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού

5.6. θα πρέπει επίσης να παρέχεται πάραυτα νομική, κοινωνική και ψυχολογική στήριξη στα ασυνόδετα παιδιά. Αμέσως μετά την άφιξη ή τη σύλληψή τους οι ανήλικοι θα πρέπει να ενημερώνονται εξατομικευμένα σε κατανοητή γλώσσα και με κατανοητό τρόπο, συμπεριλαμβανομένων, κατά περίπτωση, πληροφοριών σχετικά με το δικαίωμά τους να ζητήσουν άσυλο ή άλλες μορφές διεθνούς προστασίας καθώς και τις διαδικασίες και τις επιπτώσεις αυτών.

5.7. όλες οι συνεντεύξεις με ασυνόδετους ανηλίκους που αφορούν προσωπικά τους στοιχεία και το παρελθόν τους, πρέπει να διεξάγονται κατ' ιδίαν από εξειδικευμένο και καλά εκπαιδευμένο προσωπικό, παρουσία του επιτρόπου του ανηλίκου [...]

5.14. θα πρέπει να διερευνηθούν οι πιθανότητες οικογενειακής επανένωσης στη χώρα καταγωγής ή σε μια τρίτη χώρα, υπό την προϋπόθεση ότι το ενδεχόμενο αυτό δεν συνεπάγεται κανέναν κίνδυνο για τον ανήλικο ή σύμφωνα με βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Ο Κανονισμός Δουβλίνου II θα πρέπει να εφαρμόζεται στα ασυνόδετα παιδιά, μόνο εάν η μεταφορά προς τρίτη χώρα είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

Είκοσι κατευθυντήριες αρχές σχετικά με την αναγκαστική επιστροφή,
Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης

Κατευθυντήρια αρχή 4. Κοινοποίηση της απόφασης απέλασης

Η απόφαση απέλασης θα πρέπει να κοινοποιείται εγγράφως στον ενδιαφερόμενο είτε

άμεσα είτε μέσω του νομικού συμπαραστάτη του. Εάν είναι αναγκαίο πρέπει να του παρέχονται άμεσα εξηγήσεις για την απόφαση σε γλώσσα που κατανοεί. Η απόφαση απέλασης πρέπει να περιλαμβάνει τους νομικούς και πραγματικούς λόγους της έκδοσής της και τις προβλεπόμενες από τον νόμο προσφυγές, ανεξάρτητα από το ανασταλτικό αποτέλεσμά τους, και τις προθεσμίες για την άσκησή τους.

2. Επίσης, οι αρχές του κράτους υποδοχής ενθαρρύνονται να διευκρινίζουν τα όργανα που είναι σε θέση να παρέχουν συμπληρωματικές πληροφορίες για την εκτέλεση της απόφασης απέλασης και τις συνέπειες της παράλειψης συμμόρφωσης με την απόφαση απέλασης.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ)

Άρθρο 6 Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης
[...]

3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα : (...)

α. όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας. [...].

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΤΠ)

Άρθρο 40

Για τον σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε : [...]

(β) Κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις: [...]

(II) Να ενημερώνεται χωρίς καθυστέρηση και απευθείας για τις εναντίον του κατηγορίες ή, κατά περίπτωση, μέσω των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του και να έχει νομική ή οποιαδήποτε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση για την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισής του.

Ευρωπαϊκό δίκαιο

Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου

Άρθρο 12

Εγγυήσεις για τους αιτούντες

1. Τα κράτη μέλη, με τις διαδικασίες του κεφαλαίου III, μεριμνούν ώστε να παρέχονται σε όλους τους αιτούντες οι ακόλουθες εγγυήσεις:

α) να ενημερώνονται, σε γλώσσα την οποία κατανοούν ή ευλόγως θεωρείται ότι κατανοούν, για τη διαδικασία που ακολουθείται και για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους κατά τη διαδικασία καθώς και για τις τυχόν συνέπειες της μη συμμόρφωσης προς τις υποχρεώσεις τους και της μη συνεργασίας με τις αρχές· να ενημερώνονται για τις προθεσμίες, ως προς τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους ώστε να συμμορφωθούν με την υποχρέωση για υποβολή των στοιχείων όπως αναφέρεται στο άρθρο 4 της οδηγίας 2011/95/ΕΕ, καθώς και ως προς τις συνέπειες ρητής ή σιωπηρής ανάκλησης της αίτησης. Οι εν λόγω πληροφορίες τους δίδονται εγκαίρως

ώστε να μπορέσουν να ασκήσουν τα δικαιώματα που εγγυάται η παρούσα οδηγία και να συμμορφωθούν με τις υποχρεώσεις που περιγράφονται στο άρθρο 13· [...]

Άρθρο 19

Δωρεάν παροχή νομικών και διαδικαστικών πληροφοριών στο πλαίσιο των πρωτοβάθμιων διαδικασιών

1. Στο πλαίσιο των πρωτοβάθμιων διαδικασιών του κεφαλαίου III, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να παρέχονται, κατόπιν αιτήματος, δωρεάν νομικές και διαδικαστικές πληροφορίες στους αιτούντες, συμπεριλαμβανομένων, τουλάχιστον, των πληροφοριών σχετικά με τη διαδικασία με γνώμονα τις ιδιαιτερότητες της περίπτωσης του αιτούντος. Σε περίπτωση αρνητικής απόφασης επί αίτησης σε πρώτο βαθμό, τα κράτη μέλη παρέχουν στους αιτούντες, κατόπιν αιτήματος, πληροφορίες —πέραν όσων προβλέπονται στο άρθρο 11 παράγραφος 2 και στο άρθρο 12 παράγραφος 1 στοιχείο στ)— με τις οποίες εξηγούνται οι λόγοι της απόφασης και οι δυνατότητες άσκησης προσφυγής κατ' αυτής

2. Η δωρεάν παροχή νομικών και διαδικαστικών πληροφοριών υπόκειται στους όρους που θεσπίζονται με το άρθρο 21.

Άρθρο 25

[...]

4. Στους ασυνόδευτους ανηλίκους και στους εκπροσώπους τους παρέχονται δωρεάν οι νομικές και διαδικαστικές πληροφορίες που αναφέρονται στο άρθρο 19, καθώς και οι πληροφορίες για τις διαδικασίες ανάκλησης της διεθνούς προστασίας που προβλέπονται στο κεφάλαιο IV.

ΟΔΗΓΙΑ 2012/13/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 22ας Μαΐου 2012 σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών

Άρθρο 3 Δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με τα δικαιώματα

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν την άμεση ενημέρωση του υπόπτου ή κατηγορούμενου όσον αφορά τουλάχιστον τα ακόλουθα δίκονομικά δικαιώματα, όπως ισχύουν δυνάμει του εθνικού τους δικαίου, προκειμένου να διασφαλίσουν την αποτελεσματική άσκησή τους:

- α) το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο·
- β) τυχόν δικαίωμα παροχής νομικών συμβουλών δωρεάν και τις σχετικές προϋποθέσεις τέτοιας παροχής νομικών συμβουλών·
- γ) το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την ποινική κατηγορία σύμφωνα με το άρθρο 6·
- δ) το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης·
- ε) το δικαίωμα σιωπής.

2. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η ενημέρωση σύμφωνα με την παράγραφο 1 παρέχεται σε απλή και κατανοητή γλώσσα, προφορικά ή εγγράφως, λαμβανομένων υπόψη των ειδικών αναγκών των υπόπτων ή κατηγορουμένων που είναι ευάλωτα πρόσωπα.

Οδηγία για τα δικαιώματα των παιδιών στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών

Άρθρο 4 Δικαίωμα ενημέρωσης

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι όταν τα παιδιά πληροφορούνται ότι είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι σε ποινικές διαδικασίες, ενημερώνονται άμεσα σχετικά με τα

δικαιώματά τους σύμφωνα με την οδηγία 2012/13/ΕΕ και σχετικά με τις γενικές πτυχές της διεξαγωγής της διαδικασίας.

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν επίσης ότι τα παιδιά ενημερώνονται σχετικά με τα δικαιώματα που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία. Οι εν λόγω πληροφορίες παρέχονται ως εξής:

α) αμέσως μόλις τα παιδιά πληροφορούνται ότι είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι, όσον αφορά:

i) το δικαίωμα να ενημερωθεί ο ασκών τη γονική μέριμνα, όπως προβλέπεται στο άρθρο 5·

ii) το δικαίωμα συνδρομής από δικηγόρο, όπως προβλέπεται στο άρθρο 6·

iii) το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής, όπως προβλέπεται στο άρθρο 14·

iv) το δικαίωμα συνοδείας από τον ασκούντα τη γονική μέριμνα σε στάδια της διαδικασίας άλλα από την ακροαματική διαδικασία, όπως προβλέπεται στο άρθρο 15 παράγραφος 4·

v) το δικαίωμα σε δικαστική συνδρομή, όπως προβλέπεται στο άρθρο 18·

β) σε όσο το δυνατόν περισσότερο πρώιμο και κατάλληλο στάδιο της διαδικασίας, όσον αφορά:

i) το δικαίωμα σε ατομική αξιολόγηση, όπως προβλέπεται στο άρθρο 7·

ii) το δικαίωμα ιατρικής εξέτασης, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος σε ιατρική περίθαλψη, όπως προβλέπεται στο άρθρο 8·

iii) το δικαίωμα περιορισμού της στέρησης της ελευθερίας και χρήσης εναλλακτικών μέτρων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος σε περιοδική επανεξέταση της κράτησης, όπως προβλέπεται στα άρθρα 10 και 11·

iv) το δικαίωμα συνοδείας από τον ασκούντα τη γονική μέριμνα κατά την ακροαματική διαδικασία, όπως προβλέπεται στο άρθρο 15 παράγραφος 1·

v) το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης στη δίκη, όπως προβλέπεται στο άρθρο 16·

vi) το δικαίωμα σε αποτελεσματικά μέσα ένδικης προστασίας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 19·

γ) από τη στέρηση της ελευθερίας όσον αφορά το δικαίωμα σε ειδική μεταχείριση κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 12.

2. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι πληροφορίες που αναφέρονται στην παράγραφο 1 παρέχονται γραπτώς, προφορικώς, ή αμφότερα, σε απλή και προσιτή γλώσσα, και ότι οι παρεχόμενες πληροφορίες σημειώνονται, χρησιμοποιώντας τη διαδικασία καταγραφής σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο.

3. Στις περιπτώσεις που χορηγείται σε παιδιά έγγραφο δικαιωμάτων δυνάμει της οδηγίας 2012/13/ΕΕ, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι το εν λόγω έγγραφο περιλαμβάνει αναφορά στα δικαιώματά τους δυνάμει της παρούσας οδηγίας.

VII. Δικαίωμα για διερμηνεία

Η διασφάλιση ορθής διερμηνείας είναι ουσιώδης για την εύρυθμη διεξαγωγή των διαδικασιών και την αποτελεσματική παροχή δικαστικής συνδρομής σε νομικές διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών ασύλου και μετανάστευσης, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες τα άτομα, όπως οι αιτούντες άσυλο ή οι μάρτυρες, δεν μιλούν ή δεν κατανοούν τη γλώσσα που χρησιμοποιείται από τους δημόσιους λειτουργούς, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών στη χώρα υποδοχής.

Είναι σημαντικό, η διερμηνεία να είναι διαθέσιμη για τα παιδιά που δεν μιλούν τη γλώσσα, όχι μόνο κατά τη διάρκεια συναντήσεων με τις αρχές, αλλά και για τις συναντήσεις των παιδιών με τους νομικούς συμβούλους τους και τους επιτρόπους τους.

Η οικοδόμηση εμπιστοσύνης και η αποτελεσματική ενημέρωση του παιδιού είναι ζωτικής σημασίας, για να είναι σε θέση οι νομικοί σύμβουλοι να παρέχουν ποιοτική βοήθεια. Τούτο καθίσταται ιδιαίτερος δύσκολο αν δεν υπάρχει διερμηνεία. Τα ανεπαρκή προσόντα, οι δεξιότητες ή η ασεβής συμπεριφορά του **διερμηνέα**, ενδέχεται να υπονομεύσουν την ποιότητα της νομικής συνδρομής και τον σεβασμό των δικαιωμάτων του παιδιού. Οι διερμηνείς πρέπει να λαμβάνουν ειδική κατάρτιση και να έχουν εμπειρία στην εργασία με παιδιά.

Διεθνές δίκαιο

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Άρθρο 14

[...] 3. Κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα απολαύει, σε πλήρη ισότητα, τις ακόλουθες τουλάχιστον εγγυήσεις: ...

στ) να έχει την ελεύθερη συνδρομή μεταφραστή, εάν δεν μιλάει ή δεν καταλαβαίνει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο ακροατήριο

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Άρθρο 40

[...]

2. ... τα Συμβαλλόμενα κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε:

(β) Κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις: [...]

VI) Να έχει τη δωρεάν βοήθεια ενός διερμηνέα, σε περίπτωση που δεν καταλαβαίνει ή δεν μιλάει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ)

Άρθρο 6, παρ. 3, περ. ε'

Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα : ...

[...]

ε. να τύχει δωρεάν παραστάσεως διερμηνέως, εάν δεν εννοεί ή δεν ομιλεί την χρησιμοποιουμένην εις το δικαστήριο γλώσσαν.

Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 32 σχετικά με το άρθρο 14 του ΔΣΑΠΔ, Δικαίωμα ισότητας ενώπιον των δικαστηρίων και δικαίωμα σε δίκαιη δίκη

13. [...] Η αρχή της ισότητας μεταξύ των μερών [...] σε εξαιρετικές περιπτώσεις, [...] μπορεί να απαιτεί τη δωρεάν **συνδρομή ενός διερμηνέα**, καθώς ορισμένες φορές ένας οικονομικά αδύναμος διάδικος δεν δύναται να συμμετάσχει στις διαδικασίες επί ίσοις όροις ή να εξετάσει μάρτυρες.

32. [...] Σε περιπτώσεις οικονομικά αδύναμων κατηγορουμένων, η επικοινωνία με συνήγορο θα μπορούσε να εξασφαλιστεί μόνο εάν παρέχεται κατά την προδικαστική και δικαστική διαδικασία δωρεάν διερμηνεία. [...]

40. Το δικαίωμα δωρεάν συνδρομής ενός διερμηνέα, αν ο κατηγορούμενος δεν μπορεί να κατανοήσει ή να μιλήσει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο δικαστήριο, όπως προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 3 (στ), κατοχυρώνει μια άλλη πτυχή των αρχών δικαιοσύνης και ισότητας των όπλων στις ποινικές διαδικασίες. Το δικαίωμα αυτό σχετίζεται με όλα τα στάδια της προφορικής διαδικασίας. Ισχύει για τους αλλοδαπούς, και τους ημεδαπούς. Ωστόσο, οι κατηγορούμενοι των οποίων η μητρική γλώσσα διαφέρει από την επίσημη γλώσσα του δικαστηρίου, κατ' αρχήν, δεν δικαιούνται δωρεάν συνδρομή διερμηνέα, εάν γνωρίζουν την επίσημη γλώσσα επαρκώς, ούτως ώστε να αμυνθούν αποτελεσματικά.

Ευρωπαϊκό δίκαιο

Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου

Άρθρο 8

Ενημέρωση και παροχή συμβουλών σε κέντρα κράτησης και στα σημεία διέλευσης των συνόρων

1. Όταν υπάρχουν ενδείξεις ότι υπήκοοι τρίτων χωρών ή ανιθαγενείς οι οποίοι βρίσκονται σε κέντρα κράτησης ή σημεία διέλευσης συνόρων, συμπεριλαμβανομένων των ζωνών διέλευσης, στα εξωτερικά σύνορα, επιθυμούν να υποβάλουν αίτηση διεθνούς προστασίας, τα κράτη μέλη τούς παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τη δυνατότητα να το πράξουν. Στα εν λόγω κέντρα κράτησης και σημεία διέλευσης, τα κράτη μέλη παρέχουν δυνατότητα διερμηνείας στο μέτρο που είναι αναγκαίο για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου.

[...]

Άρθρο 12 Εγγυήσεις για τους αιτούντες

1. Τα κράτη μέλη, με τις διαδικασίες του κεφαλαίου III, μεριμνούν ώστε να παρέχονται σε όλους τους αιτούντες οι ακόλουθες εγγυήσεις:

[...]

β) να τους παρέχονται υπηρεσίες διερμηνέα, όταν αυτό είναι απαραίτητο για να εκθέσουν την περίπτωση τους στις αρμόδιες αρχές. Τα κράτη μέλη θεωρούν απαραίτητο να παρέχουν αυτές τις υπηρεσίες τουλάχιστον όταν ο αιτών πρέπει να εξετασθεί στο πλαίσιο συνέντευξης όπως αναφέρεται στα άρθρα 14 έως 17 και 34 και δεν μπορεί να εξασφαλισθεί η δέουσα επικοινωνία χωρίς διερμηνέα. Σε αυτήν την περίπτωση και σε άλλες περιπτώσεις όπου οι αρμόδιες αρχές καλούν τον αιτούντα, οι

εν λόγω υπηρεσίες αμείβονται από το Δημόσιο·

Άρθρο 15 Προϋποθέσεις της προσωπικής συνέντευξης

[...] 3. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίζουν ότι οι προσωπικές συνεντεύξεις διεξάγονται σε συνθήκες που επιτρέπουν στους αιτούντες να εκθέσουν διεξοδικά τους λόγους των αιτήσεών τους. Για αυτόν τον σκοπό, τα κράτη μέλη: [...]

γ) επιλέγουν διερμηνέα δυνάμενο να εξασφαλίσει τη δέουσα επικοινωνία μεταξύ του αιτούντος και του προσώπου που διεξάγει τη συνέντευξη. Η επικοινωνία διενεργείται στη γλώσσα που προτιμά ο αιτών εκτός εάν υπάρχει άλλη γλώσσα την οποία κατανοεί και στην οποία είναι σε θέση να επικοινωνήσει με σαφήνεια. Οσάκις είναι εφικτό, τα κράτη μέλη παρέχουν διερμηνέα του ίδιου φύλου εφόσον το ζητήσει ο αιτών εκτός εάν η αποφαινόμενη αρχή θεωρεί ευλόγως ότι η εν λόγω αίτηση βασίζεται σε λόγους που δεν συνδέονται με τη δυσκολία του αιτούντος να παρουσιάσει τους λόγους της αίτησής του κατά τρόπο περιεκτικό·

Κανονισμός 604/2013 (Κανονισμός Δουβλίνο ΙΙΙ)

Άρθρο 5, παρ. 4

4. Η προσωπική συνέντευξη πραγματοποιείται σε γλώσσα την οποία κατανοεί ή ευλόγως θεωρείται ότι κατανοεί ο αιτών και στην οποία μπορεί αυτός να επικοινωνήσει. Όπου απαιτείται, τα κράτη μέλη διαθέτουν διερμηνέα, ο οποίος μπορεί να διασφαλίσει τη δέουσα επικοινωνία μεταξύ του αιτούντος και του προσώπου που διεξάγει την προσωπική συνέντευξη.

Οδηγία 2010/64/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία

Άρθρο 2 - Δικαίωμα σε διερμηνεία

1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε στους υπόπτους ή κατηγορουμένους που δεν ομιλούν ή δεν κατανοούν τη γλώσσα της ποινικής διαδικασίας να παρέχεται χωρίς καθυστέρηση διερμηνεία κατά τη διεξαγωγή της ποινικής διαδικασίας ενώπιον ανακριτικών και δικαστικών αρχών, συμπεριλαμβανομένων των αστυνομικών ανακρίσεων, όλων των ακροαματικών διαδικασιών ενώπιον δικαστηρίου και τυχόν αναγκαίων ενδιάμεσων ακροάσεων.

[...]

Άρθρο 3 Δικαίωμα μετάφρασης ουσιωδών εγγράφων

1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν, ώστε στους υπόπτους ή στους κατηγορουμένους που δεν κατανοούν τη γλώσσα της σχετικής ποινικής διαδικασίας να παρέχεται εντός εύλογου χρονικού διαστήματος γραπτή μετάφραση όλων των εγγράφων που είναι ουσιώδη, προκειμένου να διασφαλισθεί ότι είναι σε θέση να ασκήσουν το δικαίωμα υπεράσπισής τους και προκειμένου να διασφαλιστεί η διεξαγωγή δίκαιης δίκης.

VIII. Εύλογες προθεσμίες

Οι δίκες πρέπει να ορίζονται εντός εύλογου χρονικού διαστήματος στο πλαίσιο των διαφόρων διαδικασιών που αφορούν τα παιδιά. Ορισμένες από αυτές τις διαδικασίες αφορούν την επιμέλεια, τον καθορισμό καθεστώτος παραμονής καθώς και ποινικές υποθέσεις. Η πάροδος του χρόνου δεν γίνεται αντιληπτή με τον ίδιο τρόπο από τα παιδιά και τους ενήλικες. Οι καθυστερήσεις ή η χρονοβόρα λήψη αποφάσεων έχει ιδιαίτερως αρνητικές συνέπειες για τα παιδιά. Κατά συνέπεια, πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στις διαδικασίες που αφορούν ή επηρεάζουν τα παιδιά και να ολοκληρώνονται στον συντομότερο δυνατό χρόνο.

Οι υποθέσεις επιμέλειας τέκνων πρέπει να περαιώνονται σύντομα. Πολλώ δε μάλλον, λόγω του ότι η πάροδος του χρόνου ενδέχεται να έχει ανεπανόρθωτες συνέπειες για τη σχέση γονέα-τέκνου. Οι υποθέσεις που αφορούν τα δικαιώματα γονικής μέριμνας και επικοινωνίας απαιτούν επίσης ιδιαίτερη ταχύτητα.

Η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού και το δικαίωμα στην ανάπτυξη, καθώς και το δικαίωμα ακροάσεως και δίκαιης δίκης συνδέονται στενά με τις εύλογες προθεσμίες.

Η εύλογη προθεσμία σχετίζεται με την πολυπλοκότητα της υπόθεσης και τον αντίκτυπο που μπορεί να έχει μια μακρά διαδικασία για τα δικαιώματα του παιδιού. Για παράδειγμα όπως απεφάνθη το ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Paulsen-Medalen και Svensson κατά Σουηδίας*, ο περιορισμός της επικοινωνίας του γονέα με το παιδί, του οποίου η επιμέλεια είχε ανατεθεί σε δημόσιο φορέα, και οι σοβαρές και μη αναστρέψιμες συνέπειες για το παιδί, που θα μπορούσε να έχει η αφαίρεση της επιμέλειας στην απόλαυση του δικαιώματος του σεβασμού της οικογενειακής ζωής, υποχρεώνουν τις αρχές να ενεργούν με εξαιρετική επιμέλεια, για να διασφαλίσουν την πρόοδο των δικών.

Διεθνή νομικά πρότυπα

Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 14 σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του

93. Η πάροδος του χρόνου δεν γίνεται αντιληπτή με τον ίδιο τρόπο από τα παιδιά και τους ενήλικες. Οι καθυστερήσεις ή η παρατεταμένη λήψη αποφάσεων έχει ιδιαίτερως αρνητικές συνέπειες για τα παιδιά καθώς αυτά εξελίσσονται. Κατά συνέπεια, πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στις διαδικασίες που αφορούν ή επηρεάζουν τα παιδιά και να ολοκληρώνονται στον συντομότερο δυνατό χρόνο.

***Hokkanen κατά Φινλανδίας*, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 19823/92, απόφαση της 23ης Σεπτεμβρίου 1994**

72. Μολονότι είναι αναγκαίο οι υποθέσεις επιμέλειας [τέκνων] να εκδικάζονται εντός βραχείας προθεσμίας, το Δικαστήριο δεν βλέπει λόγο να επικρίνει το Επαρχιακό Δικαστήριο, λόγω του ότι ανέστειλε τη διαδικασία δύο φορές προκειμένου να λάβει τις απόψεις των εμπειρογνομόνων για το θέμα που είχε τεθεί ενώπιόν του.

Όσον αφορά τους έξι μήνες καθυστέρηση, οι δυσκολίες που συνάντησαν οι αρχές κοινωνικής πρόνοιας, ως αποτέλεσμα της άρνησης των παππούδων να επιτρέψουν στη Sinä να υποβληθεί σε έρευνα και να λάβει μέρος στις σχετικές συνεντεύξεις, δεν πρέπει να παραβλεφθούν (βλ. σκέψη 24). Ανεξάρτητα από το αν υπήρχαν επαρκείς λόγοι για την αναστολή της δίκης για χρονικό διάστημα έξι μηνών, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η συνολική διάρκεια της διαδικασίας ανήλθε σε περίπου δεκαοκτώ μήνες. Το εν λόγω χρονικό διάστημα, από μόνο του, δεν είναι υπερβολικό για δίκες

που περιλαμβάνουν τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας.

Λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης, το Δικαστήριο, όπως και η Επιτροπή, διαπιστώνει ότι η διάρκεια της δεύτερης δίκης περί επιμέλειας δεν υπερέβη την «εύλογη προθεσμία» και δεν υπήρξε, ως εκ τούτου, παραβίαση του άρθρου 6, παρ. 1 της Σύμβασης.

Niederböster κατά Γερμανίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 39547/98, απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2003

39. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η εύλογη διάρκεια της δίκης πρέπει να καθορίζεται σε σχέση με τα κριτήρια που ορίζονται στη νομολογία του Δικαστηρίου, ιδίως της πολυπλοκότητας της υπόθεσης, καθώς και της συμπεριφοράς των διαδίκων και των αρχών. Όσον αφορά το τελευταίο σημείο, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, τι διακυβεύεται για τον προσφεύγοντα κατά την άσκηση της προσφυγής. Επομένως, είναι απαραίτητο οι υποθέσεις επιμέλειας να περαιώνονται σύντομα [...].

Paulsen-Medalen και Svensson κατά Σουηδίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 16817/90, απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 1998

39. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η εύλογη διάρκεια μιας δίκης πρέπει να αξιολογείται, ιδιαιτέρως, υπό το πρίσμα της πολυπλοκότητας της υπόθεσης και της συμπεριφοράς του προσφεύγοντος, καθώς και εκείνης των αρμοδίων αρχών. Σε περιπτώσεις, που αφορούν τον περιορισμό της επικοινωνίας του γονέα με το παιδί, του οποίου η επιμέλεια έχει ανατεθεί σε δημόσιο φορέα, η φύση των συμφερόντων που διακυβεύονται για τον προσφεύγοντα και οι σοβαρές και μη αναστρέψιμες συνέπειες για το παιδί, που θα μπορούσε να έχει η αφαίρεση της επιμέλειας στην απόλαυση του δικαιώματος του σεβασμού της οικογενειακής ζωής, απαιτούν από τις αρχές να ενεργούν με εξαιρετική επιμέλεια, για να διασφαλίσουν την πρόοδο των δικών [...].

Laiino κατά Ιταλίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 33158/96, απόφαση της 18ης Φεβρουαρίου 1999

22. [...] Όσον αφορά τη συμπεριφορά των αρχών που ασχολούνται με την υπόθεση, το Δικαστήριο εκτιμά ότι, δεδομένου του τι διακυβευόταν για τον προσφεύγοντα (δικαστικός χωρισμός και καθορισμός των ρυθμίσεων για την επιμέλεια των τέκνων και του δικαιώματος επικοινωνίας), τα εθνικά δικαστήρια δεν ενήργησαν με την ιδιαίτερη επιμέλεια που απαιτείται από το άρθρο 6, παρ. 1 της Σύμβασης σε παρόμοιες περιπτώσεις (βλ. προαναφερθείσες αποφάσεις Maciariello και Paulsen-Medalen και Svensson, σελ. 10 και 142, σκέψεις 18 και 39, αντιστοίχως). Λόγω των διαφόρων περιόδων αδράνειας, ιδίως εκείνων από τις 25 Νοεμβρίου 1993 έως τις 15 Δεκεμβρίου 1994 και από την ημερομηνία αυτή έως τις 10 Ιουλίου 1997, το κράτος δεν τήρησε την «εύλογη προθεσμία».

Λαμβανομένης, επίσης, υπόψη της συνολικής διάρκειας της δίκης, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6, παρ. 1.

Souza Ribeiro κατά Γαλλίας ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 22689/07, απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2012

95. Ενώ οι επείγουσες διαδικασίες θα μπορούσαν θεωρητικά να αποτελούν μια ευκαιρία για το δικαστήριο, προκειμένου να εξετάσει τα επιχειρήματα του προσφεύγοντος και, εάν είναι απαραίτητο, να αναστείλει την εκτέλεση της απόφασης απομάκρυνσης, οποιαδήποτε δυνατότητα να συμβεί αυτό πραγματικά εξαλείφθηκε, εξαιτίας του υπερβολικά σύντομου χρονικού διαστήματος μεταξύ της προσφυγής του στο δικαστήριο και της εκτέλεσης της απόφασης απομάκρυνσης. Στην πραγματικότητα, ο δικαστής που δίκασε με την επείγουσα διαδικασία ήταν ανίκανος να πράξει οτιδήποτε, παρά να απορρίψει την προσφυγή ως άνευ αντικειμένου. Έτσι, ο προσφύγων απελάθηκε μόνον βάσει της απόφασης της διοικητικής αρχής.

Κατά συνέπεια, υπό τις περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η βιασύνη με την οποία εκτελέστηκε η απόφαση απομάκρυνσης, είχε ως αποτέλεσμα να καταστούν τα διαθέσιμα ένδικα μέσα αναποτελεσματικά στην πράξη και ως εκ τούτου απρόσιτα. Αν και το Δικαστήριο έχει επίγνωση της σημασίας που έχει η ταχεία πρόσβαση σε ένδικο μέσο, η ταχύτητα δεν πρέπει να είναι τόσο αυξημένη, ώστε να δημιουργεί κώλυμα ή αδικαιολόγητο εμπόδιο στη χρήση του (ενδίκου μέσου), ή να γίνεται προτεραιότητα έναντι στην πρακτική αξία (του ενδίκου μέσου).

ΙΧ. Νόμιμη διαδικασία σε διαδικασίες απέλασης ή εισόδου σε μια χώρα

Το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου παρέχει περιορισμένη δικονομική προστασία στους μετανάστες που εισέρχονται σε μια χώρα: ειδικότερα, το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη σπανίως ισχύει για τις αποφάσεις εισόδου στο έδαφος μιας χώρας.

Έχει αποκλειστεί ρητά από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε σχέση με τις αποφάσεις που αφορούν άλλες πτυχές του ελέγχου της μετανάστευσης (*Μααουία κατά Γαλλίας*), ενώ η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των Ηνωμένων Εθνών διατηρεί επιφυλάξεις επί του ζητήματος. Οι διαδικασίες απέλασης δεν υπόκεινται στην πλήρη προστασία του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη και των συνακόλουθων εγγυήσεων του. Ωστόσο, το άρθρο 13 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ) και το άρθρο 1, του εβδόμου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, αντιστοίχως, εγγυώνται διαδικαστικά δικαιώματα στις διαδικασίες απέλασης υπό όρους όμοιους με του άρθρου 32 της Σύμβασης της Γενεύης για τους Πρόσφυγες. Ορίζουν ότι αλλοδαπός που βρίσκεται νόμιμα στο έδαφος ενός συμβαλλόμενου κράτους (ΔΣΠΔ) ή που έχει νόμιμα τη διαμονή του στην επικράτεια ενός κράτους (έβδομο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ) δεν απελαύνεται παρά μόνο μετά από απόφαση που έχει ληφθεί σύμφωνα με τον νόμο. Επιπλέον, στον αλλοδαπό πρέπει να δίδεται η δυνατότητα, πριν την απέλαση, να προτείνει επιχειρήματα κατά της απέλασής του, να τύχει η υπόθεσή του επανεξέτασης και να εκπροσωπείται για τους σκοπούς αυτούς ενώπιον της αρμόδιας αρχής, ή ενώπιον ενός ή περισσότερων προσώπων που ορίζονται απ' αυτή την αρχή. Εξαιρέσεις από τις εν λόγω εγγυήσεις επιτρέπονται όταν αυτή η απέλαση είναι αναγκαία προς το συμφέρον της δημόσιας τάξης ή επιβάλλεται για λόγους εθνικής ασφάλειας.

Επιπλέον, οι ομαδικές απελάσεις απαγορεύονται αυστηρά από το διεθνές δίκαιο (άρθρο 4, του τετάρτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ).

Διεθνές δίκαιο

ΤΕΤΑΡΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ στη Σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών

Άρθρο 4

Απαγόρευση ομαδικής απέλασης αλλοδαπών

Απαγορεύεται η ομαδική απέλαση αλλοδαπών.

ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΓΕΝΕΥΗΣ ΤΟΥ 1951 ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Άρθρον 32- Απέλασις

1. Αι Συμβαλλόμεναι Χώραι δεν θα απελαύνουν πρόσφυγας νομίμως διαμένοντας επί του εδάφους αυτών, ειμή μόνον δια λόγους εθνικής ασφαλείας ή δημοσίας τάξεως.

2. Η απέλασις τοιούτου πρόσφυγος δεν θα πραγματοποιείται ειμή μόνον κατόπιν αποφάσεως λαμβανομένης συμφώνως προς την υπό της νομοθεσίας προβλεπομένην διαδικασίαν. - Εφ' όσον επιτακτικοί λόγοι εθνικής ασφαλείας δεν αντιτίθενται εις τούτο, οι πρόσφυγες θα δικαιούνται να προσάγουν αποδείξεις περί της αθωότητος αυτών, να προσφεύγουν και να παρίστανται προς τούτο ενώπιον αρμοδίων αρχών ή ενός ή πλειόνων προσώπων ειδικώς εντεταλμένων υπό της αρμοδίας αρχής.

3. Αι Συμβαλλόμεναι Χώραι θα παράσχουν εις τους ανωτέρω πρόσφυγας λογικάς προθεσμίας προς επιδίωξιν αδείας κανονικής εισόδου εις ετέραν χώραν. Αι Συμβαλλόμεναι Χώραι δύνανται να εφαρμόζουν, κατά τας προθεσμίας ταύτας, μέτρα εσωτερικής τάξεως οία ήθελον κριθή αναγκαία.

Μααουία κατά Γαλλίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 39652/98, απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2000

36. Το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι οι διατάξεις της Σύμβασης πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως του συστήματος που καθιερώνεται μ' αυτήν, το οποίο περιλαμβάνει και τα Πρωτόκολλα. Συναφώς επισημαίνει ότι το άρθρο 1 του εβδόμου Πρωτοκόλλου ενός κειμένου που υιοθετήθηκε στις 22.11.1984 και το οποίο έχει κυρώσει η Γαλλία, περιλαμβάνει διαδικαστικές εγγυήσεις που εφαρμόζονται στην απέλαση των αλλοδαπών. Επιπλέον, διαπιστώνει ότι στο προοίμιο του Πρωτοκόλλου αυτού τα κράτη αναφέρονται στην ανάγκη υιοθέτησης «νέων μέτρων για να διασφαλίσουν τη συλλογική ενδυνάμωση ορισμένων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων μέσω της Σύμβασης...». Ερμηνεύοντας αυτές τις δύο διατάξεις συνδυαστικά αποδεικνύεται ότι τα κράτη γνώριζαν ότι το άρθρο 6, παρ. 1 της Σύμβασης δεν εφαρμόζεται στις διαδικασίες απέλασης των αλλοδαπών και αποφάσισαν να υιοθετήσουν ειδικά μέτρα γι' αυτές. Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται από την εισηγητική έκθεση για το 7ο Πρωτόκολλο στο τμήμα όπου ειδικότερα για το άρθρο 1 αναφέρονται τα εξής :

«6. Σε σχέση με τη γενική παρατήρηση της εισαγωγής [...] τονίζεται ότι ένας αλλοδαπός που διαμένει νόμιμα στο έδαφος κράτους μέλους του Συμβουλίου της Ευρώπης επωφελείται ήδη από κάποιες εγγυήσεις όταν λαμβάνεται σε βάρος του το μέτρο της απέλασης, ειδικότερα όταν μπορεί να επικαλεσθεί τα άρθρα 3 και 8 σε συνδυασμό με το άρθρο 13 της Σύμβασης [...] όπως προκύπτει από τη νομολογία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

7. Λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στους αλλοδαπούς, το παρόν άρθρο προστέθηκε στη [...] Σύμβαση [...] προκειμένου να τους παρασχεθούν οι ελάχιστες εγγυήσεις σε περίπτωση απέλασης από το έδαφος των Συμβαλλομένων Κρατών. Η πρόσθεση αυτού του άρθρου καθιστά δυνατή την προστασία στις υποθέσεις που δεν υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής άλλων διεθνών κειμένων και επιτρέπει την υπαγωγή της στο σύστημα ελέγχου που προβλέπει η [...] Σύμβαση». [...]

[...]

16. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου εξέφρασε την άποψη ότι στην περίπτωση της προσφυγής αριθ. 7729/76 η διαδικασία που αφορά την απέλαση των αλλοδαπών δεν αφορά την προστασία των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αστικής φύσεως ή το βάσιμο κάποιας κατηγορίας ποινικής φύσεως σε βάρος του προσφεύγοντα υπό την έννοια του άρθρου 6 της Σύμβασης. Η εισηγητική έκθεση του εβδόμου Πρωτοκόλλου δεν επηρεάζει την ερμηνεία του άρθρου 6.

37. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο κρίνει ότι υιοθετώντας το άρθρο 1 του εβδόμου Πρωτοκόλλου, το οποίο περιλαμβάνει εγγυήσεις που αφορούν ειδικά τη διαδικασία

απέλασης των αλλοδαπών τα κράτη σαφώς εξέφρασαν την πρόθεσή τους να μην την υπαγάγουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6, παρ. 1 της Σύμβασης.

Χ. Πρόσβαση σε αποτελεσματική ένδικη προστασία

1. Γενικές αρχές

Οι διεθνείς συνθήκες περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων απαιτούν από τα κράτη να εξασφαλίζουν αποτελεσματική ένδικη προστασία έναντι των παραβιάσεων των δικαιωμάτων. Τα ένδικα μέσα πρέπει να στοχεύουν στην ταχεία απονομή της δικαιοσύνης, να είναι αποτελεσματικά, προσβάσιμα, να παράγουν εκτελεστότητα, καθώς και να οδηγούν σε παύση και αποκατάσταση της σχετικής παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι αρχές που διενεργούν έρευνα και αποφαινόμενες σχετικά με το ένδικο μέσο πρέπει να είναι ανεξάρτητες και αμερόληπτες. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το ένδικο μέσο πρέπει να παρέχεται από δικαστικό όργανο. Τα ένδικα μέσα πρέπει να είναι προσβάσιμα και αποτελεσματικά τόσο σε πρακτικό όσο και σε νομικό επίπεδο.

Τα ένδικα μέσα πρέπει να είναι διαθέσιμα σε όλα τα πρόσωπα, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών, χωρίς διακρίσεις.

Τα παιδιά-μετανάστες, ιδίως όταν στερούνται νομιμοποιητικών εγγράφων, συνήθως δεν έχουν πρόσβαση σε ένδικη προστασία όταν παραβιάζονται τα δικαιώματά τους. Τα κράτη έχουν την υποχρέωση να εξασφαλίσουν αποτελεσματική πρόσβαση σε ένδικη προστασία για όλους τους μετανάστες.

Διεθνές δίκαιο

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Άρθρο 2

3. Τα Συμβαλλόμενα κράτη στο παρόν Σύμφωνο αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

α) να εγγυώνται ότι κάθε άτομο, του οποίου τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που αναγνωρίζονται στο παρόν Σύμφωνο παραβιασθούν, θα έχει στη διάθεσή του μία πρόσφορη προσφυγή, ακόμη και εάν η παραβίαση θα έχει διαπραχθεί από πρόσωπα που ενεργούν υπό την επίσημη κρατική ιδιότητά τους,

β) να εγγυώνται ότι η αρμόδια δικαστική, διοικητική, νομοθετική ή οποιαδήποτε άλλη αρμόδια αρχή σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους θα αποφαινεται πράγματι σχετικά με τα δικαιώματα του προσφεύγοντος και να προωθήσουν τη δυνατότητα δικαστικής προσφυγής,

γ) να εγγυώνται την εκτέλεση, από τις αρμόδιες αρχές, κάθε απόφασης που θα έχει κάνει δεκτή τη σχετική προσφυγή

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ)

Άρθρο 13

Δικαίωμα πραγματικής* προσφυγής

Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη παρούση Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερίες παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής* προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίαση διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων των.

* [ακριβέστερα: αποτελεσματικής]

Βλ. επίσης: έβδομο Πρωτόκολλο στην ΕΣΔΑ (Ενότητα 2. Δικαίωμα ακροάσεως)

Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθ. 31 για τη Φύση των Γενικών Νομικών Υποχρεώσεων των συμβαλλομένων στο Σύμφωνο

κρατών, έγγραφο CCPR/C/21/Rev.1/Add.13 (2004)

15. [...]Τα συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι τα άτομα διαθέτουν επίσης προσβάσιμα και αποτελεσματικά ένδικα μέσα για να προασπίσουν αυτά τα δικαιώματα. Αυτά τα ένδικα μέσα πρέπει να προσαρμόζονται με τον κατάλληλο τρόπο ώστε να λαμβάνεται υπόψη η ιδιαίτερη ευάλωτοτητα ορισμένων κατηγοριών προσώπων, συμπεριλαμβανομένων ιδίως των παιδιών [...].

16. Το άρθρο 2, παράγραφος 3 υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα κράτη να αποκαθιστούν τη ζημία των ατόμων των οποίων τα δικαιώματα εκ του Συμφώνου έχουν παραβιαστεί. Χωρίς παροχή αποζημίωσης σε άτομα των οποίων τα δικαιώματά τους εκ του Συμφώνου έχουν παραβιαστεί, δεν εκπληρώνεται η υποχρέωση παροχής αποτελεσματικής προσφυγής, η οποία είναι καίριας σημασίας για την αποτελεσματικότητα του άρθρου 2, παράγραφος 3 [...].

Γενική Σύσταση αριθ. 26 της Επιτροπής του ΟΗΕ για την εξάλειψη των διακρίσεων εις βάρος των γυναικών σχετικά με τις εργαζόμενες μετανάστριες, έγγραφο CEDAW/C/2009/WR.1/R (2008)

21. Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη ενδέχεται να είναι περιορισμένη για τις γυναίκες μετανάστριες. Σε ορισμένες χώρες, οι γυναίκες μετανάστριες συναντούν περιορισμούς στην πρόσβασή τους στη δικαιοδοτικό σύστημα, προκειμένου να απολαύουν ένδικη προστασία κατά των διακρίσεων όσον αφορά τα πρότυπα εργασίας, των διακρίσεων λόγω απασχόλησης ή κατά της έμφυλης βίας.

Επιπλέον, οι εργαζόμενες μετανάστριες ενδέχεται να μην είναι επιλέξιμες για δωρεάν κρατική νομική βοήθεια και ενδέχεται να συναντούν και άλλα εμπόδια, όπως αδιάφορους και εχθρικούς υπαλλήλους και, κατά περιόδους, συμπτωτικές μεταξύ υπαλλήλων και δραστών. Σε ορισμένες περιπτώσεις, διπλωμάτες έχουν διαπράξει σεξουαλική κακοποίηση, βία και άλλες μορφές διακρίσεων κατά των γυναικών μεταναστριών που εργάζονται ως οικιακές βοηθοί ενώ απολαμβάνουν διπλωματικής ασυλίας. Σε ορισμένες χώρες, υπάρχουν νομοθετικά κενά για την προστασία των εργαζόμενων μεταναστριών. Για παράδειγμα, μπορεί να χάσουν τις άδειες εργασίας τους μόλις καταγγείλουν περιστατικό κακοποίησης ή διάκρισης και, στη συνέχεια, δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να παραμείνουν στη χώρα κατά τη διάρκεια της δίκης, εάν προβλέπεται να γίνει δίκη. Εκτός από αυτά τα νομικά εμπόδια, μπορεί να υπάρχουν και πρακτικά εμπόδια τα οποία ενδέχεται να εμποδίσουν την πρόσβαση σε ένδικη προστασία. Πολλές γυναίκες δεν γνωρίζουν τη γλώσσα της χώρας και δεν γνωρίζουν τα δικαιώματά τους. Οι εργαζόμενες μετανάστριες ενδέχεται να μην μπορούν να μετακινηθούν διότι μπορεί να περιορίζονται από τους εργοδότες να παραμένουν στον τόπο εργασίας τους ή στον τόπο διαμονής τους, τους απαγορεύεται η χρήση τηλεφώνων ή απαγορεύεται να ενταχθούν σε ομάδες ή πολιτιστικές ενώσεις. Συχνά δεν γνωρίζουν τις πρεσβείες τους ή τις διαθέσιμες υπηρεσίες, λόγω της εξάρτησής τους από τους εργοδότες ή τους συζύγους τους για τέτοιου είδους πληροφορίες.

Για παράδειγμα, είναι πολύ δύσκολο για τις γυναίκες μετανάστριες που εργάζονται ως οικιακές βοηθοί, οι οποίες μετά βίας μπορούν να ξεφύγουν από την επίβλεψη των εργοδοτών τους ακόμη και να καταγραφούν στις πρεσβείες τους ή να υποβάλλουν καταγγελίες. Ως εκ τούτου, οι γυναίκες μπορεί να μην έχουν εξωτερικές επαφές και κανένα μέσο για να υποβάλλουν καταγγελία και μπορεί να υφίστανται βία και κακοποίηση για μεγάλο χρονικό διάστημα προτού αποκαλυφθεί η κατάσταση. Επιπλέον, η παρακράτηση των διαβατηρίων από τους εργοδότες ή ο φόβος για αντίποινα εάν η εργαζόμενη μετανάστρια εμπλακεί σε τομείς που συνδέονται με εγκληματικά δίκτυα συνιστούν εμπόδια για την υποβολή καταγγελιών.

22. Οι παράτυπες εργαζόμενες μετανάστριες είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στην εκμετάλλευση και την κακοποίηση λόγω του παράτυπου καθεστώτος τους, γεγονός που επιδεινώνει τον αποκλεισμό τους και τον κίνδυνο εκμετάλλευσης. Ενδέχεται να γίνουν θύματα καταναγκαστικής εργασίας ενώ η πρόσβασή τους σε ελάχιστα εργασιακά δικαιώματα μπορεί να περιοριστεί από το φόβο της καταγγελίας. Ενδέχεται

επίσης να υποστούν παρενόχληση από την αστυνομία. Εάν συλληφθούν, συνήθως διώκονται για παραβιάσεις των νόμων περί μετανάστευσης και τοποθετούνται σε κέντρα κράτησης, όπου είναι ευάλωτες για σεξουαλική κακοποίηση και στη συνέχεια απελαύνονται.

26. Τα συμβαλλόμενα κράτη στις χώρες όπου εργάζονται οι μετανάστριες πρέπει να λάβουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσουν την αποφυγή διακρίσεων και τα ίσα δικαιώματα των εργαζομένων μεταναστριών, συμπεριλαμβανομένων εντός των δικών τους κοινοτήτων. Τα μέτρα που ενδεχομένως απαιτούνται περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα:

[...]

(γ) Πρόσβαση σε ένδικη προστασία: Τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να διασφαλίσουν ότι οι εργαζόμενες μετανάστριες έχουν δυνατότητα πρόσβασης σε ένδικη προστασία, όταν παραβιάζονται τα δικαιώματά τους. Ειδικά μέτρα περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα (άρθρα 2, περ. γ', περ. στ' και 3:

(i) Να προωθούν και να εφαρμόζουν νόμους και κανονισμούς που περιλαμβάνουν κατάλληλους μηχανισμούς ένδικων μέσων και καταγγελιών και να θέτουν σε εφαρμογή ευχερώς προσβάσιμους μηχανισμούς επίλυσης διαφορών, προστατεύοντας τόσο τις νόμιμες όσο και τις παράτυπες εργαζόμενες μετανάστριες από διακρίσεις ή εκμετάλλευση και κακοποίηση λόγω φύλου ·

(ii) Να καταργηθούν ή να τροποποιηθούν οι νόμοι που εμποδίζουν τις εργαζόμενες μετανάστριες να έχουν πρόσβαση στα δικαστήρια και στα λοιπά συστήματα έννομης προστασίας. Σε αυτούς περιλαμβάνονται οι νόμοι για την απώλεια άδειας εργασίας, οι οποίοι οδηγούν σε απώλεια εισοδήματος και πιθανή απέλαση από τις αρχές μετανάστευσης όταν μια εργαζόμενη υποβάλλει καταγγελία για εκμετάλλευση ή κακοποίηση ενώ διεξάγεται έρευνα. Τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να εισάγουν ευέλικτες διαδικασίες αλλαγής εργοδότη ή χορηγών χωρίς να απελαύνουν σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι εργαζόμενες παραπονούνται για κακοποίηση.

(iii) να εξασφαλίσουν ότι οι εργαζόμενες μετανάστριες έχουν πρόσβαση στη νομική συνδρομή και στα δικαστήρια καθώς και στους ρυθμιστικούς μηχανισμούς που είναι επιφορτισμένοι με την επιβολή της νομοθεσίας για την εργασία και την απασχόληση, μεταξύ άλλων, μέσω της παροχής δωρεάν νομικής βοήθειας ·

[...]

Al-Nashif κατά Βουλγαρίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 50963/99, απόφαση της 20ης Ιουνίου 2002

132. Όπως το Δικαστήριο έχει κατ' επανάληψη αποφανθεί ότι το άρθρο 13 της Σύμβασης εγγυάται τη δυνατότητα άσκησης, σε εθνικό επίπεδο, ενός ενδίκου μέσου που διασφαλίζει την πεμπτούσια των δικαιωμάτων και των ελευθεριών της Σύμβασης με οιαδήποτε μορφή προβλέπει η εσωτερική έννομη τάξη. Κατά συνέπεια, το άρθρο 13 απαιτεί να προβλέπει η εσωτερική νομοθεσία ένα ένδικο μέσο στο πλαίσιο εξέτασης του οποίου κρίνονται οι «προβαλλόμενοι ισχυρισμοί» που αφορούν στα δικαιώματα της Σύμβασης και διασφαλίζει την αποκατάσταση της βλάβης αν και τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν περιθώριο διακριτικής ευχέρειας ως προς τον τρόπο συμμόρφωσης με τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει σύμφωνα με αυτή τη διάταξη της Σύμβασης.

Επιβάλλοντας άμεσα στα κράτη την υποχρέωση να προστατεύουν τα δικαιώματα του ανθρώπου και πρωτίστως στο πλαίσιο της εθνικής έννομης τάξης τους το άρθρο 13 αποτελεί συμπληρωματική εγγύηση που διασφαλίζει την αποτελεσματική απόλαυση αυτών των δικαιωμάτων.

«Η αποτελεσματικότητα» του «ένδικου μέσου» κατά την έννοια του άρθρου 13 δεν εξαρτάται από τη βεβαιότητα της ευνοϊκής έκβασης για τον προσφεύγοντα. Ούτε είναι κατ' ανάγκη δικαστική η «αρχή» που προβλέπει. Αν δεν είναι δικαστική, η αποτελεσματικότητα του μέσου εξαρτάται από τη δικαιοδοσία της και τις εγγυήσεις που παρέχει. Επίσης, είναι δυνατό ένα και μοναδικό ένδικο μέσο να μην πληροί στο ακέραιο τις προϋποθέσεις του άρθρου 13, αλλά το σύνολο των μέσων που προβλέπει το εσωτερικό δίκαιο να ανταποκρίνεται σ' αυτές [...].

Muminov κατά Ρωσίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 42502/06, απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2008

100. Όσον αφορά την ουσία της προσφυγής, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η προσφυγή του άρθρου 13 πρέπει να είναι άμεση και αποτελεσματική τόσο σε πρακτικό όσο και σε νομικό επίπεδο, και δεν πρέπει να παρεμποδίζεται ανατιολόγητα από ενέργειες των κρατικών αρχών [...]. Το Δικαστήριο δεν καλείται να προβεί in abstracto σε έλεγχο συμβατότητας του υπό λήψη μέτρου με τις απαιτήσεις της Σύμβασης, αλλά να προσδιορίσει εάν οι εθνικές αρχές προσφυγών είναι σε θέση να εξετάζουν πραγματικά και αποτελεσματικά τη νομιμότητα της κρίσης επί ζητημάτων ουσιαστικού δικαίου [...]. Ακόμη και αν μέσω μιας συγκεκριμένης διαδικασίας προσφυγής δεν είναι δυνατόν να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις του άρθρου 13, αυτό μπορεί να συμβεί από το σύνολο των μέτρων ένδικοι προστασίας που προβλέπονται από το εσωτερικό δίκαιο [...]. Η αποτελεσματικότητα μιας προσφυγής υπό την έννοια του άρθρου 13 δεν εξαρτάται από τη βεβαιότητα της ευνοϊκής έκβασης για τον προσφεύγοντα. [...].

Jabari κατά Τουρκίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 40035/98, απόφαση της 11ης Ιουλίου 2000

39. Περαιτέρω, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι λαμβάνοντας υπόψη ότι το άρθρο 3 προστατεύει μια από τις πλέον θεμελιώδεις αξίες μιας δημοκρατικής κοινωνίας και απαγορεύει κατ' απόλυτο τρόπο τα βασανιστήρια ή την απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση οι ισχυρισμοί του υπό απέλαση αλλοδαπού που αφορούν στον κίνδυνο που διατρέχει να υποστεί στη χώρα απέλασης μεταχείριση αντίθετη με το άρθρο 3 πρέπει να εξετάζονται ενδελεχώς [...].

40. Το Δικαστήριο δεν πείθεται ότι οι αρχές της Τουρκίας αξιολόγησαν κατ' ουσίαν τους ισχυρισμούς της κυρίας Jabari. Προκύπτει ότι η παράλειψή της να υποβάλει αίτημα ασύλου εντός της πενθήμερης προθεσμίας που τάσσει προς τούτο η τουρκική νομοθεσία αποτέλεσε αρνητική προϋπόθεση για την ουσιαστική και λεπτομερειακή εξέταση των ισχυρισμών της περί φόβου δίωξης στην περίπτωση της απέλασής της στο Ιράν. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, η αυτόματη και μηχανική εφαρμογή αυτής της σύντομης προθεσμίας για την υποβολή αιτήματος ασύλου αντιβαίνει στην προστασία της θεμελιώδους αξίας του άρθρου 3 της Σύμβασης. Τέλος, το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας των Η.Ε. για τους Πρόσφυγες στην Τουρκία εξέτασε τη βασιμότητα των περί ασύλου ισχυρισμών της προσφεύγουσας και αξιολόγησε τον κίνδυνο στον οποίο θα εκτίθετο υπό το φως του αδικήματος για το οποίο κατηγορείτο στο Ιράν. Το Διοικητικό Δικαστήριο της Άγκυρας κρίνοντας την προσφυγή της περιορίστηκε στον έλεγχο της τυπικής νομιμότητας της απόφασης απέλασης και παράλειψε να αξιολογήσει τη βασιμότητα των φόβων της εάν και επικαλέστηκε σε αυτό το στάδιο ότι η κυρία Jabari πλέον του ενός βάσιμο ισχυρισμό ότι θα κινδυνεύσει εάν απελαθεί στη χώρα καταγωγής της.

41. Το Δικαστήριο αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην άποψη της Ύπατης Αρμοστείας επί των ισχυρισμών της προσφεύγουσας για τον κίνδυνο που θα αντιμετωπίσει εάν απελαθεί στο Ιράν. Σχετικά διαπιστώνει ότι υπάλληλος του διεθνούς οργανισμού εξέτασε τη βασιμότητα όσων επικαλέσθηκε η προσφεύγουσα για το φόβο δίωξης και είχε την ευκαιρία να ελέγξει την αξιοπιστία της και να επαληθεύσει τα πραγματικά περιστατικά που αφορούσαν στην ποινική δίωξη που ασκήθηκε σε βάρος της στο Ιράν με την κατηγορία της μοιχείας. Υπογραμμίζεται περαιτέρω ότι η κυβέρνηση δεν αμφισβήτησε τη βασιμότητα των ισχυρισμών της κυρίας Jabari που αποδεικνύονταν από τις εκθέσεις της Διεθνούς Αμνηστίας που αναφέρονται στην τιμωρία που προβλέπει η ιρανική νομοθεσία για τις γυναίκες που κρίνονται ένοχες μοιχείας. Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο χρόνος αξιολόγησης του κινδύνου που αντιμετωπίζει η προσφεύγουσα είναι αυτός κατά τον οποίο έλαβαν χώρα τα πραγματικά περιστατικά το Δικαστήριο δεν πείθεται ότι έχει βελτιωθεί η κατάσταση ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ιράν σε βαθμό ώστε η συμπεριφορά της μοιχού να μην θεωρείται επιλήψιμη και ποινικά κολάσιμη κατά το ισλαμικό δίκαιο. Έλαβε σχετικά υπόψη του πρόσφατες εκθέσεις που αφορούν

στην κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ιράν και υπογραμμίζει ότι η τιμωρία της μοιχείας με θάνατο δια λιθοβολισμού παραμένει εν ισχύ και μπορεί να επιβληθεί από τις αρχές.
[...]

50. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου λαμβάνοντας υπόψη τη μη επανορθώσιμη βλάβη που μπορεί να προκληθεί εάν πραγματωθεί ο κίνδυνος της κακομεταχείρισης που επικαλείται η προσφεύγουσα και τη σημασία που έχει για το άρθρο 3 η έννοια της αποτελεσματικής προσφυγής του άρθρου 13, απαιτείται η ανεξάρτητη και ενδεδειγμένη εξέταση του ισχυρισμού της ότι δηλαδή υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να θεωρηθεί ότι υπάρχει φόβος πραγματικού κινδύνου να υποστεί μεταχείριση αντίθετη με το άρθρο 3 και της δυνατότητας της αναστολής εκτέλεσης του απειλούμενου μέτρου. Κατά συνέπεια, αφού το Διοικητικό Δικαστήριο της Άγκυρας παρέλειψε να παρέχει οποιαδήποτε από τις προαναφερόμενες εγγυήσεις η δικαστική διαδικασία της εσωτερικής έννομης τάξης που επικαλείται η κυβέρνηση της Τουρκίας δεν ικανοποιεί τις προϋποθέσεις του άρθρου 13 της Σύμβασης. Κατά συνέπεια η Τουρκία παραβίασε το άρθρο 13 της Σύμβασης.

Rahimi κατά Ελλάδας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 8687/08, απόφαση της 5ης Απριλίου 2011

Σύνοψη υπόθεσης:

Ιστορικό:

Ο προσφεύγων ήταν 15 ετών όταν έφθασε στην Ελλάδα από το Αφγανιστάν ως ασυνόδευτος ανήλικος. Κατά την άφιξή του συνελήφθη και μεταφέρθηκε σε στρατόπεδο κράτησης προσφύγων εν αναμονή απέλασης. Κατά τη διάρκεια της κράτησης, δεν του δόθηκε καμία πληροφορία σχετικά με τη δυνατότητα να ζητήσει άσυλο ή σχετικά με τα λοιπά νόμιμα δικαιώματά του σε γλώσσα που θα μπορούσε να κατανοήσει. Τέθηκε υπό κράτηση μαζί με ενήλικες, σε κακές, ανθυγιεινές συνθήκες. Μετά την απελευθέρωσή του, δεν του διόρισαν επίτροπο και δεν έλαβε κάποια άλλη βοήθεια. Ο προσφεύγων ήταν άστεγος μέχρις ότου λάβει βοήθεια από τοπικές ΜΚΟ.

Απόφαση του Δικαστηρίου:

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το δικαίωμα του ατόμου να μην υφίσταται βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση παραβιάστηκε λόγω των συνθηκών κράτησής του και της αποτυχίας των αρχών να εξασφαλίσουν τη φροντίδα του, ως ασυνόδευτου ανήλικου, μετά την απελευθέρωσή του. Το Δικαστήριο κατέληξε επίσης στο συμπέρασμα ότι οι αρχές δεν εξασφάλισαν το δικαίωμά του σε ένδικη προστασία.

Ευρωπαϊκό δίκαιο

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ

Άρθρο 47

Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου

Κάθε πρόσωπο του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης, έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, τηρουμένων των προϋποθέσεων που προβλέπονται στο παρόν άρθρο.

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικασθεί η υπόθεσή του δίκαια, δημόσια και εντός εύλογης προθεσμίας, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως. Κάθε πρόσωπο έχει τη δυνατότητα να συμβουλευτεί δικηγόρο και να του αναθέτει την υπεράσπιση και εκπροσώπηση του.

Σε όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, παρέχεται δικαστική αρωγή, εφόσον η αρωγή αυτή είναι αναγκαία για να εξασφαλισθεί η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη.

Λοιπή σχετική νομοθεσία της ΕΕ:

- Άρθρο 6 του Κανονισμού Δουβλίνο (οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρέπει να εκπροσωπούνται)
- Άρθρο 31 Οδηγίας για την αναγνώριση (Ασυνόδευτοι ανήλικοι)
- Άρθρο 25 Οδηγίας για τις διαδικασίες ασύλου (περιορισμοί – ηλικία)
- Άρθρο 8 Οδηγίας για την προστασία των θυμάτων

Οδηγία (ΕΕ) 2016/800 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2016, σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών

Μέσα ένδικης προστασίας

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι σε ποινική διαδικασία και τα παιδιά που είναι καταζητούμενοι έχουν στη διάθεσή τους αποτελεσματικό μέσο ένδικης προστασίας δυνάμει του εθνικού δικαίου σε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων τους βάσει της παρούσας οδηγίας.

2. Πρόσβαση σε αποτελεσματική ένδικη προστασία σε διαδικασίες απέλασης, δικαίωμα προσφυγής με ανασταλτικό αποτέλεσμα

Η απέλαση ενός μετανάστη ή η απειλή απέλασης ενδέχεται να έχει άμεσες ή / και έμμεσες επιπτώσεις στο δικαίωμα του ατόμου να προσφύγει σε ένδικη προστασία επί παραβίασης των δικαιωμάτων του:

Άμεση επίπτωση: η απέλαση, όταν πραγματοποιηθεί, μπορεί να καταστήσει το ένδικο μέσο κατά της παραβίασης των δικαιωμάτων, που διαπράχθηκε στη χώρα υποδοχής, άνευ ουσίας ή αναποτελεσματικό, δεδομένου ότι το άτομο, μόλις απελαθεί, ενδέχεται να μην έχει πρόσβαση σε αυτό ή η πρόσβαση αυτή ενδέχεται να είναι ανέφικτη λόγω της κατάστασης που επικρατεί στη χώρα στην οποία απελάθηκε το άτομο. Η υποχρέωση των κρατών να διασφαλίζουν την πρόσβαση σε ένδικα μέσα για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα πρέπει να επεκταθεί στα μέτρα που είναι απαραίτητα για να διασφαλιστεί ότι και οι άνθρωποι εκτός της χώρας (συμπεριλαμβανομένων των ατόμων που έχουν απελαθεί) μπορούν να έχουν πρόσβαση στην ένδικη προστασία.

Έμμεση επίπτωση: Η απειλή ή ο φόβος της απέλασης συνιστούν ισχυρό αντικίνητρο για τους μετανάστες προκειμένου να ασκήσουν το δικαίωμα πρόσβασης σε ένδικη προστασία κατά των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, ιδίως όταν τις έχουν διαπράξει οι αρχές της χώρας υποδοχής. Τα κράτη πρέπει να δημιουργήσουν συνθήκες που θα επιτρέπουν στους μετανάστες - τόσο νόμιμους όσο και παράτυπους - να κάνουν χρήση ενδίκων μέσων κατά των παραβιάσεων των δικαιωμάτων τους, χωρίς τον φόβο της απέλασης.

Σύμφωνα με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των κατευθυντήριων οδηγιών του Συμβουλίου της Ευρώπης, προκειμένου τα κράτη να συμμορφωθούν με το δικαίωμα προσφυγής, ένα πρόσωπο που απειλείται με απέλαση, το οποίο ενδεχομένως παραβιάζει έτερο δικαίωμα της Σύμβασης, πρέπει να έχει:

- Πρόσβαση στα σχετικά έγγραφα και πληροφορίες σχετικά με τις νομικές διαδικασίες που πρέπει να ακολουθηθούν στην περίπτωση του και τις διαδικασίες που είναι διαθέσιμες για τη διατύπωση των ισχυρισμών του, σε μια γλώσσα που μπορεί να κατανοήσει.
- Όπου απαιτείται, μεταφρασμένο υλικό και διερμηνεία.
- Αποτελεσματική πρόσβαση σε νομικές συμβουλές, με παροχή νομικής βοήθειας όπου απαιτείται.
- Δικαίωμα προβολής ισχυρισμών, πρόσβασης και αποτελεσματικής συμμετοχής στις διαδικασίες.
- Μια εξατομικευμένη και αιτιολογημένη απόφαση.
- Έγκαιρη κοινοποίηση της απόφασης.
- Πρόσβαση σε δίκαιη και αποτελεσματική διαδικασία ενώπιον αρμοδίου, ανεξάρτητου και αμερόληπτου οργάνου για την αμφισβήτηση του ουσία και νόμου βάσιμου της απόφασης.
- Ενδελεχή αξιολόγηση των ισχυρισμών του πριν την απέλαση.

Η προσφυγή πρέπει να έχει πάντοτε ανασταλτικό αποτέλεσμα.

Ιδίως κατά τη διάρκεια των διαδικασιών απέλασης πρέπει να εξασφαλίζεται το δικαίωμα ακροάσεως του παιδιού, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη. Τα παιδιά-μετανάστες που διατρέχουν τον κίνδυνο απέλασης έχουν το δικαίωμα ακροάσεως στο πλαίσιο διαδικασιών απέλασης. Το δικαίωμα ακροάσεως δεν πρέπει να περιορίζεται σε όσους διαμένουν νόμιμα στην επικράτεια αλλά πρέπει να ισχύει για όλα τα παιδιά-μετανάστες.

Διεθνές δίκαιο

Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ)

Άρθρο 13.

Αλλοδαπός που βρίσκεται νόμιμα στο έδαφος ενός Συμβαλλόμενου κράτους στο παρόν Σύμφωνο δεν μπορεί να απελαθεί παρά μόνο σε εκτέλεση απόφασης που εκδόθηκε σύμφωνα με τον νόμο.

Ο αλλοδαπός πρέπει να έχει τη δυνατότητα να επικαλεσθεί τους λόγους που συνηγορούν κατά της απέλασής του, και να ζητήσει την επανεξέταση της περίπτωσης του από την αρμόδια αρχή ή από ένα ή περισσότερα πρόσωπα ειδικά εξουσιοδοτημένα από την αρχή αυτή, καθώς και να εκπροσωπηθεί για το σκοπό αυτόν, εκτός εάν επιτακτικοί λόγοι εθνικής ασφάλειας επιβάλλουν το αντίθετο.

ΕΒΔΟΜΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΗΣ ΕΣΔΑ

Άρθρο 1

Διαδικαστικές εγγυήσεις σε περίπτωση απέλασης αλλοδαπών

1. Αλλοδαπός που έχει νόμιμα τη διαμονή του στην επικράτεια ενός κράτους δεν απελαύνεται παρά μόνο μετά από απόφαση που έχει ληφθεί σύμφωνα με τον νόμο στον ανωτέρω δίδεται η δυνατότητα:

α. να προτείνει επιχειρήματα κατά της απέλασής του,

β. να τύχει η υπόθεση του επανεξέτασης και

γ. να εκπροσωπείται για τους σκοπούς αυτούς ενώπιον της αρμόδιας αρχής, ή ενώπιον ενός ή περισσότερων προσώπων που ορίζονται απ' αυτή την αρχή.

2. Αλλοδαπός μπορεί να απελαθεί και πριν από την άσκηση των δικαιωμάτων που προβλέπονται στην παραγρ. 1α, β και γ αυτού του άρθρου όταν αυτή η απέλαση είναι αναγκαία για το συμφέρον της δημόσιας τάξης ή επιβάλλεται για λόγους εθνικής ασφάλειας.

Ι.Μ. κατά Γαλλίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 9152/09, απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2012

Τον Μάιο του 2008, ο προσφεύγων, κ. Ι.Μ., υπήκοος Σουδάν, συνελήφθη από την αστυνομία του Σουδάν και τέθηκε υπό κράτηση για οκτώ ημέρες και έπειτα τέθηκε για δύο μήνες υπό επιτήρηση από τις αρχές, οι οποίες τον ανέκριναν εβδομαδιαίως με τη χρήση βίας. Τον Δεκέμβριο του 2008 ταξίδεψε στην Ισπανία με σκοπό να διασχίσει τα σύνορα προς Γαλλία με πλαστή γαλλική θεώρηση εισόδου. Στις 23 Δεκεμβρίου 2008, ο κ. Ι.Μ. συνελήφθη στη Γαλλία για «παράνομη είσοδο» και για «χρήση πλαστών εγγράφων». Κατά τη διάρκεια της κράτησής του στο αστυνομικό τμήμα, η αστυνομία δεν κατέγραψε το αίτημά του για άσυλο. Στις 26 Δεκεμβρίου 2008, καταδικάστηκε σε «ταχεία» δίκη σε έναν μήνα φυλάκισης για «παράνομη είσοδο». Κατά τη διάρκεια της κράτησής του ακόμη ένα αίτημά του για άσυλο δεν καταγράφηκε. Στις 7 Ιανουαρίου 2009, ο τοπικός νομάρχης διέταξε την απέλαση του κ. Ι.Μ. στο Σουδάν. Στις 12 Ιανουαρίου 2009, η προσφυγή κατά της απόφασης απέλασης απορρίφθηκε από διοικητικό δικαστή του διοικητικού δικαστηρίου του Μονπελιέ. Στις 16 Ιανουαρίου 2009, τέθηκε υπό κράτηση στο κέντρο κράτησης μεταναστών της Περπινιάν, αναμένοντας την απέλασή του στο Σουδάν. Στις 22 Ιανουαρίου 2009, το αίτημά του για άσυλο καταγράφηκε από το γαλλικό Γραφείο Προστασίας Προσφύγων και Απάτριδων (OFPRA) και καταχωρήθηκε με την «ταχεία διαδικασία». Στις 30 Ιανουαρίου 2009 διεξήχθη η συνέντευξη ασύλου από έναν υπάλληλο του OFPRA και το αίτημά του απορρίφθηκε στις 31 Ιανουαρίου 2009. Ο κ. Ι.Μ. άσκησε προσφυγή κατά αυτής της απόφασης ενώπιον του Cour nationale du droit d'asile (εθνικού δικαστηρίου για υποθέσεις ασύλου). Ωστόσο, στις 11 Φεβρουαρίου 2009, ο κ. Ι.Μ. μεταφέρθηκε με συνοδεία Γάλλων αστυνομικών στο προξενείο του Σουδάν για να του χορηγηθεί ταξιδιωτικό έγγραφο για την απέλασή του.

Στις 16 Φεβρουαρίου 2009 προσέφυγε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 39 του Εσωτερικού Κανονισμού του Δικαστηρίου, επιδιώκοντας την αναστολή της διαταγής απέλασης. Ισχυρίστηκε ότι η εκτέλεση της απόφασης των γαλλικών αρχών να τον απελάσουν στο Σουδάν θα τον έθετε σε κίνδυνο μεταχείρισης αντίθετης προς το άρθρο 3 (απαγόρευση απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης). Επικαλούμενος το άρθρο 13 [δικαίωμα πραγματικής (αποτελεσματικής) προσφυγής], σε συνδυασμό με το άρθρο 3, υποστήριξε ότι δεν είχε στη διάθεσή του αποτελεσματική προσφυγή στη Γαλλία λόγω του γεγονότος ότι το αίτημά του για χορήγηση ασύλου εξετάστηκε με την ταχεία διαδικασία. Το Δικαστήριο έκανε δεκτό το αίτημά του για όσο διαρκούσε η ενώπιόν Του διαδικασία. Στις 19 Φεβρουαρίου 2011 το εθνικό δικαστήριο για υποθέσεις ασύλου χορήγησε καθεστώς πρόσφυγα στον προσφεύγοντα. Εν τω μεταξύ απέκτησε πιστοποιητικό διαμονής από τον δήμο καταγωγής του στο Νταρφούρ και ιατρικό φάκελο που εκδόθηκε από ψυχίατρο, όπου αναφερόταν ότι είχε υποστεί βία.

Η αίτηση ενώπιον του διοικητικού δικαστηρίου κατά της απόφασης απομάκρυνσης, η οποία είχε πλήρες ανασταλτικό αποτέλεσμα, παρείχε θεωρητικά τη δυνατότητα αποτελεσματικής εξέτασης των κινδύνων που θα αντιμετώπιζε ο προσφεύγων στο Σουδάν. Ωστόσο, του δόθηκαν μόνο 48 ώρες για να προετοιμάσει την αίτησή του, προθεσμία η οποία ήταν ιδιαίτερα σύντομη σε σύγκριση με την προθεσμία των 2 μηνών που προβλέπεται στο πλαίσιο της τακτικής διαδικασίας ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων. Ο προσφεύγων μπόρεσε να υποβάλει την αίτησή του μόνο υπό μορφή επιστολής γραμμένης στα αραβικά, την οποία ο αυτεπαγγέλτως διορισμένος δικηγόρος, τον οποίο συνάντησε εν συντομία πριν από τη δίκη, διάβασε, χωρίς να έχει τη δυνατότητα να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία. Η έλλειψη αποδεικτικών στοιχείων αποτέλεσε τη βάση για την απόρριψη της προσφυγής που υπέβαλε ο Ι.Μ., ο οποίος μάλιστα επικρίθηκε επειδή δεν είχε υποβάλει αίτηση ασύλου νωρίτερα, ενώ δεν ήταν στην πραγματικότητα σε θέση να το πράξει όσο τελούσε υπό κράτηση. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο διατήρησε σοβαρές επιφυλάξεις ως προς το αν ο Ι.Μ. ήταν σε θέση να προβάλει αποτελεσματικά τους ισχυρισμούς του, δυνάμει του άρθρου 3, ενώπιον του διοικητικού δικαστηρίου.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ως προς την αποτελεσματικότητα των ενδίκων μέσων που είναι διαθέσιμα θεωρητικά (στη Γαλλία) ότι η πρόσβαση σε αυτά περιοριζόταν στην πράξη από διάφορους παράγοντες, οι οποίοι

αφορούσαν κυρίως την αυτόματη καταχώρηση του αιτήματός του με την ταχεία διαδικασία, τις σύντομες προθεσμίες για την υποβολή των αιτήσεων και την πρακτική και διαδικαστική δυσκολία της προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων κατά τη διάρκεια της κράτησης. Όσον αφορά το επίπεδο εξέτασης των αιτήσεων εκ μέρους του OFPRA και του διοικητικού δικαστηρίου, αυτό ήταν ανεπαρκές λόγω των συνθηκών υπό τις οποίες υποβλήθηκαν οι αιτήσεις και της έλλειψης νομικής και γλωσσικής βοήθειας προς τον προσφεύγοντα. Επιπλέον, η συνέντευξη με το OFPRA ήταν σύντομης διάρκειας, δεδομένου ότι η υπόθεση ήταν περίπλοκη και αφορούσε αίτημα ασύλου υποβληθέν για πρώτη φορά. Δεν δόθηκε στον I.M. πρόσβαση σε ένδικη προστασία με ανασταλτικό αποτέλεσμα ενώπιον δευτεροβάθμιων δικαστηρίων ή ακυρωτικού δικαστηρίου. Η προσφυγή ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου για υποθέσεις ασύλου κατά της απορριπτικής απόφασης επί της αίτησης ασύλου από το OFPRA δεν είχε ανασταλτικό αποτέλεσμα δεδομένου ότι εφαρμόστηκε η ταχεία διαδικασία. Η απέλαση του προσφεύγοντα εμποδίστηκε μόνο με την εφαρμογή του άρθρου 39 του Εσωτερικού Κανονισμού του Δικαστηρίου. Ως εκ τούτου, ενώ η αποτελεσματικότητα μιας προσφυγής κατά την έννοια του άρθρου 13 δεν εξαρτάται από τη βεβαιότητα της ευνοϊκής έκβασης για τον προσφεύγοντα, το Δικαστήριο δεν μπορούσε παρά να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι, χωρίς την παρέμβασή Του, ο προσφεύγων θα είχε απελαθεί στο Σουδάν χωρίς να έχουν εξεταστεί ενδελεχώς οι ισχυρισμοί του. Συνεπώς, ο προσφεύγων δεν είχε στην πράξη στη διάθεσή του αποτελεσματικό ένδικο μέσο, σύμφωνα με το άρθρο 3, προκειμένου να προβάλει τους ισχυρισμούς του ενώ η απέλασή του στο Σουδάν βρισκόταν σε εξέλιξη.

Είκοσι κατευθυντήριες αρχές σχετικά με την αναγκαστική επιστροφή , που υιοθέτησε η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης

Κατευθυντήρια αρχή 5 . Προσφυγή κατά της απόφασης απέλασης

1. Κατά της απόφασης απέλασης ή στο πλαίσιο της διαδικασίας που ολοκληρώνεται με την έκδοση της απόφασης απέλασης πρέπει να παρέχεται στον ενδιαφερόμενο αλλοδαπό η δυνατότητα να ασκήσει αποτελεσματική προσφυγή ενώπιον αρμόδιας αρχής ή αρμόδιου οργάνου που απαρτίζεται από αμερόληπτα και ανεξάρτητα μέλη που απολαμβάνουν λειτουργική ανεξαρτησία. Το όργανο αυτό πρέπει να έχει τη δικαιοδοσία να επανεξετάζει την απόφαση απέλασης, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας της αναστολής εκτέλεσής της.

2. Η άσκηση και η εξέταση της προσφυγής πρέπει να διέπονται από διαδικαστικές εγγυήσεις και από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- η προθεσμία για την άσκηση της προσφυγής δεν πρέπει να είναι υπερβολικά σύντομη,

- η δυνατότητα άσκησης της προσφυγής πρέπει να είναι πραγματική. Σύμφωνα με την προϋπόθεση αυτή εάν ο απειλούμενος με απέλαση αλλοδαπός δεν διαθέτει επαρκείς πόρους για να προσφύγει στις υπηρεσίες συνηγόρου, θα πρέπει να απολαμβάνει δωρεάν νομική συνδρομή, κατά τα οριζόμενα στην ισχύουσα εθνική νομοθεσία για τη δωρεάν νομική συνδρομή,

- όταν ο απειλούμενος με απέλαση αλλοδαπός ισχυρίζεται ότι η απομάκρυνσή του συνεπάγεται παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου κατά τα προβλεπόμενα στην 1η και στην 2η Κατευθυντήριες Αρχές η προσφυγή πρέπει να προβλέπει ενδελεχή εξέταση των σχετικών ισχυρισμών του

Isakov κατά Ρωσίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 14049/08, απόφαση της 8ης Ιουλίου 2010

136. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι το πεδίο εφαρμογής της υποχρέωσης ενός κράτους

βάσει του άρθρου 13 ποικίλλει ανάλογα με τη φύση της προσφυγής βάσει της Σύμβασης. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου λαμβάνοντας υπόψη τη μη επανορθώσιμη βλάβη που μπορεί να προκληθεί εάν πραγματωθεί ο κίνδυνος της κακομεταχείρισης που επικαλείται ο προσφεύγων και τη σημασία που έχει για το άρθρο 3 η έννοια της αποτελεσματικής προσφυγής του άρθρου 13, απαιτείται η ανεξάρτητη και ενδελεχής εξέταση του ισχυρισμού του ότι δηλαδή υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να θεωρηθεί ότι υπάρχει φόβος πραγματικού κινδύνου να υποστεί μεταχείριση αντίθετη με το άρθρο 3 και της δυνατότητας της αναστολής εκτέλεσης του απειλούμενου μέτρου (ή «ένδικο μέσο με αυτόματο ανασταλτικό αποτέλεσμα» όπως διατύπωσε στην απόφαση Gebremedhin [Gaberamadhien] κατά Γαλλίας, προσφυγή αριθ. 25389/05, σκέψη 66 τέλος, ΕΔΔΑ 2007-V, αφορώσα αιτούντα άσυλο που επιθυμούσε να εισέλθει στη Γαλλία. Βλ. επίσης Jabari κατά Τουρκίας, προσφυγή αριθ. 40035/98, σκέψη 50, ΕΔΔΑ 2000-VIII, Shamayev κ.λπ., προμνημονευθείσα, σκέψη 460, Olachea Cahuas κατά Ισπανίας, προσφυγή αριθ. 24668/03, σκέψη 35, ΕΔΔΑ 2006-X και Salah Sheekh κατά Ολλανδίας, προσφυγή αριθ. 1948/04, σκέψη 154, ΕΔΔΑ 2007-I (αποσπάσματα).

137. Οι διαδικασίες ένδικης προστασίας συνιστούν καταρχήν αποτελεσματικό ένδικο μέσο κατά την έννοια του άρθρου 13 της Σύμβασης σε σχέση με προσφυγές στο πλαίσιο της διαδικασίας απέλασης και έκδοσης, υπό την προϋπόθεση ότι τα δικαστήρια μπορούν να ελέγξουν αποτελεσματικά τη νομιμότητα της εκτελεστικής εξουσίας επί ουσιαστικών και δικονομικών λόγων και να ακυρώσουν τις αποφάσεις ανάλογα με την περίπτωση (Βλ. Slivenko κατά Λετονίας [Ευρεία Σύνθεση], προσφυγή αριθ. 48321/99, σκέψη 99, ΕΔΔΑ 2002-II). Όσον αφορά τις περιστάσεις της υπό κρίση υπόθεσης, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η απόφαση του γραφείου του Γενικού Εισαγγελέα να εκδώσει τον προσφεύγοντα επικυρώθηκε κατόπιν προσφυγής από το περιφερειακό δικαστήριο του Tyumen και το ανώτατο δικαστήριο. Στις αποφάσεις τους τα εθνικά δικαστήρια δεν προέβησαν σε λεπτομερή εξέταση του ισχυρισμού του προσφεύγοντος σχετικά με τον κίνδυνο κακομεταχείρισης στο Ουζμπεκιστάν και ανέφεραν γενικά μόνο τις διαβεβαιώσεις που παρείχαν οι αρχές του Ουζμπεκιστάν (...). Κατά συνέπεια, τα δικαστήρια δεν εξέτασαν ενδελεχώς τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντα για τον κίνδυνο κακομεταχείρισης σε περίπτωση έκδοσής του στο Ουζμπεκιστάν.

M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 30696/06, απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2011

318. Ωστόσο, το Δικαστήριο διακηρύσσει εκ νέου ότι η δυνατότητα πρόσβασης στην πράξη σε μια προσφυγή αποτελεί καθοριστικό κριτήριο για να κριθεί η αποτελεσματικότητά του. Όμως, το Δικαστήριο έχει ήδη τονίσει ότι οι ελληνικές αρχές δεν πήραν μέτρα για να διασφαλίσουν την επικοινωνία μεταξύ των αρμοδίων αρχών και του προσφεύγοντα. Η κατάσταση αυτή, σε συνδυασμό με τις δυσλειτουργίες της διαδικασίας κοινοποίησης για τα «αγνώστου διαμονής άτομα», που καταγγέλλθηκαν από τον Ευρωπαϊό επιτροπο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ (ανωτέρω σκέψη 187) καθιστά πολύ αβέβαιη την δυνατότητα του προσφεύγοντα να παρακολουθήσει το αποτέλεσμα της αίτησής του ώστε να μην αφήσει να εκπνεύσει η προθεσμία προσφυγής.

320. Τέλος, το Δικαστήριο δεν μπορεί να θεωρήσει, όπως προτείνει η Κυβέρνηση ότι η μεγάλη διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον του Συμβουλίου Επικρατείας δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 13. Εκτός από το ότι έχει ήδη τονίσει τη σημασία της ταχύτητας των διαδικασιών σε υποθέσεις που αφορούν άσχημες μεταχειρίσεις από τα όργανα του κράτους (ανωτέρω σκέψη 293), το Δικαστήριο θεωρεί ότι η ταχύτητα αυτή επιβάλλεται ακόμη περισσότερο όταν, ο ενδιαφερόμενος, όπως στην προκειμένη περίπτωση, επικαλείται αιτίαση που στηρίζεται στο άρθρο 3 σε περίπτωση απέλασης, και δεν έχει καμία δικονομική εγγύηση ότι θα έχει σε πρώτο βαθμό μια σοβαρή εξέταση του βασίμου της αιτίας αυτής, δεν έχει από στατιστικής άποψης στην πραγματικότητα καμία πιθανότητα να έχει οποιαδήποτε μορφή προστασίας.

Jabari κατά Τουρκίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 40035/98, απόφαση της 11ης

Ιουλίου 2000

50. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου λαμβάνοντας υπόψη τη μη επανορθώσιμη βλάβη που μπορεί να προκληθεί εάν πραγματωθεί ο κίνδυνος της κακομεταχείρισης που επικαλείται η προσφεύγουσα και τη σημασία που έχει για το άρθρο 3 η έννοια της αποτελεσματικής προσφυγής του άρθρου 13, απαιτείται η ανεξάρτητη και ενδελεχής εξέταση του ισχυρισμού της ότι δηλαδή υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να θεωρηθεί ότι υπάρχει φόβος πραγματικού κινδύνου να υποστεί μεταχείριση αντίθετη με το άρθρο 3 και της δυνατότητας της αναστολής εκτέλεσης του απειλούμενου μέτρου. Κατά συνέπεια, αφού το Διοικητικό Δικαστήριο της Άγκυρας παρέλειψε να παρέχει οποιαδήποτε από τις προαναφερόμενες εγγυήσεις η δικαστική διαδικασία της εσωτερικής έννομης τάξης που επικαλείται η κυβέρνηση της Τουρκίας δεν ικανοποιεί τις προϋποθέσεις του άρθρου 13 της Σύμβασης. Κατά συνέπεια η Τουρκία παραβίασε το άρθρο 13 της Σύμβασης.

Çonka κατά Βελγίου, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 51564/99, απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 2002

79. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι είναι αποτελεσματικό κατά την έννοια του άρθρου 13 της Σύμβασης το ένδικο μέσο που αποκλείει την εκτέλεση μέτρων που είναι αντίθετα με τη Σύμβαση και των οποίων οι συνέπειες είναι μη αναστρέψιμες (βλ., τηρουμένων των αναλογιών, προπαρατεθείσα υπόθεση Jabari κατά Τουρκίας, σκέψη 50). Κατά συνέπεια παραβιάζει το άρθρο 13 η εκτέλεση των μέτρων αυτών πριν οι εθνικές αρχές εξετάσουν εάν είναι σύμφωνα με τη Σύμβαση, αν και τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν διακριτική ευχέρεια ως προς τον τρόπο συμμόρφωσής τους με τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει δυνάμει της διάταξης αυτής [...].

81. Αλλά, και η αίτηση για την αναστολή εκτέλεσης της απέλασης κατά την κατεπείγουσα διαδικασία – την οποία κατά την κυβέρνηση θα μπορούσαν να είχαν ασκήσει οι προσφεύγοντες – δεν έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα. Βέβαια, η κυβέρνηση υπογράμμισε ότι ο πρόεδρος του τμήματος μπορεί οποτεδήποτε – ακόμα και σε περίοδο διακοπών, όπως συνήθως συμβαίνει στις περιπτώσεις απέλασης – να καλέσει τους διαδίκους να εμφανισθούν ενώπιον του δικαστηρίου ώστε να εξετάσει την υπόθεση και ανάλογα με την περίπτωση να εκδώσει απόφαση για την αναστολή εκτέλεσης της απέλασης. Υπογραμμίζεται ότι οι αρχές δεν δεσμεύονται εκ του νόμου να αναμένουν την απόφαση του Συμβουλίου Επικρατείας πριν εκτελέσουν την απόφαση απέλασης. Γ' αυτόν το λόγο το Συμβούλιο Επικρατείας εφαρμόζει στις περιπτώσεις της εξέτασης της αίτησης αναστολής με την κατεπείγουσα διαδικασία το εξής σύστημα: η γραμματεία του δικαστηρίου αιτήσε του δικαστή υποχρεούται να επικοινωνήσει με το Γραφείο Αλλοδαπών ώστε να καθορισθεί η ημερομηνία του επαναπατρισμού και να προβεί στις αναγκαίες ρυθμίσεις. Για το σύστημα αυτό δύο είναι οι παρατηρήσεις.

82. Πρώτον, σε ένα σύστημα αναστολής της εκτέλεσης της απέλασης όπου υπάρχει περιθώριο διακριτικής ευχέρειας δεν μπορεί να αποκλειστεί ο κίνδυνος του λάθους, δηλαδή της απόρριψης του αιτήματος αναστολής, ειδικότερα όταν το δικαστήριο που εξετάζει την ουσία της υπόθεσης υποχρεούται να ακυρώσει την απόφαση απέλασης επειδή παραβιάζει τη Σύμβαση, όπως για παράδειγμα στις περιπτώσεις όπου ο αιτών θα υποστεί κακομεταχείριση στην χώρα προορισμού ή θα απελαθεί κατά παράβαση του άρθρου 4 του τετάρτου Πρωτοκόλλου. Σε αυτές τις περιπτώσεις το ένδικο μέσο που ασκεί δεν είναι επαρκώς αποτελεσματικό κατά την έννοια του άρθρου 13.

83. Δεύτερον, ακόμα και εάν ο κίνδυνος του λάθους είναι πρακτικά αμελητέος – σημείο που το Δικαστήριο δεν μπορεί να επαληθεύσει ελλείψει αξιόπιστων αποδείξεων – υπογραμμίζεται ότι η εφαρμογή του άρθρου 13 αλλά και των άλλων διατάξεων της Σύμβασης πρέπει να περιβάλλεται τον τύπο της εγγύησης και όχι της εκδήλωσης πρόθεσης ή των πρακτικών ρυθμίσεων. Πρόκειται για μια από τις συνέπειες του κράτους δικαίου, για μια από τις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατικής κοινωνίας που είναι εγγενής σε όλα τα άρθρα της Σύμβασης (βλ. την απόφαση που εξέδωσε το

Δικαστήριο στην υπόθεση Ιορδανίδης κατά Ελλάδας, προσφυγή αριθ. 31107/96, σκέψη 48, ΕΔΔΑ 1999-II.).

Όμως, προκύπτει ότι οι αρχές δεν υποχρεούνται να αναβάλλουν την εκτέλεση της απέλασης εκκρεμούσης της εξέτασης του ένδικου μέσου ενώπιον του Συμβουλίου Επικρατείας κατά την κατεπείγουσα διαδικασία, ούτε για το ελάχιστο εύλογο χρονικό διάστημα που απαιτείται για την έκδοση της απόφασης από το δικαστήριο. Περαιτέρω, επωμίζεται το Συμβούλιο Επικρατείας το βάρος της εξακρίβωσης των προθέσεων των αρχών σχετικά με τις προτεινόμενες απελάσεις και της ανάλογης αντιμετώπισης της υπόθεσης, αλλά δεν πρόκειται για υποχρέωση που επιβάλλει ο νόμος. Τέλος, μόνο βάσει εσωτερικών οδηγιών η Γραμματεία του Συμβουλίου Επικρατείας αιτήσει του δικαστή επικοινωνεί για το σκοπό (δηλαδή για την αναβολή της εκτέλεσης της απόφασης απέλασης) αυτό με τις αρχές και δεν διαφαίνονται οι συνέπειες παράλειψης. Εν τέλει, δεν παρέχεται καμιά εγγύηση στον αλλοδαπό ότι το Συμβούλιο Επικρατείας και οι αρχές θα εφαρμόσουν σε κάθε περίπτωση την προαναφερόμενη πρακτική, ότι το Συμβούλιο Επικρατείας θα εκδώσει την απόφασή του, ή ότι θα εκδικάσει την υπόθεση πριν την απέλασή του, ή ότι οι αρχές θα χορηγήσουν μια ελάχιστη εύλογη περίοδο χάριτος.

Καθένας από τους προαναφερόμενους παράγοντες καθιστά ιδιαίτερα αβέβαιη τη δυνατότητα αποκατάστασης της προσβολής του δικαιώματος που προστατεύει η Σύμβαση και άρα δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι το υπό κρίση εθνικό ένδικο μέσο ικανοποιεί τις απαιτήσεις εφαρμογής του άρθρου 13.

84. Αναφερόμενο στην πληθώρα των υποθέσεων που εκκρεμούν ενώπιον του Συμβουλίου Επικρατείας και στον κίνδυνο της κατάχρησης της διαδικασίας το Δικαστήριο εκτιμά ότι όπως το άρθρο 6 της Σύμβασης έτσι και το άρθρο 13 επιβάλλει στα συμβαλλόμενα κράτη την υποχρέωση να οργανώσουν τα δικαστικά τους συστήματα με τρόπο που επιτρέπει στα δικαστήρια να συμμορφώνονται με τις προϋποθέσεις εφαρμογής του (βλ., υπόθεση *Sußmann* κατά Γερμανίας, απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 1996, Reports 1996-IV, σελ. 1174, σκέψη 55). Σχετικά υπογραμμίζεται η σημασία του άρθρου 13 ως εγγύηση της επικουρικής φύσης του συστήματος της Σύμβασης. (βλ., προπαρατεθείσα υπόθεση *Kudła*, σκέψη 152).

85. Εν κατακλείδι, οι προσφεύγοντες δεν είχαν στη διάθεσή τους ένδικο μέσο που να ικανοποιεί τις απαιτήσεις εφαρμογής του άρθρου 13, ώστε να είναι δυνατή η αμφισβήτηση της απέλασης υπό την έννοια του άρθρου 4 του τετάρτου Πρωτοκόλλου.

Κατά συνέπεια, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης και πρέπει να απορριφθεί η ένσταση σχετικά με την παραβίαση του άρθρου 4 του τετάρτου Πρωτοκόλλου (βλ. σκέψη 57 ανωτέρω).

Βλέπε επίσης:

- *Garayev κατά Αζερμπαϊτζάν*, ΕΔΔΑ, σκέψεις 82 και 84
- *Vilvarajah και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, ΕΔΔΑ
- *Yuldashev κατά Ρωσίας*, ΕΔΔΑ, σκέψεις 110-111
- *C.G. και λοιποί κατά Βουλγαρίας*, ΕΔΔΑ, σκέψη 56,
- *Gebremedhin κατά Γαλλίας*, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 25389/05, απόφαση της 26ης Απριλίου 2007, σκέψεις 58, 66
- *Muminov κατά Ρωσίας*, ΕΔΔΑ, σκέψη 101
- *De Souza Ribeiro κατά Γαλλίας*, ΕΔΔΑ, Ευρεία Σύνθεση, προσφυγή αριθ. 22689/07, απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2012, σκέψη 82
- *Hirsi Jamaa και λοιποί κατά Ιταλίας*, ΕΔΔΑ, Ευρεία Σύνθεση, σκέψη 206
- *Mohammed κατά Αυστρίας*, ΕΔΔΑ, σκέψεις 80 και 83

Οδηγία 2008/115/ΕΚ Του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Και Του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2008 σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών (Οδηγία για την επιστροφή)

Άρθρο 13 Ένδικο μέσα

[...]

3. Ο ενδιαφερόμενος υπήκοος τρίτης χώρας δύναται να ζητεί νομικές συμβουλές, εκπροσώπηση από δικηγόρο και, εν ανάγκη, γλωσσική συνδρομή.

4. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η απαραίτητη νομική αρωγή ή/και εκπροσώπηση παρέχεται κατόπιν αιτήσεως δωρεάν σύμφωνα με την ισχύουσα εθνική νομοθεσία ή τις διατάξεις περί νομικής αρωγής και δύναται να ορίζουν ότι η δωρεάν νομική αρωγή ή/και εκπροσώπηση υπόκειται στους όρους του άρθρου 15, παράγραφοι 3 έως 6 της οδηγίας 2005/85/ΕΚ.

3. Τα δικαιώματα των παιδιών-θυμάτων εγκληματικών πράξεων

Το άρθρο 1 της ΕΣΔΑ υποχρεώνει τα κράτη να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα «εις όλα τα εξαρτώμενα εκ της δικαιοδοσίας των πρόσωπα». Αυτή η υποχρέωση, σε συνδυασμό με λοιπά άρθρα - όπως το άρθρο 2 (δικαίωμα στη ζωή) και το άρθρο 3 (απαγόρευση βασανιστηρίων, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης) επιβάλλει στα κράτη να λάβουν μέτρα για να μην παραβιάζουν τα δικαιώματα των ατόμων ούτε οι ιδιώτες, ούτε οι οντότητες. Για παράδειγμα, τα κράτη πρέπει να λάβουν μέτρα για να παρέχουν αποτελεσματική προστασία, ιδιαίτερα στα παιδιά και σε λοιπά ευάλωτα άτομα, από την κακομεταχείριση που υφίστανται από ιδιώτες ενώ πρέπει να λάβουν εύλογα μέτρα για την πρόληψη της κακομεταχείρισης από πράξεις ιδιωτών, τις οποίες το κράτος γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει. Αυτά τα μέτρα περιλαμβάνουν την ποινικοποίηση της επιβλαβούς συμπεριφοράς, καθώς και την αποτελεσματική και άνευ διακρίσεων εφαρμογή του ποινικού δικαίου.

Τα κράτη υπέχουν θετικές υποχρεώσεις να επιδεικνύουν τη δέουσα επιμέλεια για να αποτρέπουν και να διερευνούν πράξεις ιδιωτών που παρακωλύουν την άσκηση των δικαιωμάτων. Τα κράτη πρέπει να λάβουν ειδικά μέτρα όταν γνωρίζουν ή θα έπρεπε να γνωρίζουν την απειλή βλάβης ορισμένου θύματος.

Τα κράτη πρέπει επίσης να διασφαλίζουν την προστασία των ατόμων που είναι θύματα εγκληματικών πράξεων και των δικαιωμάτων τους, μεταξύ άλλων κατά τη διάρκεια των ποινικών ερευνών και διώξεων εναντίον των υπόπτων για διάπραξη του εγκλήματος και παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να ζητήσουν αποζημίωση και άλλες μορφές βοήθειας ως θύματα εγκληματικών πράξεων.

Τα θύματα εγκληματικών πράξεων απολαμβάνουν του δικαιώματος σεβασμού των δικαιωμάτων τους, συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, του δικαιώματος για άσκηση δίωξης εκ μέρους των αρχών κατά των δραστών και του δικαιώματος σε αποζημίωση.

Στα θύματα πρέπει να παρέχεται πρακτική υποστήριξη για να έχουν πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Τούτο περιλαμβάνει την παροχή υποστήριξης σε αυτά, την ευαισθητοποίηση των θυμάτων σχετικά με τα δικαιώματά τους και την επαρκή εκπαίδευση των αρχών επιβολής του νόμου. Το ΔΕΕ έχει δικάσει υποθέσεις που αφορούν την απόφαση-πλαίσιο σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων: στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας που κινήθηκε κατά της M. Pupino, (ΔΕΕ, C-105/03, ποινική διαδικασία κατά της Maria Pupino, απόφαση της 16ης Ιουνίου 2005), νηπιαγωγού, η οποία κατηγορήθηκε ότι προξένησε σωματικές βλάβες σε μαθητές της. Το άρθρο 8 της απόφασης-πλαισίου περιείχε συγκεκριμένες προστατευτικές διατάξεις για τα «ευάλωτα» θύματα. Στο ΔΕΕ υποβλήθηκε προδικαστική παραπομπή σχετικά με την εφαρμογή της

διάταξης. Το ΔΕΕ έκρινε ότι τα μικρά παιδιά που φέρονται ότι κακομεταχειρίστηκαν από τη δασκάλα τους είναι «ευάλωτα» θύματα υπό την έννοια της απόφασης-πλαισίου. Ως εκ τούτου, τυγχάνουν της ειδικής προστασίας βάσει της απόφασης-πλαισίου. Το εθνικό δικαστήριο οφείλει να ερμηνεύει το σύνολο των κανόνων του εθνικού δικαίου και να τους ερμηνεύει, «κατά το μέτρο του δυνατού, υπό το πρίσμα του κειμένου και του σκοπού της απόφασης-πλαισίου».

Διεθνές δίκαιο

Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων, Ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών, που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, 2000 (Πρωτόκολλο του Πατέρμο)

Άρθρο 6 Αρωγή και προστασία των θυμάτων διακίνησης προσώπων

1. Στις περιπτώσεις που ενδείκνυται και στο βαθμό που είναι δυνατό κατά το εσωτερικό του δίκαιο, κάθε Κράτος Μέρος λαμβάνει μέτρα για να προστατεύσει την ιδιωτική ζωή και την ταυτότητα των θυμάτων διακίνησης προσώπων, στα οποία περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, η εμπιστευτική διεξαγωγή των νομικών διαδικασιών που σχετίζονται με τη διακίνηση αυτή.

2. Κάθε Κράτος Μέρος διασφαλίζει ότι το εσωτερικό νομικό ή διοικητικό του σύστημα περιλαμβάνει μέτρα, ώστε να παρέχονται στα θύματα διακίνησης προσώπων, όταν συντρέχει περίπτωση:

(α) Πληροφορίες για τις σχετικές δικαστικές και διοικητικές διαδικασίες

(β) Αρωγή, ώστε οι απόψεις και ανησυχίες τους να καταστεί δυνατό να παρουσιασθούν και να εξετασθούν στα κατάλληλα στάδια της δικαστικής διαδικασίας εναντίον των δράστων, κατά τρόπο που δεν παραβιάζει τα δικαιώματα της υπεράσπισης.

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων

Άρθρο 15 - Αποζημίωση και Ένδικο Μέσα

1. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος διασφαλίζει ότι τα θύματα έχουν πρόσβαση, από την πρώτη τους επαφή με τις αρμόδιες αρχές, σε πληροφόρηση για σχετικές δικαστικές και διοικητικές διαδικασίες σε γλώσσα, την οποία μπορούν να κατανοήσουν.

2. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος προβλέπει το δικαίωμα παροχής νομικής συνδρομής και δωρεάν νομικής βοήθειας στα θύματα, υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από την εθνική του νομοθεσία.

3. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος προβλέπει στην εθνική του νομοθεσία το δικαίωμα των θυμάτων να αποζημιώνονται από τους δράστες των εγκλημάτων εμπορίας ανθρώπων.

4. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος λαμβάνει τα απαιτούμενα νομοθετικά ή άλλα μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί η αποζημίωση των θυμάτων, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από την εθνική του νομοθεσία, για παράδειγμα μέσω της δημιουργίας ενός ταμείου για την αποζημίωση θυμάτων ή μέσω μέτρων ή προγραμμάτων για την κοινωνική βοήθεια και την κοινωνική ένταξη των θυμάτων, τα οποία μπορεί να χρηματοδοτούνται από τα έσοδα που προέρχονται από την εφαρμογή των προβλεπόμενων στο άρθρο 23 μέτρων.

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και τη Σεξουαλική Κακοποίηση, CETS No. 201, 2007

Άρθρο 14 – Βοήθεια προς τα θύματα

1 Κάθε Μέρος θα λάβει τα απαραίτητα νομοθετικά ή άλλα μέτρα για να παρέχει βοήθεια στα θύματα, βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, για τη σωματική και ψυχοκοινωνική τους ανάκαμψη. Τα μέτρα που θα λαμβάνονται σύμφωνα με την παρούσα παράγραφο, θα λαμβάνουν υπόψη τις απόψεις, τις ανάγκες και τις ανησυχίες του παιδιού.

2 Κάθε Μέρος θα λάβει μέτρα, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από την εσωτερική του νομοθεσία, για τη συνεργασία με μη κυβερνητικούς οργανισμούς, άλλους σχετικούς οργανισμούς ή άλλα στοιχεία της κοινωνίας των πολιτών που εμπλέκονται στην παροχή βοήθειας στα θύματα.

3 Όταν οι γονείς ή τα άτομα που φροντίζουν το παιδί εμπλέκονται στη σεξουαλική εκμετάλλευση ή τη σεξουαλική κακοποίησή του/της, οι διαδικασίες επέμβασης που θα ακολουθούνται κατ' εφαρμογή του Άρθρου 11, παράγραφος 1, θα περιλαμβάνουν:

- τη δυνατότητα απομάκρυνσης του φερόμενου ως δράστη,
- τη δυνατότητα απομάκρυνσης του θύματος από το οικογενειακό του/της περιβάλλον.

Οι συνθήκες και η διάρκεια μιας τέτοιας απομάκρυνσης θα καθορίζονται σύμφωνα με το καλύτερο συμφέρον του παιδιού.

4 Κάθε Μέρος θα λάβει τα απαραίτητα νομοθετικά ή άλλα μέτρα για να διασφαλίσει ότι τα άτομα που είναι κοντά στο θύμα μπορούν να ωφεληθούν, όπου ενδείκνυται, από θεραπευτική βοήθεια, κυρίως έκτακτη ψυχολογική φροντίδα.

P. και S. κατά Πολωνίας, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 57375/08, απόφαση της 30ης Οκτωβρίου 2012

165. Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσε στο Δικαστήριο το γεγονός ότι οι αρχές άσκησαν ποινική δίωξη με την κατηγορία της παράνομης συνουσίας εναντίον της πρώτης προσφεύγουσας, όταν, σύμφωνα με το πιστοποιητικό της εισαγγελίας και των ιατροδικαστικών ευρημάτων, θα έπρεπε να είχε θεωρηθεί ότι είναι θύμα σεξουαλικής κακοποίησης. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι αυτή η προσέγγιση δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις που απορρέουν από τις θετικές υποχρεώσεις των κρατών μελών να καθιερώσουν και να εφαρμόσουν με αποτελεσματικό τρόπο ένα σύστημα ποινικού δικαίου, το οποίο θα τιμωρεί όλες τις μορφές σεξουαλικής κακοποίησης [...]. Η έρευνα εναντίον της προσφεύγουσας τελικά διακόπηκε, αλλά το γεγονός και μόνο ότι κινήθηκε και διεξήχθη δείχνει μια βαθιά έλλειψη κατανόησης της δύσκολης θέσης της.

166. Εν όλω, το Δικαστήριο εκτιμά ότι δεν λήφθηκαν δεόντως υπόψη η ευαλωτότητα και η νεαρή ηλικία της πρώτης προσφεύγουσας, ούτε οι απόψεις της και τα συναισθήματά της.

167. Κατά την εξέταση της υπό κρίση προσφυγής το Δικαστήριο πρέπει να αξιολογήσει την κατάσταση της πρώτης προσφεύγουσας συνολικά, λαμβανομένων ιδίως υπόψη των σωρευτικών επιπτώσεων των περιστάσεων στην κατάσταση της προσφεύγουσας. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το Δικαστήριο έχει ήδη διαπιστώσει ότι, αφού εξέτασε την προσφυγή βάσει του άρθρου 8 της Σύμβασης σχετικά με τον καθορισμό της πρόσβασης της πρώτης προσφεύγουσας στην έκτρωση, η προσέγγιση των αρχών χαρακτηρίστηκε από αναβλητικότητα, σύγχυση και έλλειψη ορθής και αντικειμενικής παροχής συμβουλών και πληροφοριών [...]. Ομοίως, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η πρώτη προσφεύγουσα διαχωρίστηκε από τη μητέρα της και στερήθηκε την ελευθερία της κατά παράβαση του άρθρου 5, παρ. 1 της Σύμβασης.

168. Το Δικαστήριο καταλήγει, λαμβάνοντας υπόψη τις περιστάσεις της υπόθεσης εν όλω, ότι η πρώτη προσφεύγουσα αντιμετωπίστηκε από τις αρχές με αξιοθρήνητο τρόπο και ότι η ταλαιπωρία της έφθασε στον ελάχιστο βαθμό σοβαρότητας σύμφωνα με το άρθρο 3 της Σύμβασης.

169. Το Δικαστήριο αποφαινεται ότι, κατά συνέπεια, η εν λόγω διάταξη παραβιάστηκε.

Z κ.Λπ. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, προσφυγή αριθ. 29392/95,

απόφαση της 10ης Μαΐου 2001

3. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 3 κατοχυρώνει μία από τις θεμελιώδεις αξίες της δημοκρατικής κοινωνίας. Απαγορεύει κατ' απόλυτο τρόπο τα βασανιστήρια ή την απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία. Η υποχρέωση των Υψηλών Συμβαλλομένων Μερών δυνάμει του άρθρου 1 της Σύμβασης να εξασφαλίζουν σε όλους τους υπαγόμενους στη δικαιοδοσία τους τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που ορίζονται στη Σύμβαση, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, απαιτεί από τα κράτη να λαμβάνουν μέτρα που να διασφαλίζουν ότι τα άτομα που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους δεν υπόκεινται σε βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση, συμπεριλαμβανομένης της κακομεταχείρισης που προέρχεται από ιδιώτες (βλ. Α. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 23ης Σεπτεμβρίου 1998, Συλλογή αποφάσεων 1998 VI, σελ. 2699, σκέψη 22). Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να παρέχουν αποτελεσματική προστασία, ιδίως, στα παιδιά και σε λοιπά ευάλωτα άτομα και να περιλαμβάνουν εύλογα μέτρα για την πρόληψη της κακομεταχείρισης από πράξεις ιδιωτών τις οποίες το κράτος γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει. [...].

Ευρωπαϊκό δίκαιο

Οδηγία 2011/36/ΕΕ (για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων)

Άρθρο 11

Παροχή συνδρομής και στήριξης στα θύματα εμπορίας ανθρώπων

1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν την παροχή συνδρομής και στήριξης στα θύματα πριν, κατά τη διάρκεια και για κατάλληλο χρονικό διάστημα μετά το πέρας της ποινικής διαδικασίας, ώστε να τους δώσουν τη δυνατότητα να ασκήσουν τα δικαιώματά τους που καθορίζονται στην απόφαση-πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ, καθώς και στην παρούσα οδηγία.
2. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι παρέχεται συνδρομή και στήριξη σε ένα πρόσωπο αμέσως μόλις οι αρμόδιες αρχές έχουν βάσιμους λόγους να πιστεύουν ότι έχει διαπραχθεί εις βάρος του συγκεκριμένου προσώπου οποιοδήποτε εκ των αδικημάτων που αναφέρονται στα άρθρα 2 και 3.
3. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι η παροχή συνδρομής και στήριξης σε θύμα δεν εξαρτάται από την προθυμία του θύματος να συνεργαστεί σε ποινική έρευνα, δίωξη ή δίκη, με την επιφύλαξη της οδηγίας 2004/81/ΕΚ ή παρόμοιες εθνικές ρυθμίσεις.
4. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να συσταθούν κατάλληλοι μηχανισμοί που αποβλέπουν στον έγκαιρο εντοπισμό θυμάτων και στην παροχή συνδρομής και βοήθειας σε αυτά, σε συνεργασία με τις σχετικές οργανώσεις στήριξης.
5. Τα μέτρα συνδρομής και στήριξης που αναφέρονται στις παραγράφους 1 και 2 παρέχονται μετά από προηγούμενη ενημέρωσή τους και συναίνεσή τους και περιλαμβάνουν τουλάχιστον επίπεδα ζωής ικανά να εξασφαλίσουν τη διαβίωση των θυμάτων με μέτρα όπως η παροχή κατάλληλης και ασφαλούς στέγης και υλική βοήθεια καθώς και ιατρική περίθαλψη συμπεριλαμβανομένης και της ψυχολογικής βοήθειας, παροχή συμβουλών και ενημέρωση, και υπηρεσίες μετάφρασης και διερμηνείας κατά περίπτωση.
6. Οι πληροφορίες που αναφέρονται στην παράγραφο 5 καλύπτουν, κατά περίπτωση, πληροφορίες ως προς την περίοδο περίσκεψης και ανάκαμψης δυνάμει της

οδηγίας 2004/81/EK, και πληροφορίες ως προς τη δυνατότητα παροχής διεθνούς προστασίας δυνάμει της οδηγίας 2004/83/EK του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους (16) και της οδηγίας 2005/85/EK του Συμβουλίου, της 1ης Δεκεμβρίου 2005, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα (17) ή δυνάμει διεθνών πράξεων ή άλλων συναφών εθνικών ρυθμίσεων.

7. Τα κράτη μέλη μεριμνούν για τα θύματα με ειδικές ανάγκες, όταν οι ανάγκες αυτές προκύπτουν ειδικότερα από εγκυμοσύνη, την κατάσταση της υγείας, αναπηρία, διανοητική ή ψυχολογική διαταραχή, ή σοβαρές μορφές ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας.

Άρθρο 12

Προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων στο πλαίσιο ποινικής έρευνας και διαδικασίας

[...] 2. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι τα θύματα εμπορίας ανθρώπων έχουν πρόσβαση χωρίς καθυστέρηση σε νομικές συμβουλές και, ανάλογα με τον ρόλο των θυμάτων στο οικείο σύστημα απονομής δικαιοσύνης, σε νομική εκπροσώπηση, μεταξύ άλλων και για την απαίτηση αποζημίωσης. Οι νομικές συμβουλές και η νομική εκπροσώπηση πρέπει να παρέχονται δωρεάν εφόσον το θύμα δεν διαθέτει επαρκείς οικονομικούς πόρους.

Άρθρο 13

Γενικές διατάξεις για τα μέτρα συνδρομής, στήριξης και προστασίας των παιδιών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων

1. Στα παιδιά θύματα εμπορίας ανθρώπων παρέχεται συνδρομή, στήριξη και προστασία. Η παρούσα οδηγία θα πρέπει να εφαρμόζεται με γνώμονα το ύψιστο συμφέρον του παιδιού.

2. Τα κράτη μέλη φροντίζουν ώστε σε περίπτωση αβεβαιότητας όσον αφορά την ηλικία του θύματος εμπορίας ανθρώπων και όταν υπάρχουν λόγοι να πιστεύεται ότι πρόκειται περί παιδιού, το εν λόγω πρόσωπο να θεωρείται κατά τεκμήριο παιδί και να αποκτά άμεση πρόσβαση σε συνδρομή, στήριξη και προστασία, σύμφωνα με τα άρθρα 14 και 15.

Άρθρο 14

Παροχή συνδρομής και στήριξης σε παιδιά θύματα

1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι οι ειδικές ενέργειες που προορίζονται να συνδράμουν και να στηρίξουν τα παιδιά που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων, βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, στο πλαίσιο της φυσικής και ψυχοκοινωνικής αποκατάστασής τους, θεσπίζονται μετά από ατομική εκτίμηση της προσωπικής κατάστασης καθενός παιδιού θύματος, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη την άποψή του, τις ανάγκες του και τις ανησυχίες του με σκοπό την εξεύρεση μόνιμων λύσεων για το παιδί. Εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, τα κράτη μέλη παρέχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση σε θύματα παιδικής ηλικίας και σε παιδιά θυμάτων στα οποία παρέχεται συνδρομή και στήριξη σύμφωνα με το άρθρο 11, σύμφωνα με το εθνικό τους δίκαιο.

2. Τα κράτη μέλη διορίζουν κηδεμόνα ή εκπρόσωπο για το παιδί που είναι θύμα

εμπορίας ανθρώπων μόλις αυτό χαρακτηριστεί από τις αρχές ως θύμα όταν, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, οι δικαιούχοι της γονικής μέριμνας λόγω σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ αυτών και του παιδιού-θύματος, αποκλείονται από τη διασφάλιση του ύψιστου συμφέροντος του παιδιού ή/και από την εκπροσώπηση του παιδιού.

3. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν, κατά περίπτωση και κατά το δυνατόν, μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν συνδρομή και στήριξη στην οικογένεια του παιδιού που έχει πέσει θύμα εμπορίας ανθρώπων, όταν η οικογένεια ευρίσκεται στο έδαφος του συγκεκριμένου κράτους μέλους. Ειδικότερα, τα κράτη μέλη, κατά περίπτωση και κατά το δυνατόν, εφαρμόζουν στην οικογένεια τις διατάξεις του άρθρου 4 της απόφασης-πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ.

4. Το παρόν άρθρο εφαρμόζεται με την επιφύλαξη του άρθρου 11.

Άρθρο 15

Προστασία των παιδιών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων στο πλαίσιο ποινικής έρευνας και διαδικασίας

1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν στο πλαίσιο ποινικής έρευνας και διαδικασίας, ανάλογα με το ρόλο των θυμάτων στο οικείο σύστημα απονομής δικαιοσύνης, ότι οι αρμόδιες αρχές διορίζουν εκπρόσωπο για παιδί που έχει πέσει θύμα εμπορίας ανθρώπων, στην περίπτωση που, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, οι δικαιούχοι της γονικής μέριμνας αποκλείονται από την εκπροσώπηση του παιδιού λόγω σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ αυτών και του παιδιού θύματος.

2. Τα κράτη μέλη, ανάλογα με τον ρόλο των θυμάτων στο οικείο σύστημα απονομής δικαιοσύνης, εξασφαλίζουν ότι τα παιδιά θύματα εμπορίας ανθρώπων έχουν πρόσβαση χωρίς καθυστέρηση σε δωρεάν νομικές συμβουλές και δωρεάν νομική εκπροσώπηση, μεταξύ άλλων και για την απαίτηση αποζημίωσης, εκτός εάν έχουν επαρκείς οικονομικούς πόρους.

3. Με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων υπεράσπισης, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι στο πλαίσιο ποινικής έρευνας και διαδικασίας που αφορά τα αδικήματα που αναφέρονται στα άρθρα 2 και 3:

α) οι συνεντεύξεις με το θύμα παιδικής ηλικίας πραγματοποιούνται χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση από τότε που τα γεγονότα έχουν αναφερθεί στις αρμόδιες αρχές·

β) οι συνεντεύξεις με το θύμα παιδικής ηλικίας πραγματοποιούνται, εφόσον είναι αναγκαίο, σε χώρους σχεδιασμένους ή προσαρμοσμένους για τον σκοπό αυτό·

γ) οι συνεντεύξεις με το θύμα παιδικής ηλικίας διεξάγονται, εφόσον είναι αναγκαίο, από επαγγελματίες εκπαιδευμένους προς τον σκοπό αυτό ή με τη βοήθειά τους·

δ) τα ίδια πρόσωπα, εάν αυτό είναι δυνατόν και κατά περίπτωση, διεξάγουν όλες τις συνεντεύξεις με το θύμα παιδικής ηλικίας·

ε) ο αριθμός των συνεντεύξεων είναι όσο το δυνατόν περιορισμένος και οι συνεντεύξεις διεξάγονται μόνον όπου αυτό είναι αυστηρά αναγκαίο για τους σκοπούς των ποινικών ερευνών και διαδικασιών·

στ) το θύμα παιδικής ηλικίας μπορεί να συνοδεύεται από εκπρόσωπό του ή, κατά περίπτωση, ενήλικα της επιλογής του παιδιού, εκτός αν έχει εκδοθεί αιτιολογημένη απόφαση για το αντίθετο σχετικά με αυτό το πρόσωπο.

4. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι, στο πλαίσιο ποινικής έρευνας σχετικά με τα αδικήματα που αναφέρονται στα άρθρα 2 και 3, όλες οι συνεντεύξεις με τα θύματα παιδικής ηλικίας ή, κατά περίπτωση, εκείνες που ο μάρτυρας είναι παιδί, μπορούν να μαγνητοσκοπηθούν, και ότι αυτές οι μαγνητοσκοπημένες συνεντεύξεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά στοιχεία κατά την ποινική διαδικασία, σύμφωνα με τους κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.

5. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας σχετικά με τα αδικήματα που αναφέρονται στα άρθρα 2 και 3, ο δικαστής μπορεί να διατάξει:

α)η ακροαματική διαδικασία να διεξαχθεί κεκλεισμένων των θυρών, και

β)το θύμα παιδικής ηλικίας να τύχει ακροάσεως χωρίς να είναι παρόν, ιδίως με τη χρήση της κατάλληλης τεχνολογίας επικοινωνιών.

6. Το παρόν άρθρο εφαρμόζεται με την επιφύλαξη του άρθρου 12.

Άρθρο 16

Συνδρομή, στήριξη και προστασία για ασυνόδευτα παιδιά θύματα εμπορίας ανθρώπων

1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι οι ειδικές ενέργειες που προορίζονται να συνδράμουν και να στηρίξουν τα παιδιά που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων, όπως αναφέρονται στο άρθρο 14 παράγραφος 1, λαμβάνουν δεόντως υπόψη τις προσωπικές και ειδικές περιστάσεις των ασυνόδευτων παιδιών θυμάτων.

2. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα με σκοπό την εξεύρεση μόνιμων λύσεων που βασίζονται σε εξατομικευμένη αξιολόγηση των βέλτιστων συμφερόντων των παιδιών.

3. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να διασφαλίσουν ότι, κατά περίπτωση, ορίζεται κηδεμόνας σε ασυνόδευτα παιδιά θύματα εμπορίας ανθρώπων.

4. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να διασφαλίσουν ότι, στο πλαίσιο ποινικής έρευνας και διαδικασίας, ανάλογα με τον ρόλο των θυμάτων στην οικεία δικαιοσύνη οι αρμόδιες αρχές διορίζουν αντιπρόσωπο για το παιδί όταν είναι ασυνόδευτο ή αποχωρισμένο από την οικογένειά του.

5. Το παρόν άρθρο εφαρμόζεται με την επιφύλαξη των άρθρων 14 και 15.

Άρθρο 17

Αποζημίωση των θυμάτων

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα θύματα εμπορίας ανθρώπων έχουν πρόσβαση σε υφιστάμενα προγράμματα αποζημίωσης θυμάτων εγκλημάτων βίας εκ προθέσεως.

Για περαιτέρω πληροφορίες ανατρέξτε:

- UNICEF, Save the children: Το δικαίωμα ακροάσεως του παιδιού
http://www.unicef.org/french/adolescence/files/Every_Childs_Right_to_be_Heard.pdf
- UNICEF Εκπαιδευτικός Οδηγός για τη Συμμετοχή των Παιδιών και των Νέων
<http://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/1859351395.pdf>

- Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη
<http://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice>
- Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για τα δικαιώματα του παιδιού, 2015
<http://fra.europa.eu/en/publication/2015/handbook-european-law-child-rights>
- Διεθνής Αμνηστία, [Εγχειρίδιο Δίκαιης Δίκης \(Fair Trial Manual\)](#), Δεύτερη έκδοση, 2014

**International
Commission
of Jurists**

P.O. Box 91
Rue des Bains 33
CH 1211 Geneva 8
Switzerland

t +41 22 979 38 00

f +41 22 979 38 01

www.icj.org